

Deň otvorených dverí v Archíve Pamiatkového úradu SR

Archív Pamiatkového úradu SR zorganizoval dňa 23. októbra 2007 podujatie **Deň otvorených dverí**. Bola to zaujímavá, doteraz ojedinelá verejná prezentácia archívnej činnosti a archívnych priestorov pre odbornú a laickú verejnosť. Týmto slávnostným dňom sme si zároveň pripomenuli 15. výročie vzniku špecializovaného archívu pre oblasť ochrany pamiatkového fondu. Hlavná časť programu bola v zasadačke Pamiatkového úradu SR, kde pracovníci archívu prezentovali svoju činnosť v samostatných prednáškach.

Viera Plávková, vedúca archívu, v úvodnom príspevku pripomenula stručnú históriu archívu. Spomenula obdobie šesťdesiatych rokov minulého storočia, keď vedúcou bola oddelenia dokumentácie PhDr. Soňa Kovačevičová, DrSc., priekopníčka nových metodických postupov pri spracovávaní a evidovaní rôznych typov dokumentov, obdobie, keď bol Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody poverený zriadením Odborového informačného strediska vedeckých, technických a ekonomických informácií s informačnou gesciou v odbore pamiatkovej starostlivosti. Osemdesiate a deväťdesiate roky minulého storočia boli nepriaznivé pre archív kvôli neustálemu sťahovaniu a nevhodným, priam katastrofálnym archívny priestorom. Zlom nastal po roku 1996, keď sa archív presťahoval do budovy bývalej Kühmayerovej továrne – technickej národnej kultúrnej pamiatky. Pripomenula rozmach archívu, ktorý nastal po roku 1992, teda po udelení štatútu archívu osobitného významu. Od tohto roku sa v archíve vykonalo veľa práce. Začali sa podnikať aktivity, ktoré archív posunuli medzi najvýznamnejšie archívy na Slovensku. Viera Plávková nakoniec poďakovala vedeniu Pamiatkového úradu SR za podporu, ústretovosť a pochopenie, všetkým bývalým a súčasným pracovníkom archívu i oddelenia dokumentácie, ako aj

prítomnej Soni Kovačevičovej, ktorej po vyslovení vďaky a uznania odovzdala kyticu.

Ďalší príspevok bol venovaný archívnemu informačnému systému. Martina Orosová najprv prezentovala nový databázový program na spracovávanie archívnych pomôcok JANUS a spôsob jeho využívania archívármi. V druhej časti prednášky sa sústredila na prezentáciu archívu na internetovej stránke www.pamiatky.sk a možnosti, ktoré poskytuje širokej bádateľskej verejnosti.

Henrieta Žažová predstavila prítomným významný, no stále málo využívaný zdroj informácií o pamiatkach, a síce dokumenty Uhorskej pamiatkovej komisie v Budapešti. Priblížila dejiny komisie, jej činnosť a hlavných predstaviteľov. V obrazových ukážkach prezentovala rôznorodosť archívneho materiálu, ktorého kópie sú sprístupnené na štúdium.

Bronislava Porubská sa vo svojej prednáške zamerala na Zbierku historických máp prvého, druhého a tretieho vojenského mapovania územia dnešného Slovenska z rokov 1782 – 1883. Archív ju získal z Vojenského historického ústavu a múzea v Budapešti. Mapy boli poskytnuté v elektronickej forme na CD nosičoch a postupne z nich boli vyhotovené aj tlačene kópie. Bronislava Porubská zbierku zhodnotila a predstavila podrobný inventár, ktorý k nej vypracovala. Poslucháčom prezentovala jednotlivé mapovania a v nich použité značky aj v obrazovej podobe.

Miroslav Čovan sa sústredil na možnosti využívania archívnych dokumentov pri štúdiu nápisov na kultúrnych pamiatkach v rámci pomocnej vedy historickej – epigrafiky.

Súčasťou archívu je aj knižnica. Obsahuje cca 30 000 knižničných jednotiek. Halina Mojžišová, pracovníčka knižnice, sa vo svojom príspevku zamerala na najstaršiu súpisovú literatúru z oblasti

Archív

Informátor Archívu Pamiatkového úradu SR

ochrany pamiatkového fondu, ktorá sa nachádza v knižničnom fonde. Najstaršou publikáciou je kniha od Alexandra Lenoira *Description historique et chronologique des monumens de sculpture réunis au musée des monumens français* (Historický a chronologický súpis pamiatok) z roku 1806. Postupne predstavila deväť kníh vo francúzskom, nemeckom, maďarskom a poľskom jazyku z druhej polovice 19. storočia a zo začiatku 20. storočia, ktoré sú venované súpisom kultúrnych pamiatok v jednotlivých krajinách Európy.

Po prestávke sa uskutočnila prezentácia publikácie **Sprievodca po Archíve Pamiatkového úradu SR**. Ide o prvú publikáciu svojho druhu vydanú Pamiatkovým úradom SR. Rovnako je jedným z prvých

toly, tvoria základ pamiatkového archívu a sú aj bádateľsky najviac využívané. Väčšinu z nich založila v roku 1961 PhDr. Soňa Kovačevičová, vtedajšia vedúca oddelenia dokumentácie. Obsahuje stručnú charakteristiku a rozbor obsahov jednotlivých zbierok. Získavanie pozostalostí významných predstaviteľov v oblasti ochrany a reštaurovania pamiatok má v archíve dlhú tradíciu. Ich odborné spracovávanie ako osobných fondov je však záležitosťou posledných rokov. Štvrtá kapitola charakterizuje časť pozostalosti od Václava Mencla, Vendelína Jankoviča, Karola Veselého a Janka Alexyho. Do publikácie je zahrnutý aj súpis archívnych fondov a zbierok podľa klasifikačnej schémy štátnych archívov v Slovenskej republike, ich rozsah a spracovanie.

samostatných sprievodcov po archívnych fondoch a zbierkach, ktorý vyšiel po vyše dvadsiatich rokoch v slovenskej odbornej literatúre v oblasti archívnictva. Sprievodca po Archíve Pamiatkového úradu SR obsahuje štyri hlavné kapitoly: Minulosť a súčasnosť archívu, Archívne fondy, Archívne zbierky a Osobné fondy. Prvú kapitolu tvoria časti: archív v súčasnosti, sídlo archívu a jeho priestory, dejiny archívu a poslanie a činnosti archívu (predarchívna starostlivosť, odborné archívne činnosti, služby, archívny informačný systém, fotodokumentácia, knižnica, vedeckovýskumná a publikačná činnosť, ako aj spolupráca s organizáciami a inštitúciami na Slovensku a v zahraničí). V druhej kapitole sú stručne zhodnotené dejiny jednotlivých pamiatkových orgánov, teda pôvodcov archívnych fondov, ako aj charakteristika a opis obsahu archívnych fondov pochádzajúcich z činnosti pamiatkových orgánov, ktoré pôsobili na Slovensku od roku 1919. Archívne zbierky, zaradené do tretej kapi-

covanie. Na záver je spomenutá literatúra a pramene. Autormi jednotlivých textov sú: Magdaléna Brázdilová, Karol Hodas, Peter Hysko, Katarína Kosová, Halina Mojžišová, Martina Orosová, Viera Plávková, Bronislava Porubská, Lucia Porubská, Katarína Šípošová, Terézia Otter-Volková. Publikácia má rozsah 111 strán. Každá kapitola je obohatená o grafickú prílohu.

Sprievodnou udalosťou Dňa otvorených dverí bola komorná výstava, ktorou sme si pripomenuli 70. výročie úspešnej pražskej výstavy **Staré umenie na Slovensku**. Fotograf a grafický dizajner archívu Peter Fratrič na šiestich paneloch spracoval jednotlivé motívy výstavy – architektúru, maliarske a sochárske diela, kamenné články a výrobky umeleckého remesla, ktoré vznikli na Slovensku od najstarších čias až po modernú dobu. Základom boli fotografie vyhotovené v roku 1937 fotografmi Alexandrom Paulom a Františkom Illekom z pražského ateliéru Press Photo Service.

Účastníci Dňa otvorených dverí si mohli prezrieť priestory archívu – depozity vybavené posuvnými uzavretými regálmi a novú bádateľňu, ktorá bola sprístupnená v minulom roku. V bádateľni bola pripravená výstavka publikačnej činnosti archívu a Pamiatkového úradu SR, ako aj ukážky dokumentov jednotlivých archívnych fondov a zbierok. Pracovníci archívu

zároveň odpovedali na otázky zo strany návštevníkov.

Na Deň otvorených dverí prišli archívári z viacerých štátnych a špecializovaných archívov na Slovensku, Národného archívu v Prahe, Národného pamiatkového ústavu v Brne, ako aj študenti vysokých škôl so svojimi pedagógmi z Bratislavy a Trnavy. Celkový počet návštevníkov do-

siahol takmer 100 ľudí.

Podujatie hodnotíme ako vydarené. Dúfajme, že Archív pamiatkového úradu SR bude naďalej postupovať v nastúpenej ceste a v budúcnosti sa mu podarí zorganizovať ešte veľa úspešných podujatí.

Viera Plávková
Archív PÚ SR Bratislava

Zbierka veľkých diapozitívov

Diapozitív je presvietiteľná pozitívna snímka určená na premietanie cez diaprojektor alebo na prezeranie oproti svetlu. Môže byť farebný, ručne kolorovaný alebo čiernobiely.

Stručná história zbierky a jej charakteristika

Evidencii veľkých diapozitívov¹ sa začala v oddelení dokumentácie venovať pozornosť v roku 1961, keď bola založená prírastková kniha. V roku 1967 sa v nej začali spracovávať aj diapozitívy formátu 24 x 36 mm. Po vykonaní revízie zbierky v roku 1986 sa systém evidovania prehodnotil a v roku 1987 sa diapozitívy začali elektronicky spracovávať. Zvlášť sa spracovávala evidencia malých diapozitívov (24 x 36 mm) a zvlášť veľkých diapozitívov. K diapozitívom v oboch zbierkach sa priradila nová evidencia.²

Dlhá nad Popradom, V. Mencl, 1930 – 1939

Diapozitívy v tejto zbierke sú formátu 6 x 6 cm, 6 x 9 cm, 6 x 7 cm, 6 x 12 cm, 8 x 8 cm, 10 x 8 cm. Sú z celuloidu, čiernobiele a farebné. Čiernobiele sú prekopírované z čiernobieleho negatívu na technický film. Niektoré z nich sú tónované do hnedá, modrá, zelená, červená, a niektoré sú aj kolorované. Sú z obdobia rokov 1930 – 1939, 1948 – 1960. Od 70. rokov minulého storočia sa kultúrne pamiatky fotili výlučne na farebný celuloidový diapozitív.

V zbierke sú diapozitívy, ktoré vznikli vlastnou činnosťou pracovníkov Štátneho referátu na ochranu pamiatok na Slovensku, najmä Václava Mencla (1930 – 1939), odborných fotografů právnych nástupcov Štátneho referátu (1950 – 2005), ako aj akvizičnou činnosťou. Medzi prvých fotografů patrili: Hilda Ruttkayová (Fialová), Kosák, Ladislav Borodáč, Imro, Miroslav Jurík, od 1970 aj Štefan Bukšár a Jaroslava Justová. Po roku 1980 to boli Ján Sláma a Miroslav Jurík, Peter Červeňanský ml., Juraj Pekár a od 90. rokov Peter Fratrič a Juraj Müller.

Veľmi vzácné sú diapozitívy Václava Mencla. Je ich 266, čiernobielych aj farebných. Ako pracovník Štátneho referátu na ochranu pamiatok na Slovensku fotil ľudovú a meštiansku architektúru v Bratislave, Levoči a v Prešove, hrady Devín, Lietava, Kremnica, Vígľaš, Žehra, Trenčín, Bzovík, Bratislava a kostoly. Sign.: 5679 – 5944. Niekoľko diapozitívov je i od prof. Alfreda Piffľa – Bratislavský hrad – nákresy a návrhy zastrešenia z roku 1955.

Medzi prvé prírastky zo 60. rokov minulého storočia patrí súbor čiernobielych diapozitívov z mestských pamiatkových rezervácií Prešov, Spišská Sobota, Banská Bystrica, Kremnica, Le-

voča, Zvolen, Bardejov. Veľká pozornosť sa venovala Bratislave – ako mestskej pamiatkovej rezervácii, tak aj jednotlivým kultúrnym pamiatkam. Diapozitívy k Bratislave sú uložené najmä pod sign.: 1939 – 2099, 3084 – 3278, 3303 – 3339, 4213 – 4258, 5454 – 5521, 5591 – 5652.

V roku 1971 Miroslav Jurík nafotil ľudové domy v lokalitách Dlhá nad Oravou, Habovka, Turčianske Jaseno, Horná Lehota, Huty, Malé Borové, Podbiel, Veličná, Černová, Vlkošinec, Zuberec, Ždiar. Ladislav Bukšár v roku 1970 zdokumentoval Spišský hrad. Sign.: 4668 – 4739. Medzi prvé podrobne nasnímané pamiatky histórie na diapozitívy v roku 1969 patrí pamätné miesto Baláže – Kalište, obec vypálená 18. marca 1945. Zaujímavý je súbor diapozitívov s témou mosty. Sú nasnímané plány mostov, kresby, reprodukcie z kníh a zábery na niektoré konkrétne mosty na Slovensku. Sign.: 712 – 784.

Veľmi vzácna je fotodokumentácia liturgických predmetov, najmä zlatníckych, ktoré v rokoch 1962 – 1969 nafotila Hilda Fialová. Sú evidované pod sign.: 1071 – 1238, 1255 – 1324, 1334 – 1353, 2594 – 2839, 3364 – 3388, 3418 – 3432, 3886 – 3935, 3974 – 4095. Podrobná je aj fotodokumentácia ikonostasu z dreveného kostola v Šemetkovciach. Sign.: 4264 – 4284, 4312 – 4327.

Veľká pozornosť sa venovala nástenným maľbám. Nafotené sú najmä v kostoloch: drevený kostol v Paludzi a v Oravskej Porube, kostol sv. Petra v Okoličnom, Kostol Všetkých Svätých v Batizovciach a premonštrátsky kostol v Jasove.

Ďalej sú to oltáre a plastiky: Kostol sv. A. a Pavla v Sásovej pri Banskej Bystrici, Kostol sv. Jakuba v Levoči, Kostol sv. Františka v Ponikách, Kostol sv. Trojice v Mošovciach, Kostol Jána Krsti-

Spišská Belá, V. Mencl, 1930 – 1939

teľa v Sabinove, Kostol zvestovania Panny Márie v Chýžnom, Kostol sv. Juraja v Spišskej Sobote, Kostol sv. Anny v Strážkach, Kostol očisťovania Panny Márie v Smrečanoch, Kostol sv. Kataríny vo Veľkej Lomnici, Kostol sv. Kríža v Križovanoch a pod.

Nezanedbateľné množstvo diapozitívov je aj od odborného pracovníka SÚPSOP-u Slavomíra Motaja. Za kultúrnymi pamiatkami chodil v 70. rokoch minulého storočia. Veľmi pozoruhodné je jeho zdokumentovanie prenášania evanjelického dreveného kostola z Paludze do Svätého Kríža. Tiež podrobne zdokumentoval rozoberanie Kostola narodenia Panny Márie v Liptovskej

Mare, kaštieľ v Parížovciach, nástenné maľby počas obnovy v Kostole sv. Michala v Jakubovej Voli. Pozornosť venoval aj pamiatkam histórie – pomníkom a pamätníkom k SNP, padlým v 2. sv. vojne a pod.

V 80. a 90. rokoch minulého storočia sa pozornosť sústreďovala na fotodokumentáciu mestských pamiatkových rezervácií a rezervácií ľudovej architektúry. Služobné cesty smerovali do Kremnice, Levoče, Banskej Štiavnice, Banskej Bystrice, Bardejova, Kežmarku, Osturne, Čičmian, Vlkolínca, Sebechlebov, Španej Doliny, Brhloviec a Záhorskej Bystrice. Medzi prioritné úlohy tohto obdobia patrilo aj zdokumentovanie národných kultúrnych pamiatok.³ Sú to napr.: Akadémia Istropolitana v Bratislave, Slavín v Bratislave, Vyšný Komárnik – pamätné miesto Dukla, veľké množstvo hradov a kaštieľov na Slovensku, pamätný dom (I. SNR) na Myjave, drevené kostoly na východnom Slovensku, pamätník M. R. Štefánika v Brezovej pod Bradlom a pod.

V rámci edičnej činnosti Pamiatkového ústavu v rokoch 1989 – 2004 vyšli publikácie: Gotické krídlové oltáre na Slovensku od Libuše Cidlinskej (1989), Levoča – mestská pamiatková rezervácia (1990), Ždiar – pamiatková rezervácia ľudovej architektúry (1990), Bardejov – mestská pamiatková rezervácia (1991), Banská Štiavnica – mestská pamiatková rezervácia (1995), Devín od Ivana Gojdiča (2000) a v roku 2004 Levočský zlatník Ján Siláš od Ilony Cónovej. Naši profesionálni fotografi Miroslav Jurík, Ján Sláma a Peter Fratrič sa podieľali vo veľkej miere na príprave fotografickej prílohy k týmto publikáciám.

Málo pozornosti sa venovalo technickým pamiatkam. V roku 1986 Miroslav Jurík zdokumentoval mangel v Brezne, lokomotívu v Čiernom Balogu, vyhňu v Jasení, priehradu v Liptovskej Osade – Korytnici, elektráreň v Ľubochni a Valaskej, cestný tunel v Lopeji – Podbrezovej, požiarne zbrojnicu vo Vavrišove a železničnú stanicu vo Vlachoch.

Okrem týchto technických pamiatok sa v zbierke nájde niekoľko diapozitívov: hámor v Nižnom Medzeve, huta v Kluknave, Krompachoch a Nižnej Slanej, hvezdáreň v Hurbanove, liehovar v Holíči, Iliášovciach a v Spišských Vlachoch, lokomotíva vo

Hruštín, V. Menci, 1930 – 1939

Mužla, V. Menci, 1930 – 1939

Vychylovke, Podbrezovej a Vígľaši, manufaktúra na majoliku v Modre, mincovňa v Kremnici, vodný mlyn v Borovom, Dunajskom Klátove, Holíči, Jelke, Komárne, Krivej, Lopašove, Nižných Repašoch, Vrbovciach, Starej Turej, Sobotišti, vysoká pec v Sirku a Podbieli, železničná stanica vo Svätom Jure, Vlachoch a Tatranskej Lomnici, požiarne zbrojnicu vo Vavrišove, Valaskej a Vlachoch, zvonica v Jelenci, Kežmarku, Levoči, Spišskej Soboti, Vlkolíni, Svätom Jure a Štiavnických Baniach.

V roku 1996 bolo do zbierky zaevidovaných 800 diapozitívov z dokumentačného oddelenia ŠRA⁴ od fotografů Petra Paulíka, Juraja Müllera, Ivana Hoffmana, J. Sedláka, Poláka, Rudolfa Hozáka. Fotodokumentácia sa zameriavala hlavne na reštaurátorskú činnosť ateliérov, t. j. na zachytenie stavu hnuiteľných kultúrnych pamiatok, nástenných malieb, zbierkových predmetov (obrazy, plastiky) z múzeí v Bardejove, Levoči a SNM v Bratislave a Martine pred reštaurovaním, v priebehu reštaurovania a po reštaurovaní. Podrobne je zdokumentovaný ikonostas v drevenom kostole v Bodružale, Kalnej Roztoke, Ruskej Bystrej a Uličskom Krivom, hlavný oltár, bočný oltár a plastiky z kostola narodenia Panny Márie z Liptovskej Mary, nástenné maľby v evanjelickom kostole v Kraskove, obrazy z kláštora františkánov v Bratislave, nástenné maľby v kaplnke arcibiskupského paláca v Bratislave a pod.

V roku 1992 boli krajské ústavy štátnej pamiatkovej starostlivosti Prešov, Banská Bystrica a Bratislava delimitované pod Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti. Bratislavský ústav v roku 1997 odovzdal v rámci delimitácie do archívu PÚ SR celú archívnu dokumentáciu ku kultúrnym pamiatkam spolu s negatívami a diapozitívami. Tak bola zbierka veľkých diapozitívov obohatená o približne 3 550 kusov viažucich sa hlavne na územie bývalého západoslovenského kraja. Zbierka veľkých diapozitívov sa rozrástla aj akvizičnou činnosťou. Známym umeleckým fotografom Eudovit Absolónom po roku 1960 ponúkol pamiatkovému ústavu 100 diapozitívov z územia celého Slovenska. P. Magdolen v roku 1966 ponúkol oddeleniu dokumentácie nafotené zbierkové predmety – drevené plastiky zo Slovenského národného múzea v Bratis-

lave a v Martine. V roku 1970 sa získali od Eugena Vasiliaka výnimočné zábery neoceniteľnej historickej hodnoty. Sú zaevidované pod sign.: 5097 – 5137. V 70. a 80. rokoch minulého storočia ako veľký milovník kultúrnych pamiatok zdokumentoval z lietadla na vyše 5 000 unikátnych záberoch (farebné negatívy a diapozitívy) hrady, zámky, mestá na Slovensku, Morave a v Čechách.⁵ V roku 1980 odpredal archívu väčšie množstvo diapozitívov aj s autorskými právami z územia východného Slovenska, najmä zábery na východoslovenské drevené kostoly Hrebly. V roku 1999 bola odkúpená sada 21 diapozitívov slovenských hradov od Csibu. Elena Košúthová, umelecká fotografka z Levíc, nafotila v roku 1986 kultúrne pamiatky v okrese Levice. V roku 2000 Pamiatkový ústav vydal publikáciu Devín. Pri tejto príležitosti sme získali do archívu sadu diapozitívov od umeleckého fotografa Škandíka. Ide o zábery na hrad Devín – pohľady, archeologické nálezy a pod.

K 31. 12. 2006 bolo v zbierke zaevidovaných 12 988 diapozitívov.

Archívnu pomôcku pre zbierku veľkých diapozitívov tvorí inventár veľkých diapozitívov⁶ uložený v bádateľni Archívu PÚ SR. Diapozitívy sú usporiadané lokálne a v rámci lokality podľa pamiatkového objektu. Databáza zbierky je elektronicke spracovaná vo FOX DBASE, po prekonvertovaní je možné databázu prehliadať v Exceli. Je sprístupnená v bádateľni a na webovej stránke Pamiatkového úradu SR www.pamiatky.sk v bloku Archív – archívne pomôcky v elektronickej forme.

Viera Plávková
Archív PÚ SR Bratislava

¹ Formát 8 x 8 cm, 6 x 6 cm, 6 x 7 cm, 6 x 9 cm, 6 x 12 cm.

² Plávková, V.: Zbierka malých diapozitívov. Inventár. Archív PÚ SR, 2007.

³ Podľa zákona č. 27/1987 Zb. z. bolo na Slovensku vyhlásených 61 národných kultúrnych pamiatok ako najvyššia kategória pamiatkovej ochrany.

⁴ V roku 1994 došlo k zlúčeniu Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti a štátnych reštaurátorských ateliérov.

⁵ Eugen Vasiliak sa narodil v Zborove 11. 07. 1925, kde aj zomrel 6. 7. 1975. Jeho pozostalosť negatívov a diapozitívov vlastní manželka Eva Vasiliaková, žijúca v Prahe. Spoločnosť ANSA, s. r. o. z Turnova sa podujala tieto diapozitívy a negatívy publikovať na DVD nosiči. V roku 2002 bolo vydané DVD na dvoch nosičoch: Nad mestami, hradmi a zámkami Čechy a druhé DVD Morava, Slezsko a Slovensko. Archív Pamiatkového úradu SR poskytoval zo svojej zbierky diapozitívy do tohto diela.

⁶ Plávková, V.: Zbierka veľkých diapozitívov. Inventár. Archív PÚ SR, 2007.

ARCHÍVNA BURZA

Výskum objektov Trnavskej univerzity v Budapešti

Posledný júnový týždeň roku 2007 sa pracovníci KPÚ Trnava (Mgr. Zuzana Rábiková, Ing. arch. Monika Horváthová, Mgr. arch. Rastislav Petrovič) a Archívu PÚ SR (PhDr. Henrieta Žažová) počas služobnej cesty v Budapešti zamerali predovšetkým na výskum archívnych materiálov k stavebným dejinám budov, najmä seminárov Trnavskej univerzity (1635 – 1777). Archívne súvisiace s dejinami Trnavskej univerzity sa uchovávajú v rôznych inštitúciách na Slovensku a v Maďarsku (bližšie pozri: ŠIMONČIČ, Jozef: *O prameňoch a literatúre k dejinám Trnavskej univerzity*. In: ŠIMONČIČ, Jozef: Trnavská univerzita. XIV. Vlastivedný seminár v Trnave 23. mája 1985 k 350. výročiu založenia. Trnava, 1986, s. 71–80.). Počas piatich pracovných dní boli prebádané vymenované pramene, ktoré prekračujú skúmanú problematiku a dotýkajú sa širokého spektra tém.

Sakrálna budova v neznámej lokalite, mylne stotožňovaná s Kostolom sv. Jána Krstiteľa v Trnave

Magyar Országos Levéltár [Maďarský krajinský archív]

Magyar Kamara Archivuma, E-152, Acta Jesuitica, Registrata, Collegium Tyrnaviensis, doboz 98

Fascikel 5

- fundácie univerzitných budov, seminárov

Magyar Kamara Archivuma, E-152, Acta Jesuitica, Registrata, Collegium Tyrna-

viensis, doboz 99

Fascikel 6

- všeobecné účty, príjmy a výdavky na Univerzitný kostol z rokov 1629 – 1660

Fascikel 7

- knižnica v novom trakte kolégia

- dobrodinci univerzity a ich dary pre Univerzitný kostol, súpis všetkých relikvií v kostole, záznamy o procesiách, omšiach a výzdobe oltárov na rozličné cirkevné sviatky; inventár všetkých predmetov v kostole (knihy, rúcha atď.)

- inventár jezuitských majetkov z roku 1862, napr. inventár jezuitskej lekárne

- spis týkajúci sa výstavby súsošia Panny Márie na Univerzitnom námestí – korešpondencia medzi biskupom Jurajom Fenešim a kamenárskym majstrom Vavrincom Schreiberom

Magyar Kamara Archívuma, E-152, Acta Jesuitica, Registrata, Collegium Tyrnaviensis, doboz 100 Fascikel 11

- materiál k univerzitnej tlačiarňi, testamenty cirkevných hodnostárov, panstvo Bzovík – spor o majetky, mariánsky seminár v Trnave, inventár seminára z 1761, rodostromy J. Tarnóczyho a J. Nagy Lesseneyiho

Magyar Kamara Archívuma, E-152, Acta Jesuitica, Registrata, Collegium Tyrnaviensis, doboz 101, 109, 111

- kvitancie, fundácie na semináre a ostatné univerzitné budovy

Magyar Kamara Archívuma, E-152, Acta Jesuitica, Registrata, Collegium Tyrnaviensis, doboz 149, 150, 151

- registry a indexy k fasciklom 1–52 uložených pod Magyar Kamara Archívuma, E-152, Acta Jesuitica, Registrata, Collegium Tyrnaviensis, doboz 98-111

Magyar Kamara Archívuma, E-152, Acta Jesuitica, Registrata, Collegium Tyrnaviensis, doboz 192 – Számadaskönyvek

- účty, dohody, kvitancie t. j. spisový materiál, ktorý bol pôvodne vo fonde Térvtár, Jezsuita tervek, T 86, XII Nagyszombat, ako to uvádza staršia literatúra (napr. JANKOVIČ, Vendelin: *Budovy Trnavskej univerzity*. In: Monumentorum tutela – Ochrana pamiatok 13. Bratislava : Obzor, 1988, s. 365–390.) *Magyar Kamara Archívuma, E-152, Acta Jesuitica, Irregestrata, Collegium Tyrnaviensis, doboz 236, tétel 10 – Študijné spisy a spisy univerzity*

- materiál sa týka stavebných záležitostí z rokov 1614 – 1786 pod patronátom Spoločnosti Ježišovej v Trnave, najmä Univerzitného kostola, univerzitných budov a ďalších majetkov (Biely Kostol, Šaľa a i.), nachádzajú sa tu zmluvy s majstrami, donácie na stavby, rozpisy prác, účty, dohody na stavebné práce s murármi, sklenármi, so zlatníkmi a pod. napr. z rokov 1680 – 1685 dohody s murármi a sklenármi na stavebné práce na škole a auditóriu, účty za zlatnícke práce z rokov 1677 – 1683, záznamy o finančných výdavkoch na prestavbu Bieleho Kostola z roku 1719 a i.

- spisový materiál bol pôvodne vo fonde Térvtár, Jezsuita tervek, T 86, XII Nagyszombat, ako to uvádza staršia literatúra (napr. spomínaná štúdia V. Jankoviča)

Magyar Kamara Archívuma, E-152, Acta Jesuitica, Irregestrata, Collegium Tyrnaviensis, doboz 238, tétel 14 – Spisy hospodárske, týkajúce sa výstavby kostola, kolégia, univerzity, knižnice, škôl

- rôzne písomnosti z rokov 1629 – 1767

Magyar Kamara Archívuma, E-152, Acta Jesuitica, Irregestrata, Collegium Tyrnaviensis, doboz 239, tétel 19 – Leltárok

- inventáre r. k. kostolov na Liptove, napr. r. k. kostola v Ružomberku (1677), Palúdzke (časť Liptovského Mikuláša), Okoličnom (časť Liptovského Mikuláša), Liptovskom Trnenci, Liptovskom Mikuláši, ktoré mali na postoch farárov členov Spoločnosti Ježišovej, korešpondencia a i.

- inventáre zariadenia vodného hradu v Šali a na ďalších majetkoch v okolí Šale z 1773

Magyar Kamara Archívuma, E-152, Acta Jesuitica, Irregestrata, Collegium Tyrnaviensis, doboz 243 – Elenchi (Pest – Ungvár)

- elench listín v archíve kolégia v Skalici po zrušení jezuitského rádu (listiny, fundácie, dary a i.)

- index archívu jezuitského kolégia v Trnave

Magyar Kamara Archívuma, E-152, Acta Jesuitica, Irregestrata, Collegium Tyrnaviensis, doboz 244 – Aestimatio bonorum

- odhady finančnej hodnoty majetkov Spoločnosti Ježišovej zo 70. rokov 18. storočia, pravdepodobne vyhotovené po zrušení rehole roku 1773 podľa jednotlivých panstiev s centrami v Šahách (No. 49), Kláštore pod Znievom (No. 50), Bzovíku (No. 51), Šali (No. 52), Spišskom Štiavniku (No. 53), Modre a Svätom Jure (No. 54), Bielom Kostole (No. 55) spolu s popisom budov, mlynov, hájovní, záhrad atď.

Helytartótanácsi Levéltár, A 39, Acta generalia, 2036/1784 irat

- spisy týkajúce sa už presťahovanej Trnavskej univerzity do Budína, medzi ktorými sa nachádzajú aj návrhy architektonických článkov (napr. fol. 417 – konštrukcia krovu, priečny rez; fol. 443 – oblúkové štvorkrídlové okno a i.); týmto chceme upozorniť na fakt, že aj medzi spisovým materiálom, napriek oddelenej zbierke plánov a zbierke

máp, je možné stále nachádzať aj grafický materiál

Térvtár, Jezsuita tervek, T 86, XII Nagyszombat

- 30 ks plánov budov jezuitskej univerzity a jej majetkov, napr. univerzitný komplex, nový trakt trnavského kolégia, vodný hrad v Šali, univerzitná tlačiareň, projekt stavby kostola v Bielom Kostole, pôdorys Bieleho Kostola

Térvtár, různé signatúry

- pôdorysy, návrhy najmä profánnej architektúry podľa nižšie uvedeného zoznamu na CD-122

Térképtár, různé signatúry

- plány, katastrálne mapy lokalít západného Slovenska podľa nižšie uvedeného zoznamu na CD-121

Eötvös Loránd Tudományos Egyetem Könyvtára [Knižnica Univerzity Eötvösa Loránda]

Kézirattár, Annuae Collegii Tyrnaviensis 1711 – 1765, sign. Ab 123 a

Kézirattár, Historia domus 1766 – 1772, sign. Ab 125

Univerzitné námestie v Trnave, 1936

Foto: Archív PÚ SR

- v ročenkách boli preštudované údaje z rokov 1711 – 1730, 1766 – 1772; ide o veľmi cenný materiál bohatý na veľké množstvo informácií o učiteľoch, žiakoch, prednáškach, dennom režime školy, o príjmoch a výdavkoch jezuitského koléžia, seminároch a iných majetkoch, napr. Biely Kostol, Šaľa, dom v Modre, mlyny vo Zvončine, Bohdanovciach, Bohuniaciach a i., elégie na profesorský zbor
- obsahuje aj dôležité fakty týkajúce sa stavebných aktivít na pôde Trnavskej univerzity

Országos Széchényi Könyvtár [Krajinská Széchényiho knižnica]

- štúdium diela *SEBACHER: Der zum Vierten Erbaute Tempel Salamon Nagyszombat 1703*, kde vo frontispice mal byť lept znázorňujúci Univerzitný kostol v Trnave od H. F. de Langrafena (podľa literatúry: ZÁVADOVÁ, Katarína: Verný a pravý obraz slovenských miest a hradov, ako ich znázornili rytci a ilustrátori v 16., 17. a 18. storočí. Bratislava : Tatran 1974, 143 s.). Bolo zistené, že lept neznázorňuje Univerzitný kostol v Trnave, ale kostol postavený Pavlom Esterházim k úcte Panny Márie, ktorý má podobné priečelie. Kniha však bola vytlačená v Trnave v univerzitnej tlačiarňi Johannom Andreasom Hormannom roku 1703, čo zrejme zmiatlo autorku knihy K. Zavadovú.

Foto: Archív PÚ SR
Mariánsky seminár v Trnave

Kulturális Örökségvédelmi Hivatal [Úrad na ochranu kultúrneho dedičstva]

- štúdium rukopisu v knižnici KÖH, sign. 2306 *BIERBAUER, István: A Jézusársasági atyák magyarországi építkezések története*. Budapest (1930), v ktorom sa na 10 fóliách zaoberá staveľskou činnosťou Jezuitov v Trnave

Časť materiálov bola nafotografovaná a je v Archíve PÚ SR a KPÚ Trnava na CD nosičoch:

Archív PÚ SR, CD fond CD nosičov, ktorých pôvodcom nie je PÚ SR:

CD-121

MOL, Térképtár (zbička máp), S-11:

- No. 2063/6 Kopčany
- No. 291/1 Leopoldov
- No. 471/1 Skalica
- No. 471/2 Skalica
- No. 471/3 Skalica
- No. 471/4 Skalica
- No. 471/5 Skalica
- No. 471/6 Skalica
- No. 471/7 Skalica
- No. 471/8 Skalica

- No. 827/1 kostol, neznáma lokalita
- No. 827/2 kostol, neznáma lokalita
- No. 827/3 kostol, neznáma lokalita
- No. 827/4 kostol, neznáma lokalita
- MOL, Térképtár, S-12
- Div. 5 No. 24 Čakany
- Div. 5 No. 66/1 Hoste
- Div. 5 No. 70 Voderady
- Div. 9 No. 58 Trnava
- Div. 11 No. 4/1 Leopoldov
- Div. 11 No. 4/5 Piešťany
- Div. 13 No. 185 Sereď
- Div. 13 No. 186 Sereď
- Div. 13 No. 187 Sereď
- Div. 13 No. 306 Sereď
- Div. 13 No. 593 Leopoldov
- Div. 15 No. 3 Leopoldov
- Div. 19 No. 148/2 Piešťany

CD-122

MOL, Tervtár (zbierka plánov), T 86, XII, jezuitské plány, Trnava, 30 ks

MOL, Tervtár:

- T 20 8/b15 kaštieľ, Csakvár (Maď.)
 - T 4 37 obytný dom, neznáma lokalita
 - T 59 4 kaštieľ, Galanta
 - T 4 35 kaštieľ, neznáma lokalita
 - T 17 I/12 kaštieľ, neznáma lokalita
 - T 17 I/13 kaštieľ, neznáma lokalita
 - T 17 I/14 kaštieľ, neznáma lokalita
 - T 4 36 kaštieľ, neznáma lokalita
 - T 12 I/26 kaštieľ, neznáma lokalita
 - T 17 I/10 kaštieľ, neznáma lokalita
 - T 4 38 krčma, neznáma lokalita
 - T 5 176 krypta, Leka (Lockenhaus, Rak.)
 - T 36 2/5091-3 majer, neznáma lokalita
 - T 36 3 majer, neznáma lokalita
 - T 4 34 palác, neznáma lokalita
 - T 20 85/a57 záhrada, Palárikovo
 - T 20 65/a20c záhrada, Palárikovo
 - T 20 188 pálenica, neznáma lokalita
 - T 4 39 areál kaštieľa, Rohovce
 - T 60 135/13 most medzi Sereďou a Nitrou
 - T 62 1181 prístavba k hospodárskej budove c. k. solného úradu, Sereď
 - T 1 499 c. k. solný úrad, Sereď
 - T 36 I/1-2 kaštieľ, Toporec
 - T 17 I/5 kaštieľ, Želovce
 - T 17 I/11 kaštieľ, Želovce
 - T 12 I/27 kaštieľ, Želovce
- Egyetemi Könyvtár, Annuae Collegii Tyrnaviensis 1711 – 1765, sign. Ab123:
- určité strany z ročenky, ktoré sa týkajú stavebných záležitostí Trnavskej univerzity
- MOL, MKA, E-152, Acta Jesuitica, Registrata, Collegium Tyrnaviensis, krabica 99, 101, 149-151:
- spisy týkajúce sa seminárov Trnavskej univerzity, registry vybraných spisov k fasciklom 1-52 uložených pod Magyar Kamara Archívuma, E-152, Acta Jesuitica, Registrata, Collegium Tyrnaviensis, doboz 98-111
- Snímky na CD-122 sú v nižšej kvalite.

Henrieta Žažová
Archív PÚ SR Bratislava
Zuzana Rábiková
Rastislav Petrovič
KPÚ Trnava

Monumentorum tutela – Ochrana pamiatok 18

Bratislava : Pamiatkový úrad Slovenskej republiky, 2007. 128 s. ISBN 80-89175-13-9.

Zborník je venovaný takej atraktívnej téme, akou je Strešná krajina a jej ochrana. Zostavený je z vybraných príspevkov, ktoré odznegli na odbornom-metodických dňoch organizovaných NPÚ, ú. o. p. v Brne a Pamiatkovým úradom SR v Bratislave v dňoch 9. 3. 2006 (Strešná krajina a jej ochrana) a 23. 11. 2006 (Historická strecha a jej ochrana) v Brne.

Monotematicky riešené číslo je venované otázkam spojeným s fenoménom historickej strešnej krajiny a striech historických objektov, v súčasnej dobe vzhľadom na trendy modernej historickej architektúry a ich zásahy do podstaty kultúrneho prostredia mimoriadne aktuálne. Ústredným mottom obidvoch konferencií a výberu príspevkov bola vybraná formulácia Maxa Dvořáka, teoretika pamiatkovej starostlivosti, ktorý v roku 1916 vo svojom diele Katechizmus pamiatkovej starostlivosti formuloval požiadavky na zastrešenie historických budov stručným konštatovaním, že veľkú rolu vonkajšieho vzhľadu pamiatky hrá nielen forma strechy, ale aj farba krytiny. Z toho dôvodu má byť obnova realizovaná v tom istom materiáli a pokiaľ možno s maximálne možným použitím dobrých častí starej krytiny. Treba sa však vyhnúť nevhodným typom starších strešných krytín, ako je napr. eternit.

Autor úvodu Zděnek Vácha konštatuje, že informačná explózia, týkajúca sa hlbšieho poznania stavieb a dejín technológií, sa odzrkadľuje aj v rozbere témy zborníka. Jeho obsah možno chápať ako príspevok do nikdy nekončiacej diskusie o odborných otázkach a metódach ochrany pamiatok.

Obsah prednášok a príspevkov sa zhostil úlohy v celej šírke a z hľadiska rôznych aspektov. Od charakteristiky predmetu skúmania odpovedajúcej na otázku, v čom

spočíva kultúrna hodnota historických striech a čo je predmetom ich pamiatkovej ochrany, až po stav ochrany historických striech v jednotlivých pamiatkových územiach. Do témy strešnej krajiny patria aj úvahy typu Strechy ako súčasť urbanizmu doložená analýzou niektorých lokalít ako je napr. MPR v Košiciach alebo piata fasáda v pamiatkovej zóne Komárno, a najmä informácia o programovom prieskume historických krovov s typologickým popisom konštrukcie doplneným dokumentáciou detailov vo Svätom Jure. Kapitola o strechách ako súčasť urbanizmu je doplnená aj všeobecnou úvahou nad tým, ako chránime vzhľad strešnej krajiny na Slovensku vo svetle právnych predpisov a administratívnych postupov.

Do druhej kapitoly zborníka zaoberajúcej sa historickou strechou a jej ochrou je zaradený úvodný článok, v ktorom sa D. Novotná zaoberá charakteristikou strechy, jej funkcie a užívania od dôb stredoveku a publikuje aj prehľad zásahov v minulosti v širších územných celkoch dokladovaných historickými mapami a fotografiami aj zo zahraničia. Samostatnou témou je osvetľovanie strešnej krajiny a jej pôsobenie pri večernom vzhľade uličných interiérov pri použití rôznych druhov a farieb aj v súčasnosti vyrábaných krytín. Kapitulu uzatvárajú informácie o jednotlivých individuálnych problémoch, či už ide o prezentáciu obnovy, akou je napr. kupola Domu umenia v Košiciach, ale najmä rozbor krovov dvoch lokalít, akým je baroková strešná konštrukcia na ojedinelej stavbe cisárskeho žrebčína v Kopčanoch a pozoruhodný rozbor krovových konštrukcií Kostola Všetkých svätých v Bijacovciach z pera E. Suchého. Doplnený dendrochronologickým rozborom datujúcim vznik zoťatia stromov do rokov 1337 – 1339 je spresňujúcim, dá sa povedať archívnym údajom pri datovaní vzniku a stavebného vývoja kostola. Takto pojatý výskum strešných konštrukcií doplnený tesárskymi značkami môže mať podobnú výpovednú hodnotu, ako sledovanie kamenárskych značiek na stredovekých architektonických detailoch.

Eva Križanová
Bratislava

Glosy

z časopisu Zprávy památkové péče

ISSN 1210-5538, 2007, roč. 67

Číslo 1

V úvodnej rubrike časopisu nazvanej In medias res uvádza Kateřina Bečková čitateľov do problematiky rekonštrukcie Kostola sv. Anny v Starom meste v Prahe a následne prezentuje anketu, v ktorej odborníci vyjadrujú svoj názor na výsledné riešenie interiéru kostola a jeho adaptáciu do podoby centra kultúrneho a spoločenského života.

Nosnou témou čísla je Stabilizácia interiéru kráľovského paláca hradu Bezděz od kolektívu autorov. Okrem iného sa tu tiež prezentujú poznatky o dendrochronologickom datovaní torz

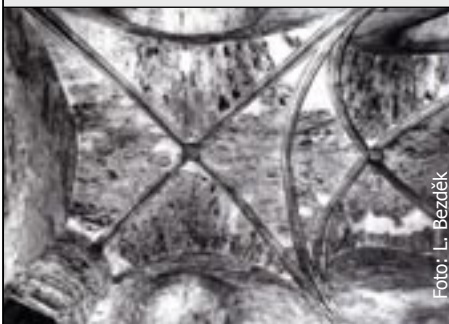

Foto: L. Bezděk

Štátny hrad Bezděz, kráľovský palác, pohľad na strop s párom krížových klenieb stropných trávov v tomto paláci.

Funerálnou plastikou 19. a 20. storočia sa zaoberajú štúdie Adama Hnojila a Renáty Skřebskej.

Súbor renesančných kachlí z radnice vo Veľkom Meziříčí, ktorý je pozoruhodný technickým vyhotovením, farebnosťou, umeleckou úrovňou reliéfov aj ikonografickým obsahom zhodnotili Oldřich Inochovský, Čeněk Pavlík a Michal Vitanovský.

Najnovšie informácie ohľadne reštaurovania interiéru štátneho zámku v Hořoviciach sprístupnil Antonín Novák.

Číslo 2

V príspevku od Kateřiny Šupovej a Zbyňka Heřmánka sa popisuje genéza záchrany archívneho materiálu z archívu Národného technického múzea zničeného katastrofálnou povodňou, ktorá zasiahla Prahu v roku 2002.

V práci o objave gotickej kaplnky v pevnosti Cuknětejn (okres České Budějovice) Tomáš Pek poukázal na nutnosť zachovania a rozšírenia právomocí pamiatkarov potrebných (*pokr. na ďalšej str.*)

Spríevodca po Archíve Pamiatkového úradu SR

Bratislava : Pamiatkový úrad Slovenskej republiky, 2007, 111 s. ISBN 978-80-89175-16-1.

Aktuálny spríevodca, ktorý je výsledkom práce širokého autorského kolektívu Pracovníkov Archívu PÚ SR, svojou štruktúrou nadväzuje na overené vzory. Dopĺňa predchádzajúce pozitívne aktivity archívu, medzi ktoré patrí aj postupné sprístupňovanie databáz na internete. Vyšiel pri príležitosti 15. výročia vzniku archívu.

Prvá kapitola je venovaná minulosti a prítomnosti archívu v období od jeho vzniku v roku 1992. Dňa 22. 5. 1992 Odbor archívniectva a spisovej služby MV SR rozhodol o zriadení Archívu Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti a jeho zaradení do siete osobitných archívov. Od roku 2002 nesie archív súčasné meno. V krátkosti opisuje základné činnosti archívu, od predarchívnej starostlivosti cez spracovávanie, sprístupňovanie, vedecko-výskumnú činnosť, publikačnú a výstavnú činnosť, až po medzinárodnú spoluprácu v špecifickom prostredí pamiatkovej starostlivosti.

Druhá kapitola je venovaná vývoju pamiatkovej starostlivosti od druhej polovice 19. storočia až podnes a opisom jednotlivých archívnych fondov. Medzníkmi sú roky 1918, 1951 (vznik Slovenského pamiatkového ústavu), 1991 a 2002. Tu by som sa rád pristavil. Boli napríklad všetky zmeny v 90. rokoch také významné, že v rokoch 1991 – 2002 skutočne vznikli až štyri samostatné archívne fondy ústredných pamiatkových inštitúcií?

V tretej časti sú predstavené jednotlivé archívne zbierky. Zbierky sú koncipované ako otvorené a priebežne do nich pribúdajú nové prírastky. Podľa opisov sa tak okrem preberania deje aj akvizíčnou činnosťou archívu. Treba oceniť vysokú úroveň spracovanosti zbierok. Katalógy sú už zväčša dostupné aj v elektronickej forme, niektoré sú publikované na internete. Na pokročilejšej úrovni je digitalizácia zbierok, ktorá môže byť svetlým vzorom pre sieť verejných archívov. Problematické je členenie zbierok, napr. Zbierka historických máp. Názov nie je výstižný. Podľa opisu totiž obsahuje hlavne kópie historických máp z 1. – 3. vojenského mapovania. Rovnako je otáznne, či bolo potrebné z diazopozitívov vytvoriť dve samostatné zbierky podľa ich formátu (z praktických príčin mohli zostať uložené v pôvodnom stave v dvoch sériách podľa rozmeru). Je tu aj niekoľko preklepov. Napríklad v texte spomínaný arcibiskup sa v skutočnosti volal Andrej Kmeťko (s. 90).

V ďalšej časti spríevodcu sú predstavené osobné fondy, ktoré sú výsledkom

aktívnej akvizíčnej činnosti archívu. Nie sú zatiaľ príliš početné (5), avšak skutočne reprezentatívne, napr. nestor slovenskej pamiatkovej starostlivosti Václav Mencl, Alžbeta Güntherová-Mayerová či Janko Alexy. Ich opisy sú doplnené biografickými heslami.

Spríevodca je ukončený zoznamom archívnych fondov usporiadaných podľa klasifikačnej štruktúry archívnych fondov a zoznamom pomôcok. Zoznam fondov prináša taktiež niekoľko nejasností. Ide hlavne o Okresné pamiatkové správy, ktoré fungovali v rokoch 1970 – 1983 a nemali svojich priamych predchodcov. Chronologicky presahujúce archívne dokumenty by preto s najväčšou pravdepodobnosťou mali byť príslušne označenými pravými priorami, resp. posteriorami. Otázných je aj viacero názvov archívnych fondov a ich časový rozsah. Napríklad Pamiatková inšpekcia MK SR rozhodne pod týmto názvom nepôsobila v deklarovanom období rokov 1989 – 1994. Pohľad na zoznam pomôcok napovedá, že spracúvanie archívnych dokumentov prebieha intenzívne. Pozitívnym špecifikom, s ktorým sa v iných archívoch už takmer nestretávame, je tvorba celého radu výberových inventárov, napr. drevené kostoly (V. Plávková, 2005), historická zeleň (V. Plávková, 2001), prof.

A. Piffel (L. Porubská, 2007), K. Veselý (M. Brázdilová, 2000) v archívnych fondoch a zbierkach archívu.

Napriek niektorým vyššie uvedeným výhradám je sprievodca cenným príspevkom k poznaniu ďalšieho slovenského špecializovaného archívu a v ňom ulože-

ných archívnych dokumentov, ktoré sú významnou súčasťou nášho kultúrneho dedičstva. Oceňujeme aj dôstojnú grafickú úpravu a množstvo kvalitne spracovaných príloh.

Radoslav Ragač

Archív Ústavu pamäti národa Bratislava

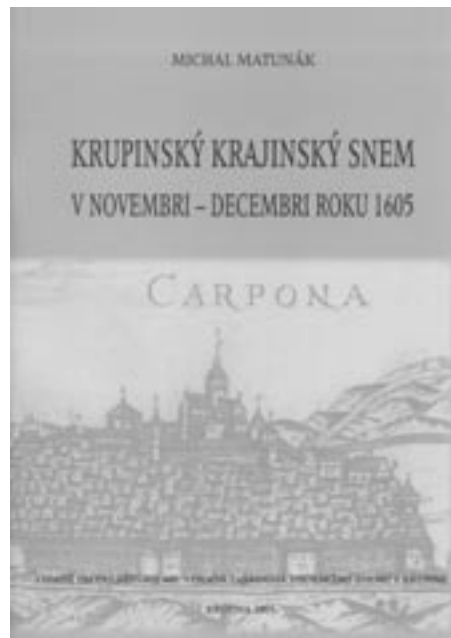
Krupinský krajinový snem v novembri – decembri roku 1605

MATUNÁK, Michal: Krupinský krajinový snem v novembri – decembri roku 1605. Krupina : Mesto Krupina, 2005, s. 39. ISBN 80-969422-1-2. Sign. 29.639.

Koncom roka 2005 mesto Krupina vydalo publikáciu Michala Matunáka *Krupinský krajinový snem v novembri – decembri roku 1605* pri príležitosti 400. výročia zasadania uhorského snemu v našom meste. Preklad knihy, ktorá vyšla v Krupine pred 100 rokmi, pripravil archivár Mgr. Alexander Adam zo zvolenskej pobočky Štátneho archívu v Banskej Bystrici.

Táto publikácia približne na 50 stranách rozoberá situáciu počas panovania Rudolfa II. – rímskeho cisára, českého a uhorského kráľa atď. a stavovského povstania Štefana Bočkaja. Prvé protihabsburské povstanie malo niekoľko príčin. Boli to najmä nedoriešená náboženská situácia (konflikty medzi katolíkmi a protestantmi), komplikovaná národnostná situácia (prílev Slovákov a Maďarov do nemeckých miest), konflikty súvisiace s osmanskou expanziou a i. Publikácia Michala Matunáka pojednáva o spoločenských pomeroch v Uhorsku, ale najmä o priebehu a výsledkoch snemu v Krupine, ktorý bol neoddeliteľnou súčasťou Bočkajovho protihabsburského povstania, a ktorý sa zapísal ako snem, na ktorom sa prejednávali podmienky neskoršieho Viedenského mieru z roku 1606 a na ktorom získali niekoľkí hajdúski kapitáni privilegijnú listinu. Okrem samotného textu M. Matunáka sa v publikácii nachádza aj úvod od redaktora práce Mgr. Miroslava Lukáča so stručným životopisom autora diela a popis osláv 300. výročia snemu, ktorý sa konal v Krupine v roku 1905 za prítomnosti mnohých významných osobností spoločenského a kultúrneho života Uhorska, Honfianskej župy i samotného mesta. Vtedy bola odhalená slávnostná pamätná tabuľa od budapeštianskej firmy Gereday a syn, zlikvidovaná v roku 1942. Pri príležitosti 400. výročia snemu (2005) bola nahradená novou slovensko-maďarskou tabuľou pričinením mesta Krupina a samosprávy Hajdu-Biharskej župy.

Pri tejto príležitosti sa uskutočnilo medzinárodné sympóziu, na ktorom prednášali domáci i zahraniční historici. Mesto Krupina pripravilo zborník prednášok s názvom *400. výročie krupinského*

ho snemu 1605 – 2005 / A korponai országyülés 400. évfordulója 1605 – 2005 (vydaný v roku 2006 pri príležitosti 400. výročia podpísania Viedenského mieru). Prvým prednášajúcim bola doc. Klára Pappová, ktorá rozoberala situáciu krupinského snemu, dr. Miklós Nyakas sa zamerával na privilegijnú listinu pre hajdúskych kapitánov, prof. Peter Kónya predniesol príspevok o slobodných kráľovských mestách na Slovensku počas povstania Štefana Bočkaja a regionálny historik Mgr. Miroslav Lukáč rozobral situáciu Krupiny vo vzťahu k prvému protihabsburskému povstaniu. Zborník bol vydaný dvojjazyčne, čo zaiste prispieje k lepšiemu poznaniu spoločných slovensko-maďarských dejín v rámci Uhorska 17. storočia.

Miroslav Lukáč

Mestský úrad v Krupine

pre záchranu dokladov minulosti.

Ivan P. Muchka sa na pozadí obnovy zámokových areálov na území bývalej NDR vyjadruje k možnostiam znovuvytvárania historického vedomia podľa nemeckého vzoru aj v Čechách.

Dagmar Martincová pri príležitosti ocenenia súboru stredovekých tabulových malieb Majstra Theodorika na Karlštejne Európskou úniou popisuje postup ich reštaurovania.

Z titulu tohto ocenenia sa Miloslav Němeček zamýšľa nad úlohou techniky pri ochrane pamiatok, a to v súvislosti s kaplnkou sv. Kríža, v ktorej sa zmieňované maľby nachádzajú.

Čiastkové výsledky dlhoročného výskumu v kláštornom areáli v Kladrubech a tu odhalené nálezy viažuce sa k architektúre, sochárstvu a maliarstvu predstavil František Ryšavý.

Tapetám ako cennému dokladu vývoja dobového interiéru sa venuje Květa Křížová. Z hľadiska histórie pamiatkovej starostlivosti sa rôznymi odbornými diskusiami o spôsoboch retušovania poškodených miest nástenných malieb zaoberá Vratislav Nejedlý.

Číslo 3

Rubrika *In medias res* prináša medializovaný prípad prerovského spolkového domu. Martina Mertová a František Chupík sa vo svojich článkoch venujú histórii, architektúre, ale tiež samotnému zániku Spolkového domu Na Trávníku.

V monotematickom bloku venovanom Arcidiecéznemu múzeu v Olomouci sa Leoš Mlčák zamerával na históriu múzea a Ondřej Jakubec zas na jeho stálu expozíciu. V roku 2006 sa

Arcidiecézne múzeum v Olomouci

skončila rozsiahla a náročná rekonštrukcia olomouckého hradu pre účely Arcidiecézneho múzea. Práve k priebehu a ku konečnému riešeniu sa v rozhovore vyjadrujú architekti celého projektu. Na tento rozhovor nadväzuje článok Miloša Solára. Ten sa zamýšľa nad tým, do akej miery spomínaná (pokr. na ďalšej str.)

rekonštrukcia zohľadňovala pamiatkovú starostlivosť o historickú architektúru.

Ďalší blok článkov je venovaný Arcibiskupskému zámku v Kroměříži. Ján Holeček, Lenka Kunrátková a Marek Tichý popisujú priebeh adaptácie priestorov zámku pre účely územného odborného pracoviska Národného pamiatkového ústavu. Zaujímavý prípad identifikácie zámockej veže na jednom archívnom dokumente pomocou objaveného nápisu predkladá Aleš Karban. Markéta Müllerová popisuje reštaurovanie dekoratívneho štukového stropu sály v prízemí kroměřížskeho zámku.

V štúdiu o židovských náhrobkoch a ich ikonografii prezentuje Iva Steinová svoje najnovšie poznatky.

Číslo 4

Aj toto číslo obsahuje dva veľké monotematické bloky. V tom prvom sa z rôznych hľadísk vyčerpávajúco pertraktuje otáčavé hľadisko v zámockej záhrade v Českom Krumlove. Pavel Slavko konštatuje, že jadrom sporu je vlastne skutočnosť, do akej miery a v akom rozsahu je možné používať významnú pamiatkovú lokalitu k novodobým aktivitám a ako veľmi

Praha, Malostranská radnica

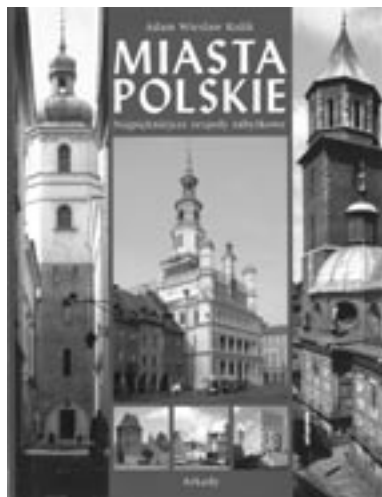
tieto aktivity môžu škodiť historickému prostrediu.

Druhý blok sa zaoberá plánovanou obnovou Malostranskej radnice. Diskusia, ktorá sa v rámci českej odbornej verejnosti rozprúdila a ktorá sa odohráva aj na stránkach tohto čísla Zpráv pamiatkovej péče, sa týka návrhu obnoviť pri zamýšľanej obnove radničnej budovy taktiež tri veže nad priechelím, ktoré sa tu nachádzali v historickom vývoji viac než jedno storočie, no v 19. storočí boli zničené.

Štúdiu o prieskume a reštaurovaní sochy Artemidy z parku zámku Konoπίště uvereňujú Petr Kuneš a Jan Turský. *(pokr. na ďalšej str.)*

Glosy odbornej literatúry v poľskom jazyku

Adam Wiesław Kulik, Miasta polskie : Najpiękniejsze zespoły zabytkowe. Warszawa : Wydawnictwo ARKADY, 2007, 263 s. ISBN 978-83-213-4446-1. Sign. 29704. [Poľské mestá : Najkrajšie pamiatkové súbory]

Autorom tejto publikácie je literát, novinár a dokumentarista spracúvajúci tému poľského kultúrneho dedičstva v pohraničných oblastiach východného a severného Poľska. V tejto publikácii približuje pútavou formou obraz najkrajších poľských miest a mestečiek. Obsah knihy rozdelil do niekoľkých tematických skupín. V úvode ponúka svoje kritérium výberu a vysvetľuje čitateľovi, prečo je jeho pohľad výnimočný.

Úvodnú časť knihy tvoria popisy kráľovských a kniežacích miest – Gdańsk, Kraków, Legnica, Opole, Poznań, Sandomierz, Szczecin, Warszawa a Wrocław. Všetky mestá majú bohatú históriu, ktorá od vzniku po súčasnosť poukazuje na ich neopakovateľný štátoprávny, vojensko-obranný, kultúrny a hospodársky význam. Aj keď sa dnes

niekedy zabúda na ich dávnejšie bohatstvo, honosnosť a niekedy aj pýchu – ostali známe v poľských dejinách vždy ako dôležitý mobilizujúci faktor.

Druhú skupinu tvoria najvýznamnejšie stredoveké centrá – Biecz, Jelenia Góra, Lwówek Śląski a Paczków. Výber stredovekých lokalít určil autor hlavne podľa funkcie, akú plnili v tomto období. Niektoré sa stali významným vojenským strediskom – chránili hranice štátu alebo kniežatstva. V iných prekvital obchod a boli napojené aj na významné zahraničné obchodné centrá. Ústredným motívom ich výberu bol hlavne takmer kompletne zachovaný stredoveký urbanizmus vrátane komplexu mestského opevnenia a jeho mestských brán, funkčných do dnešného dňa.

Tretí celok tvorí súbor gotických miest – Chelmino, Olsztyn, Stargard Szczeciński a Toruń. Spoločnou črtou je ich prístupnosť alebo priame napojenie vodnými cestami k Baltickému moru. Najkrajšie gotické stavby, ktoré v týchto sídlach vznikli, boli obrazom silného finančného kapitálu, ktorý prinieslo meštianstvo zaoberajúce sa obchodom. Dnes už vieme, že gotické staviteľstvo v poľských mestách sa svojou monumentálnosťou vyrovná obdobným stavbám na území susedného Nemecka.

Obdobie renesancie reprezentujú nasledujúce „najviac renesančné“ mestá: Kazimierz Dolny, Pultusk, Tarnów a Zamość. Poľská renesancia prevzala počas svojho vývoja veľa talianskych vzorov. Odborníci sa však zhodujú, že v priebehu jej rozvoja vznikla charakteristická a hlavne poznačená domácimi črtami tzv. poľská renesancia alebo naivná renesancia.

Posledná kapitola publikácie je venovaná mestečkám východného pohraničia Poľska. Z viacerých si autor vybral Hrubieszów, Lublin, Przemysł a Szczeczeszyn. Sú zvláštne a preto zaujímavé tým, že vznikli a dodnes fungujú na styku západnej a východnej európskej kultúry. Tvoria ešte aj dnes pestrú kombináciu štýlov, jazykov a konfesií. Na území viacerých z nich nájdeme hneď vedľa seba kostol, cerkev a synagógu. Iba v tejto oblasti sa zachovali mestečká, ktoré za posledných 500 rokov majú rovnaký počet obyvateľov, boli opätovne postavené na rovnakých vypálených a zničených základoch.

Historické popisy jednotlivých miest a mestečiek sú doplnené schematickými plánmi, pôdorysmi významných stavieb a množstvom kvalitných farebných súčasných i historických fotografií. Publikácia obsahuje tiež autorsko-lokalitný register.

Joanna Wocha, Biedermeier : Przewodnik dla kolekcjonerów. Warszawa : Wydawnictwo ARKADY, 2007, 291 s. ISBN 978-83-213-4413-3. Sign. 29705. [Biedermeier : Sprivodca pre zberateľov]

Autorkou publikácie je historička umenia a pokračovateľka známej rodiny starožitníkov a zberateľov umenia. Kniha zaujme nielen zberateľov umenia, ale hlavne milovníkov biedermeierovského nábytku. V úvodnej časti nájdeme charakteristiku štýlu,

popis jeho mentality a jednotlivých druhov umenia spolu s analýzou, v ktorej autorka prezentuje dôvody zberateľského záujmu o tento druh nábytku. Čitateľ v knihe nájde praktické rady dôležité pri nákupe nábytku i podrobný popis jednotlivých druhov dreva, masívov a preglejok. Upozorňuje zberateľov na dôležitosť technického stavu kupovaných predmetov a možnosti nutných opráv či reštaurovania. Dozvie sa dokonca aj to, ako sa dá rozoznať autentický kus od falzifikátu.

V kapitole venovanej druhom či typom biedermeierovského nábytku nájdeme podrobné popisy vzhľadu, kvality i komfortu, napr. skrine, vitríny, komody, stoly jedálenské i písacie, nočné stolíky, pohovky, kreslá či posteľe.

V publikácii sa nachádzajú aj informácie o produkcii hlavných nábytkárskych európskych centier vo Viedni, v Berlíne, v strednom a severnom Nemecku, Bavorsku a Mníchove. Boli to okrem úzko špecializovaných remeselníckych dielní na ručnú výrobu kvalitných solitérov podľa konkrétnej objednávky už aj továrenské výrobné určené pre masovejšiu produkciu. V knihe sú aj ukážky návrhov stoličiek zverejnených v katalógu vzorov z roku 1825. Zaujímavú časť knihy tvoria popisy interiérov domácností zariadených podľa spoločenského postavenia ich majiteľov. Dozvieme sa tak, ako vyzeral v tom čase skromný byt chudobného mešťana cez prezentáciu vidieckych domov, mestských rezidencií, salónov, dámskych budoárov, pánskych kabinetov, jedální, hosťovských izieb, spální alebo celých vidieckych rezidencií.

Okrem nábytkového a interiérového umenia predstavuje autorka taktiež poľské maliarstvo a grafiku, keramiku, sklo, striebro a kov, hodiny a textilie.

Kniha je doplnená terminologickým slovníkom, súpisom odbornej literatúry a registrom.

**Mariusz Makowski, Šlechtická sídla na Tešínskom Slezsku / Szlacheckie siedzi-
by na Śląsku Cieszyńskim. Český Těšín – Cieszyn : Muzeum Śląska Cieszyńskiego
a Wydawatelství Regio, 2005, 350 s. ISBN 80-239-6051-2. Sign. 29706.**

Táto publikácia je skvelým príkladom cezhraničnej spolupráce. Autor bádala a skúmal archívne materiály vo viacerých inštitúciách, archívoch a múzeách ako na území Poľska, tak Českej republiky. Zoznamuje čitateľov so šľachtickými sídlami na území historického Tešínskeho Slezska, ktoré sa dnes nachádza na území dvoch susedných štátov. Odborne spracoval stručné dejiny a popisy stavebného vývoja šľachtických sídiel, ktoré vznikali na tomto území od konca 17. storočia. Podarilo sa mu spracovať 18 takýchto sídiel na poľskom území a 27 v lokalitách dnešných okresov Karviná a Frýdek Místek v Českej republike.

V úvodnej kapitole knihy sa autor zaoberá dejinami regiónu, ktorý bol posledných 600 rokov kniežatstvom. História oblasti popisuje od piastovských čias, cez vládu Habsburgovcov, 1. a 2. svetovú vojnu. Významným v dejinách Tešínska je rok 1920, keď bolo kniežatstvo rozdelené medzi dva štáty. V publikácii je široký výber historickej fotografickej a grafickej dokumentácie. Autor pozbieral takmer všetky erby tešínskych kniežat. Podarilo sa mu zverejniť staré a doteraz nepublikované veduty miest a mestečiek. Prezentuje pôvodné plány zobrazujúce pôdorysy, rezy a celkové návrhy stavieb. Porovnáva historický zámer a v prípadoch, kde sa to dá, dnešnú skutočnosť.

V závere je kniha doplnená mapkou skúmaného územia, slovníčkom architektonickej terminológie, zoznamom použitej literatúry a prameňov a registrom. Kniha je dvoj-
jazyčná, v českom a poľskom jazyku.

Halina Mojžišová
Knížnica PÚ SR Bratislava

Číslo 5

Úvodná rubrika In medias res je venovaná grantovému programu Ministerstva kultúry ČR, známemu pod názvom *Program regenerace městských památkových rezervací a městských památkových zón*. Pri príležitosti pätnásteho výročia od jeho vzniku sa Blanka Košátková a Hana Šnajdrová pokúšajú zhodnotiť význam a prínos Programu pre pamiatkovú starostlivosť v ČR.

Celkovú obnovu klasicistického domu hradu Valdštejn (Český raj), ktorá prebehla v rokoch 2002 – 2004, ro-

Foto: V. Škrábánek
Hrad Valdštejn, klasicistický dom

zoberajú vo svojom príspevku Václav Girska a Jana Strnadová.

Miloš Solař sa na pozadí svojej práce *K současnému názoru na obnovu fasád historických staveb* zamýšľa nad faktom, že prax v oblasti pamiatkovej starostlivosti často stojí na mechanicky uplatňovaných stereotypoch.

Vzhľadom na fakt, že časopis Zprávy památkové péče slávi tohto roku svoje sedemdesiatiny, pripomína si Lucie Ernstová niektoré významné osobnosti, ktoré prešli redakciou, atmosféru, ktorá ovplyvnila podobu časopisu, ale tiež celkovú dobu, ktorá významným spôsobom poznamenala obsah časopisu.

O Nostickom paláci, ako o jednej z najvýznamnejších barokových stavieb v Prahe, píše Květa Křížová. Približuje predovšetkým históriu jeho interiérov a zbierok.

Niektoré nové zistenia o olomouckom maliarovi Josefovi Ignácovi Sadlerovi prezentuje Martina Klopanová. Čitateľovi tiež prináša novoobjavené Sadlerové obrazy s polopostavami apoštolov.

Súčasťou čísla je aj príloha *Přehled restaurátorských prací realizovaných v České republice v roce 2005*.

Miroslav Čovan
Archív PÚ SR Bratislava

Pamiatkové výskumy a ich spôsob realizácie v rokoch 2003 – 2005 ¹

Pamiatkové výskumy - aktuálny právny stav (1. časť)

Nadobudnutím platnosti nového pamiatkového zákona NR SR č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu (pamiatkový zákon) došlo u nás k významnej zmene v organizácii ochrany pamiatok. Táto zmena sa výrazne prejavila aj v spôsobe realizovania pamiatkových výskumov. Nasledujúci príspevok predkladá stručné zhrnutie doterajších pozitívnych i negatívnych skúseností z fungovania nového zákonom stanoveného systému a jeho dosah v praxi.

Pamiatkový výskum je v § 35 ods. 1 pamiatkového zákona definovaný ako odborná činnosť zameraná na získavanie poznatkov o kultúrnych pamiatkach, pamiatkových územiach, archeologických nálezoch a archeologických náleziskách. Spôsob a podmienky jeho vykonávania, ako aj možnosť získania osobitnej odbornej spôsobilosti, na základe ktorej je možné vykonávať pamiatkový výskum, sú definované v § 35 – 40 uvedeného zákona a vo vyhláške MK SR č. 16/2003 Z. z., ktorou sa pamiatkový zákon vykonáva (vyhláška). Pamiatkový výskum sa vykonáva podľa § 35 ods. 2 pamiatkového zákona na prípravu obnovy a reštaurovania národnej kultúrnej pamiatky (NKP), na vypracovanie zásad ochrany pamiatkových území (zásady) a na vedecké a dokumentačné účely. V zmysle zákona rozlišujeme nasledovné druhy pamiatkových výskumov: umelecko-historický, architektonicko-historický, urbanisticko-historický a archeologický. Pamiatkový úrad Slovenskej republiky (PÚ SR) spracoval a sprístupnil na svojej internetovej stránke metodické materiály k výskumnej dokumentácii, ktoré dopĺňajú a ozrejmujú požiadavky definované vyhláškou:

Usmernenie PÚ SR pre spracovávanie dokumentácie pamiatkového architektonicko-historického výskumu. Bratislava, 2004.

Usmernenie PÚ SR k spracovaniu umelecko-historického výskumu. Bratislava, 2004.

Usmernenie PÚ SR k spracovaniu výskumnej dokumentácie pamiatkových území. Bratislava, 2003.

Metodická pomocná inštrukcia PÚ SR a KPÚ pre vypracovanie a posudzovanie výskumnej dokumentácie z archeologických výskumov ako dopĺňajúci odborný-metodický podklad. Bratislava, 2004.

Usmernenie PÚ SR k spracovaniu dokumentácie Urbanisticko-historický výskum. Bratislava, 2007 (platné od 1. 1. 2008).

Usmernenie PÚ SR k spracovaniu dokumentácie Zásady ochrany pamiatkového územia. Bratislava, 2007 (platné od 1. 1. 2008).

Pamiatkové výskumy na prípravu obnovy NKP

Pamiatkový výskum je možné vykonávať na základe rozhodnutia príslušného KPÚ, ktoré jeho realizáciu stanoví v prípade potreby získania podkladov k obnove kultúrnej pamiatky v zmysle § 32 ods. 4 pamiatkového zákona. V prípade nehnuteľnosti v pamiatkovom území môže byť predpísaný archeologický, resp. urbanisticko-historický výskum. Pamiatkový výskum sa môže vykonať aj na základe rozhodnutia PÚ SR o záchrannom výskume podľa § 37 pamiatkového zákona. V súčasnosti sa realizujú predovšetkým výskumy vyplývajúce z potrieb obnovy daného objektu. Požiadavku vykonať pamiatkový výskum stanoví príslušný KPÚ v rozhodnutí o zámere obnovy NKP, resp. v prípade potreby vydá KPÚ následne aj samostatné rozhodnutie o výskume (v zmysle § 39, ods. 3 pamiatkového zákona). Stanovenie vykonania pamiatkového výskumu by malo obsahovať dôvod, resp. účel a predmet výskumu, (čo má výskum ujasniť a prečo je ho potrebné realizovať), druh požadovaného výskumu, podmienky vykonávania výskumu, rozsah výskumu – komplexný alebo čiastkový (napr. len výskum interiéru, exteriéru alebo určitej časti objektu), spôsob, akým sa má výskum vykonávať, predpokladaný termín ukončenia (v praxi závisí od dohody investora s výskumníkom), nakladanie s príslušnými nálezmi.

¹ Predložený materiál bol spracovaný v roku 2006 ako súčasť vyhodnotenia výskumnej činnosti v oblasti pamiatkových výskumov po zmene pamiatkového zákona a nadobudnutí platnosti vyhlášky MK SR č. 16/2003 Z. z., preto sa venuje obdobiu rokov 2003 – 2005. Čiastočne sú v ňom zohľadnené aj aktuálne zmeny v danej oblasti. Časť materiálu bola publikovaná v zborníku Monumentorum tutela – Ochrana pamiatok č. 17

Pri predpisovaní výskumov by mal príslušný odborný pracovník vykonávajúci štátny pamiatkový dohľad zohľadniť všetky existujúce dostupné odborné materiály. Nemali by sa predpisovať neopodstatnené výskumy, teda také, ktoré už boli vykonané v minulosti v potrebnom rozsahu a kvalite, a naopak, chybou je, ak sa nepredpíše výskum tam, kde to daný zámer obnovy vyžaduje. V rozhodnutiach KPÚ sú niekedy nejednoznačne špecifikované požiadavky na výskum (najmä čo má byť predmetom jeho zistenia a v akom rozsahu).

Ak sa v priebehu výskumu ukáže, že rozsah výskumu požadovaný pôvodným rozhodnutím nie je dostatočný, je potrebné, aby bola požiadavka na jeho rozšírenie zaznamenaná minimálne ako súčasť zápisnice z pamiatkového dohľadu vykonaného počas posúdenia predbežných výsledkov výskumu, ktorého sa zúčastnia všetky do-

miatkového fondu. Na základe Usmernenia PÚ SR vydáva Odborno-metodická komisia PÚ SR aj stanovisko k urbanisticko-historickému výskumu. Stanoviská PÚ SR k výskumným dokumentáciám by mali obsahovať informáciu, na základe akej požiadavky (investora, vlastníka) sú vydávané, základné identifikačné údaje posudzovanej výskumnej dokumentácie so špecifikovaním jej rozsahu, vyjadrenie ku kvalite spracovania výskumu so stručným zhodnotením prínosu, vyjadrenie k návrhu obnovy, resp. k navrhovanému spôsobu prezentácie pamiatky, nakoľko je táto v súlade so zachovaním pamiatkových hodnôt, ktoré výskum špecifikoval. Na základe stanoviska Odborno-metodickej komisie PÚ SR vydáva príslušný KPÚ záväznú stanovisko o schválení výskumnej dokumentácie.

Zásad ochrany pamiatkových území pre 28 pamiatkových rezervácií na Slovensku. Na jej základe vznikla požiadavka na spracovanie ďalších zásad. V nasledujúcom roku bol vytvorený zoznam pamiatkových rezervácií, pre ktoré je potrebné prioritne spracovať aktualizáciu Zásad ochrany pamiatkového územia. V roku 2005 Komisia pre posudzovanie Zásad ochrany pamiatkových území pri PÚ SR posudzovala zásady na pamiatkové rezervácie Banská Bystrica, Banská Štiavnica, Špania Dolina, Košice a Spišská Kapitula, vyhotovené v roku 2004. V roku 2005 poskytlo MK SR finančnú dotáciu vo výške 1 000 000 Sk. Tieto finančné prostriedky boli použité na vypracovanie aktualizácií už spracovaných zásad a na vypracovanie nových zásad pre tie pamiatkové územia, ktoré doteraz zásady spracované nemali. V rokoch 2002 – 2005 bolo spracovaných 17 zásad

tknuté strany (KPÚ, vlastníka objektu, resp. investor a výskumník). Táto zápisnica by mala tvoriť súčasť výskumnej dokumentácie (spolu s rozhodnutím KPÚ o výskume).

Vlastník alebo ten, kto výskum vykonáva na vedecké účely, je v zmysle § 39 ods. 9 pamiatkového zákona povinný odovzdať KPÚ bezodplatne výskumnú dokumentáciu do 60 dní od skončenia výskumu, v odôvodnených prípadoch v termíne určenom KPÚ. Súčasťou dokumentácie musí byť v zmysle § 7 ods. n) vyhlášky pri architektonicko-historickom a umeleckohistorickom výskume aj stanovisko PÚ SR k výsledkom výskumu, v ktorom je posúdená jeho kvalita. Toto stanovisko vydáva Odborno-metodická komisia PÚ SR a v súčasnosti zabezpečuje PÚ SR možnosť kontroly a ovplyvňovania kvality výskumov, ktoré realizujú väčšinou privátni bádatelia. Zároveň umožňuje kontrolu dodržania rozsahu výskumu, jeho zosúladenie s požiadavkami príslušných rozhodnutí KPÚ a aktuálne umožňuje aj zavedenie najnovších údajov o pamiatke do databázy Ústredného zoznamu pa-

Pamiatkové výskumy na vypracovanie zásad ochrany pamiatkových území

Po prijatí nového pamiatkového zákona a vyhlášky vypracovala v roku 2003 Ing. arch. D. Ferusová Usmernenie Pamiatkového úradu SR k spracovaniu výskumnej dokumentácie pamiatkových území. Usmernenie vychádzalo z predpokladu, že súčasťou výskumnej dokumentácie sú aj Zásady ochrany pamiatkového územia. Z tohto dôvodu samostatné usmernenie pre spracovanie zásad nebolo vypracované.

Podľa § 35 pamiatkového zákona je urbanisticko-historický výskum druhom pamiatkového výskumu, ktorý skúma pamiatkové územia a je podkladom pre spracovanie zásad ochrany pamiatkových území. V roku 2004 boli spracovávané prvé zásady, ktoré mali vychádzať z platnej legislatívy a schváleného Usmernenia PÚ SR. V roku 2005 začala pracovať Komisia pre posudzovanie Zásad ochrany pamiatkových území pri PÚ SR, ktorá však pracovala iba rok. Na jej zasadnutiach boli posudzované prvé zásady vyhotovené od nadobudnutia platnosti pamiatkového zákona. V roku 2003 bola vykonaná revízia

pre pamiatkové rezervácie a pamiatkové zóny. Autormi 11 materiálov sú pracovníci krajských pamiatkových úradov.

Pamiatková rezervácia Banská Bystrica. Ing. arch. J. Láľková, CSc. a kol., 2004

Pamiatková rezervácia Banská Štiavnica. PhDr. M. Kvasnicová a kol., 2004

Pamiatková rezervácia Špania Dolina. Ing. Berková, 2004

Pamiatková rezervácia Spišská Kapitula. PhDr. N. Urbanová, 2004

Pamiatková rezervácia Košice. KPÚ Košice, 2004

Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Veľké Leváre. KPÚ Bratislava, 2005

Pamiatková rezervácia Trenčín. Ing. arch. I. Gojdič, 2005

Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Plavecký Peter. KPÚ Trnava, 2005

Pamiatková rezervácia Kežmarok. KPÚ Prešov, 2005

Pamiatková rezervácia Poprad – Spišská Sobota. KPÚ Prešov, 2005

Pamiatková zóna Komárno. KPÚ Nitra, 2005

Pamiatková zóna Nové Mesto nad Váhom. KPÚ Trenčín, 2005

Pamiatková zóna Liptovský Hrádok. Ing. arch. I. Gojdič, 2005

Pamiatková zóna Zvolen. KPÚ Banská Bystrica, 2005

Pamiatková zóna Lučenec. KPÚ Banská Bystrica, 2005

Pamiatková zóna Horné Plachtince. KPÚ Banská Bystrica, 2005

Pamiatková zóna Čelovce. KPÚ Banská Bystrica, 2005.

Prvé skúsenosti pri spracovávaní materiálov viedli k tomu, že usmernenie PÚ SR bolo pripomienkované a vznikla požiadavka na jeho prepracovanie, pričom bolo potrebné rozlišovať:

Návrh zásad ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt územia (podľa § 7 ods. 5 písm. f a ods. 6 vyhlášky) tvorí súčasť urbanisticko-historického výskumu, ktorý môže vykonávať len fyzická osoba s osobitnou odbornou spôsobilosťou;

Zásady ochrany pamiatkového územia (podľa § 29 ods. 2 pamiatkového zákona), ktoré vypracúva KPÚ alebo fyzická osoba s osobitnou odbornou spôsobilosťou.

V pamiatkovom zákone ani vo vyhláške MK SR sa neuvádza, že zásady ochrany pamiatkových území sú súčasťou výskumnej dokumentácie urbanisticko-historického výskumu, ako to bolo uvedené v Usmernení PÚ SR k spracovaniu výskumnej dokumentácie pamiatkových území. Kým **výskum** je podľa pamiatkového zákona

činnosť na získanie podkladov pre vypracovanie zásad, **zásady** sú **dokumentom** na vykonanie základnej ochrany a sú súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt.

V roku 2006 vyplynula z praxe potreba prepracovania usmernenia v zmysle platnej legislatívy. Dlhé diskusie o tom, kto je oprávnený vykonávať urbanisticko-historické výskumy a či majú byť zásady súčasťou výskumnej dokumentácie dospeli k tomu, že bolo požiadané MK SR o usmernenie. Až koncom septembra 2007 sme mohli uzatvoriť diskusiu na túto tému. Urbanisticko-historický výskum a zásady ochrany pamiatkového územia sú dva osobitné materiály. Krajský pamiatkový úrad ako spracovateľ zásad môže rozhodnúť o tom, či je v minulosti spracovaná výskumná dokumentácia dostatočná, a či obsahuje všetky potrebné (aktuálne) informácie, aby svojím obsahom nahradila urbanisticko-historický výskum, resp. splnila jeho funkciu ako podkladu pre spracovanie zásad. Na základe uvedeného bolo do Levoče zvolané pracovné stretnutie, na ktorom boli dopracované dve usmernenia:

1. Usmernenie PÚ SR k dokumentácii Urbanisticko-historický výskum

2. Usmernenie PÚ SR k dokumentácii Zásady ochrany pamiatkového územia. Uvedené materiály začnú platiť od 1. januára 2008, keď budú zverejnené aj na inter-

netovej stránke PÚ SR.

V závere je potrebné uviesť, že pokiaľ má byť urbanisticko-historický výskum súčasťou zásad, môže ho vypracovať výhradne osoba s osobitnou odbornou spôsobilosťou. Táto osoba však nemusí byť autorom celého dokumentu Zásady ochrany pamiatkového územia. Môže byť spoluautorom alebo môže spracovať výskum na základe objednávky, v ktorej bude jasne uvedené, že výsledky výskumu budú zapracované do zásad. Na základe uvedeného je žiaduce, aby každý KPÚ mal aspoň jedného odborného pracovníka s osvedčením o príslušnej osobitnej odbornej spôsobilosti. V rámci celoslovenskej pôsobnosti PÚ SR mali do konca roku 2005 iba dvaja pracovníci osvedčenie na vykonávanie urbanisticko-historických výskumov.

Pamiatkové výskumy na vedecké a dokumentačné účely

V období rokov 2003 – 2005 nebol na vedecké a dokumentačné účely realizovaný žiadny architektonicko-historický, urbanisticko-historický ani umeleckohistorický pamiatkový výskum.

*Michaela Kalinová, Lýdia Kubeková,
Lubica Szerdová
Pamiatkový úrad SR Bratislava*

8. konferencia Archívy, knižnice, múzeá v digitálnom svete 2007

Potrebu digitalizácie fondov pamäťových inštitúcií netreba už dnes zvlášť zdôrazňovať. Týmto konštatovaním privítala účastníkov 8. konferencie Archívy, knižnice, múzeá v digitálnom svete riaditeľka českého Národného archívu PhDr. Eva Drašarová. Konferencia sa konala v Prahe v dňoch 5. – 6. decembra 2007 za mimoriadneho záujmu českých i slovenských pracovníkov pamäťových inštitúcií, najvyšších orgánov i súkromných spoločností. Moderátorom podujatia bol osvedčený Vít Richter.

Úvodná prednáška patrila Romane Křížovej, projektovej manažérke z firmy Cross Czech, a. s. Praha, ktorá už má za sebou prípravu a realizáciu významných projektov financovaných Európskou uniou. Informovala o súčasných možnostiach financovania v kultúrnom sektore a dlhodobých stratégiách EÚ. Novým programom európskej kultúrnej spolupráce na roky 2007 – 2013 je Culture 2007. Poskytuje podporu kultúrnym projektom, kultúrnej spolupráci organizácií, výskumu, zhromažďovaniu a rozširovaniu informácií o kultúrnej spolupráci. Cieľom programu je zhodnotenie spoločného kultúrneho priestoru prostredníctvom rozvoja kultúrnej spolupráce medzi tvorcami, kultúrnymi aktérmi a kultúrnymi inštitúciami s cieľom podporiť vznik európskeho občianstva. V roku 2008 končí program eContent Plus, ktorý nadväzuje na program i2010: Európska digitálna knižnica. Je zameraný na interoperabilitu medzi národnými zbierkami a službami, väčšiu dosiahnuteľnosť a využiteľnosť digitálne šíreného obsahu vo viacjazyčnom a multikultúrnom prostredí, nové spôsoby interakcie s digitálne šíreným obsahom, prenos skúseností a osvedčených postupov. Sleduje tri hlavné cieľové oblasti – geografické informácie (GIS, databázy), vzdelávací obsah (eLearning) a digitálne knižnice (kultúrny, vedecký a odborný obsah). Základné princípy 7. rámcového programu sú vysoká vedecká a technická úroveň, sociálne ciele a európske rozmery. Dôraz sa kladie na šírenie a využitie výsledkov a vytvorenie silných skupín schopných presadiť technologické štandardy. Zahŕňa štyri špecifické programy vyjadrené pojmami: spolupráca, myšlienky, ľudia, kapacity. Pre kultúru je určený aj finančný mechanizmus EHP a Nórska. Jeho prioritami sú uchovávanie európskeho kultúrneho dedičstva, ochrana životného prostredia, rozvoj ľudských zdrojov, zdravotníctvo a starostlivosť o dieťa, podpora udržateľného rozvoja a vedecký výskum a vývoj. V rámci kultúrneho dedičstva je podporovaná ochrana a obnova nehnuteľných i hnutelých pamiatok,

obnova historických mestských území a historických území v regiónoch, obnova historického a kultúrneho dedičstva v regiónoch, odstraňovanie starých ekologických záťaží na pozemkoch menšieho rozsahu v mestách a obciach (brownfield).

Blanka Skučková z Ministerstva kultúry ČR predstavila strategické dokumenty EÚ vo vzťahu k iniciatíve i2010: Európska digitálna knižnica (EDL). Digitálna knižnica je organizovaná zbierka digitálneho obsahu sprístupnená verejnosti. V súčasnosti zahŕňa 32 národných knižníc. Od roku 2007 sa program rozšíril na fondy všetkých pamäťových inštitúcií. Aktivity sú zamerané na digitalizáciu analógových zbierok, uchovanie a ochranu digitálneho obsahu a jeho on-line dostupnosť. V roku 2008 má byť sprístupnených 2 mil. publikácií, filmov, fotografií a ďalších kultúrnych diel. Do roku 2010 ich má byť 6 mil. Posledné Uznesenie Európskeho parlamentu z 27. 10. 2007 v tomto smere ukladá zaistiť propagáciu, ochranu a šírenie európskeho kultúrneho dedičstva, súbežne s tradičným kultúrnym obsahom vytvoriť kvalitný digitálny kultúrny obsah, vyzdvihuje sa úloha všetkých druhov knižníc a prínos digitalizácie európskeho kultúrneho dedičstva pre vzdelávanie, vedu, výskum a cestovný ruch. Aby mohli byť do vyhľadávacieho systému EDL zapojené aj múzeá a archívy, je nutné vytvoriť koordinačný subjekt na európskej úrovni. Taktiež je nutné začleniť EDL do systému vzdelávania.

Francúzštinou oživila konferenciu Emilie Bouchet zastupujúca Univerzitu v Nantes a Inštitút Maxa Plancka v Mníchove, ktorá otvorila tému autorského práva. Svoju prednášku začala úvahou, či pamäťové inštitúcie môžu neobmedzene šíriť hodnoty, ktoré uchovávajú. Pretože to, čo umožňujú technológie, nedovoľuje právo. Je potrebné rozlišovať medzi autorským a vlastníckym právom. Pamäťová inštitúcia je len majiteľom nosiča, ale jeho obsah je vlastníctvom autora. Ak sa vytvárajú reprodukcie bez súhlasu autora, porušuje sa tým autorské právo. Sprístupňovať sa môžu len voľné diela, teda tie, čo už boli

publikované alebo ak od smrti autora uplynulo 70 rokov. Francúzsky aj nemecký autorský zákon je veľmi prísny, bez súhlasu autora neumožňuje sprístupniť dielo ani na intranete. Výnimku predstavujú len tzv. súkromné kópie určené na nekomerčný účel, ktorých príjemcom sú knižnice, archívy alebo múzea. Pamäťové inštitúcie sa nevyhnú novej dôležitej povinnosti – identifikovať nositeľa autorských práv (nielen autora, ale aj vydavateľa, producenta, galériu a pod.) a rokovať s ním o sprístupnení diela. V tomto smere sa uvažuje aj o dielach zamestnancov (texty, fotografie, grafiky atď.). Zamestnávateľ má na ne len majetkové právo, no nie autorské, to ostáva zachované. Pamäťové inštitúcie na celom svete sa rôznym spôsobom usilujú riešiť problém sprístupňovania viazaných diel. No kým bude definitívne vyriešený, digitalizujú sa len voľné diela.

Tému autorského práva ďalej rozvíjala Adéla Faladová z Ministerstva kultúry ČR, ktorá sa zamerala na vzťahy autorského práva k Európskej digitálnej knižnici. Problémy sa týkajú štyroch okruhov – digitalizácia a používanie rozmnoženín, osirotené diela (autorov nie je možné nájsť), out-of-prints diela (publikované, no už nedostupné na trhu) a webharvesting. Existuje niekoľko variant riešenia osirotených diel (nordický, kanadský, americký model). Dôležitá je aj osвета. Ľudia na celom svete sú presvedčení, že s tým, čo je na webe, je možné robiť čokoľvek.

Slovenský blok prednášok otvoril riaditeľ Slovenskej národnej knižnice Dušan Katuščák. Sústredil sa na inovačné programy SNK v oblasti informatizácie knižníc a digitalizácie na Slovensku. SNK doteraz realizovala šesť projektov, na ktoré získala 9,7 mil. euro. V budúcnosti sa chce venovať priority Rozvoj pamäťových inštitúcií a ich infraštruktúry v rámci operačného programu Informatizácia spoločnosti, ktorý Európska komisia schválila v lete 2007. SNK uskutočnila prieskum digitalizácie, na základe ktorého vypracovala Národný program digitalizácie, ktorý zahŕňa všetky oblasti kultúrneho dedičstva Slovenska. Digitalizácia by sa mala uskutočňovať prostredníctvom siete špecializovaných pracovísk. Projekt zahŕňa aj budovanie Slovenskej digitálnej knižnice podľa modelu i2010.

Najmä pre slovenských poslucháčov boli zaujímavé informácie Alojza Androviča o nových službách, ktoré Univerzitná knižnica v Bratislave poskytuje verejnosti. Digitalizácia knižničných dokumentov, na ktorú bol zriadený samostatný odbor, je už samozrejmosťou. Celý proces od za-

dania objednávky, cez platbu a zaslanie elektronického dokumentu sa uskutočňuje elektronickou cestou, bez fyzickej prítomnosti čitateľa. Digitalizovať možno aj celú knihu. Čitateľovi sa zašle vo formáte PDF s rozpoznávaním textu alebo vo formáte RTF, ktorý zachováva aj layout knihy a umožňuje jej konvertovanie napr. do Brailovho písma.

Spoločnosť IBM sa už niekoľko rokov systematicky venuje oblasti digitalizácie kultúrneho dedičstva. Poradca pre digitálne média Radoslav Katuščák prezentoval riešenie spoločnosti IBM pre Európsku digitálnu knižnicu. Vychádza pritom zo známych rámcov Európskej únie a UNESCO a z ich definície prírodného a kultúrneho dedičstva. Záujmom IBM je oddeliť technológie od riešení a vybudovať digitálny obsah, ktorý bude vhodným spôsobom uložený a chránený v digitálnom archíve. Konsenzus v oblasti stratégie je pritom nevyhnutný. Žiaľ, napriek oficiálnym proklamáciám, chýbajúcim článkom je často politická vôľa.

Digitálny archív, ktorý bude splňať kapacitné aj bezpečnostné podmienky, ktorý bude dôveryhodný a spoľahlivý, v ktorom budú dokumenty uložené, prístupné a použiteľné aj o 100 rokov, nie je len víziou budúcnosti, je potrebné riešiť ho už v tejto chvíli. Presvedčili sa o tom aj pracovníci Národnej knižnice ČR Bohdana Stoklasová a Jan Hutař, ktorí sa zamýšľali nad skutočnosťou, prečo sú české digitálne repozitáre nespoľahlivé (pozn. repozitár = sklad digitálnych objektov). Ciele dlhodobej archivácie digitálneho obsahu sú už dnes jasné - archivovaná informácia musí byť použiteľná užívateľom, ktorý je vzdialený v priestore a čase, a nemá podporu producenta tejto informácie. Spoľahlivé praktické riešenie je zatiaľ v nedohľadne. Problém nie je len v infraštruktúre a technológiách. V relevantných organizáciách, teda najmä v pamäťových inštitúciách, nie je manažment digitalizácie zahrnutý ani v organizačnej štruktúre, ani v stanovách. Chýba IT personál, prísun financií je nejasný a nepravidelný a tajomstvom nie je ani fakt, že chýba dostatočná podpora vedenia týchto inštitúcií i samotného štátu. Spolu s českými kolegami musíme konštatovať, že na rozdiel od sveta, v našich krajinách sa digitalizácia stále uskutočňuje viac „zdola“ ako „zhora“ a leží na pleciach ochotných jednotlivcov.

Medzi nadšencov digitalizácie určite patrí Petr Klokán Přidal z ČVUT, ktorý prezentoval vlastný projekt spracovania, vizualizácie a sprístupnenia starých máp a vedút, čo je téma nanajvýš zaujímavá aj

pre pamiatkarov. Pri editácii digitalizovaných máp je dôležité uvádzať aj geometriáta. Správne súradnice umožnia vyhľadať príslušné územie na historickej mape na princípe dlaždíc a zoomovania. Veduty je dokonca možné preniesť do 3D modulov s určením miesta, odkiaľ bola panoráma vyhotovená. Ukážky projektu sú prístupné na stránke www.staremapy.cz.

Téme digitálneho archívu sa intenzívne venujú aj v Národnom archíve ČR. Jiří Bernas referoval o projekte s harmonogramom do roku 2011, ktorý by mal vyriešiť problémy uloženia a autenticity digitálnych dokumentov v podmienkach Národného archívu. Projekt zahŕňa dve geograficky rozličné uloženia digitálnych objektov vo formátoch ODF a PDF, pričom autenticita bude zaistená vnútornými dôveryhodnými krokmi archívu, kontrolnými heslami a certifikáciou.

Posledné prednášky konferencie patrili výtvarnému umeniu. Úspechy Slovenskej národnej galérie pri vedení Centrálnej evidencie diel výtvarného umenia (CEDVU) prezentovali zástupcovia SNG Jana Bahurinská a Michal Čudmák. Technické podrobnosti informačného systému pre zbierkotvorné galérie uviedol Peter Marmán, zástupca firmy EEA, ktorá program vytvorila. Budúcnosť projektu je podporená aj legislatívne, čo zatiaľ českej strane chýba.

Nový web Českého múzea výtvarných umení v Prahe prezentovali Vladimíra Mazačová, Tomáš Psohlavec (AiP Beroun) a Martin Hladík (Ecn). Podarilo sa im on-line sprístupniť zbierky múzea aj s reprodukciami v primeranej kvalite prostredníctvom databáz autorov, období, štýlov, námetov a celkov. Vyhľadávanie je umožnené tak v textoch, ako aj v obrázkoch a všetky kategórie sú navzájom prelinkované. Základným princípom pri tvorbe programu bolo oddeliť od seba správu dát, ktoré má na starosti odborný spracovateľ, a prezentáciu dát, ktorá je určená konečnému užívateľovi.

To bolo len niekoľko príspevkov z bohatého programu pražskej konferencie. Prezentácie jednotlivých prednášajúcich sú prístupné na stránke <http://skip.nkp.cz/akcArch07.htm>. Informácie, ktoré na konferencii odzneli, sú nielen nevyhnutným zdrojom poznatkov, ale potvrdzujú, že cesta digitalizácie, na ktorú sa vydal aj náš archív, je správnou cestou. Lebo vedomostná spoločnosť nepríde v budúcnosti, ona je už tu.

Martina Orosová
Archív PÚ SR Bratislava

Vidiecka architektúra prvej polovice 20. storočia

V dňoch 19. až 21. septembra 2007 sa uskutočnil celoštátny medzinárodný seminár s názvom Vesnícká architektúra prvej polovice 20. storočia. Výzkum, dokumentácia, ochrana. Význam seminára je o to väčší, že väčšina odborných seminárov a príspevkov sa venuje najmä vývoju ľudovej architektúry do začiatku 20. storočia.

Každoročné stretnutie priaznivcov ľudovej architektúry sa tentoraz konalo na Hanej, v obci Kokory pri Olomouci. Hlavnými organizátormi seminára boli Národný pamiatkový ústav, ústredné pracovisko v Prahe, Národný pamiatkový ústav, územné odborné pracovisko v Olomouci a Olomoucký kraj.

Seminár sa zamerával na obdobie prvej polovice 20. storočia, keď vplyvom hospodárskych a spoločenských zmien sa pre-

Dom so žudrom v Příkazích

tvára i vidiecke prostredie. Nové podnety prijíma či už z mestského prostredia alebo v tej dobe aktuálnych umeleckých a architektonických smerov. Snahou seminára bolo upriamiť pozornosť aj na túto málo prebádanú a publikovanú oblasť a dať tak impulz na jej výskum.

Prvý blok prednášok otvorila PhDr. Věra Kovářů. Vo svojom príspevku charakterizovala vidiecky typ domu na Morave z konca 19. a začiatku 20. storočia. Ako novum sa objavujú stavby z pálenej tehly s prezentovaním rezného muriva, ktoré navonok deklaruje zámožnosť stavebníka. Iným typom je omietnutá fasáda s použitím historizujúcich, ale hlavne secesných tvaroslovných prvkov. Pre región charakteristické „polopatra“ so skladovacou funkciou sú adaptované na obytné účely a mnohokrát slúžia na prenajímanie ako letné byty.

Prednášatelia prvého bloku príspevkov predstavili ľudovú architektúru riešeného obdobia vo svojom regióne. Bohato fotodokumentáciu prezentovali stavebnú produkciu v regiónoch Moravy, Plzeňska, Kolínska či oblasti Uherského Hradišťa.

Pri poslednej uvedenej lokalite bol prezentovaný kontrast vývoja architektúry v obciach, kde v ich ústredí murované domy reflektujú aktuálne architektonické vplyvy, zatiaľ čo na samotách obyvatelia pokračujú pri realizácii domov v tradičných zrubových postupoch. Zo slovenských regiónov boli predstavené Šariš a Čičmany.

Súčasťou prvého prednáškového dňa bola aj prehliadka obce Kokory, ktorou účastníkov seminára sprevádzal obecný kronikár Ing. Alois Košťálek. Svoj odborný výklad obohatil úsmevnými príhodami z histórie obce.

Na druhý deň bola exkurzia po obciach regiónu Haná. Prehliadka začala v obci Tršice, kde na tzv. Florykovom statku uprostred obce boli prezentované charakteristické hospodárske priestory nad prvým obytným nadzemným podlažím,

v tomto prípade určené na sušenie chmeľu. Dom č.18 vymedzujúci tršické námestie je ojedinelý svojou dispozíciou prispôbenu pre bývanie a hospodárenie gazdu a „výmennáre“ a situovaním na parcele. V súčasnosti je objekt, najmä jeho zadná časť patriaca „výmennárovi“ v havarijnom stave. Je obdivuhodné, ako sa súčasný vlastník pokúša o jeho záchranu, čo pri objekte postavenom z nepálenej hliny je dosť problematické.

Obec Příkazy patrila v minulosti k najbohatším obciam na Hanej. Svoju súčasnú podobu získala v 2. polovici 20. storočia, keď po rozsiahlych požiaroch boli postavené nové usadlosti. Spred požiaru sa zachovalo len málo stavieb, ktoré nám však dokladajú pôvodnú ľudovú architektúru. Obvyklou súčasťou domu, prevažne trojpriestorového, bol tzv. žudr (mohutný ri-

zalit vystupujúci pred priečelie domu so zaklenutou predsieňou a sýpkou na poschodí), dnes ich nájdeme v Příkazech už len dva. Život a bývanie na Hanej prezentuje Hanácky skanzen, ktorého prehliadka bola súčasťou exkurzie.

Nemožno zabudnúť na obce Rataje a Senička, kde účastníkov exkurzie privítali ozaj hanácky, slivovicou a moravskými koláčikmi. Senička je známa nielen pohostinnosťou, ale aj ohradami proti povodňam. Boli vytvorené v polovici 19. storočia, keď po veľkých povodniach boli postavené ohrady tvorené piliermi a oblúkmi z lomového kameňa uzatvorené drevenými vrátkami, ktoré sa pri väčšom množstve vody nadvihli.

V rámci exkurzie bolo navštívených 13 hanáckych obcí, vďaka čomu účastníci získali obraz o znakoch, typoch a zvláštnostiach vidieckej architektúry hanáckej oblasti.

Posledný deň seminára pokračoval druhým blokom prednášok. Medzi inými PhDr. Jitka Matuszková porovnávala a charakterizovala vidiecke stavby v 1. polovici 20. storočia na južnej Morave a v centrál-

Fasáda s rezným murivom v Příkazích

nom Poľsku. Veľmi zaujímavý bol príspevok o regionálnej architektonickej súťaži ministerstva školstva v roku 1942. Súťažné projekty novostavieb vyhovovali moderným požiadavkám doby, ale zároveň zachovávali typické znaky miestnej architektúry.

Všetky príspevky budú publikované v pripravovanom zborníku.

Zuzana Štancelová
KPÚ Žilina

Ochrana pamiatkových hodnôt vo vzťahu k európskym normám a modernému technickému vybaveniu

Moderné technické zariadenia a vybavenie stavieb, ktoré sa za obdobie posledných 15 rokov razantne presadzuje pri obnovách a rekonštrukciách pamiatkového fondu stále novšími materiálmi a technológiami, sa v mnohých prípadoch dostáva do konfliktu s ochranou pamiatkových hodnôt pamiatkovo chránených objektov a prostredia pamiatkových území. Skĺbenie požiadaviek na uplatňovanie moderných postupov a na umiestnenie moderných zariadení, opierajúce sa o európske normy, podporované ambíciou uprednostňovať napr. nízkoenergetické stavby a sledovať ciele trvalo udržateľného rozvoja, si pri zámere ochrany pamiatkových hodnôt vyžadujú vzájomnú diskusiu, ako aj jednoznačné obojstranné predloženie požiadaviek.

Tento cieľ si vytýčila aj vedecká konferencia Ochrana pamiatkových hodnôt vo vzťahu k európskym normám a modernému technickému vybaveniu, ktorú s medzinárodnou účasťou usporiadal v dňoch 17. – 19. októbra 2007 v hoteli Hydrostav v Častej Pamiatkový úrad SR v spolupráci so Stavebnou fakultou (SF), Fakultou architektúry (FA), Fakultou elektrotechniky a informatiky (FEI) STU Bratislava a Ústavom stavebníctva a architektúry SAV v Bratislave.

Ambícií vzájomne si vyjasniť požiadavky a limity z oboch strán a poukázať na očakávané smerovania vo vývoji v jednotlivých oblastiach aby nedochádzalo k poškodzovaniu pamiatkových hodnôt bol podriadený aj program tak, aby zostal priestor na vzájomné diskusie. Oprávnené očakávania nových zistení sľubovala avizovaná účasť množstva renomovaných odborníkov.

Hneď v úvodnom bloku nehnuteľné pamiatky v súčasnom živote priblížila Ing. Ivana Hrubá zo Slovenského ústavu technickej normalizácie v Bratislave vo svojom príspevku Európske technické normy v oblasti ochrany pamiatok všeobecné zásady tvorby európskych noriem v rámci EÚ a poukázala na tie, ktoré sa budú týkať oblasti ochrany pamiatok. Prof. Ing. arch. Matúš Dulla z FA STU v príspevku Technická výbava modernej architektúry a pamiatkový romantizmus priblížil myšlienkové východiská tvorby architektúry moderného hnutia práve vo vzťahu k prudko sa rozvíjajúcej technike. Mgr. Denis Haberland z PÚ SR svojím príspevkom Technické vybavenie z pohľadu odvolacieho orgánu poukázal na viaceré problematické praktiky, ktoré nepriaznivo ovplyvňujú hodnoty pamiatok a pamiatkových území. Ing. Juraj Nagy z Ústavu stavebnej ekonomiky, s. r. o. Bratislava vo svojom Zamyslení nad hodnotou nehnuteľných pamiatok poukázal na rozdiely v pojmoch cena a hodnota z hľadiska oceňovania nehnuteľností. Poukázal na vplyvy, zásadne pôsobiace na hodnotu nehnuteľnej pamiatky a načrtoť otvorené otázky a možné východiská. Ing. arch.

Eva Dvořáková z Národného pamiatkového ústavu – ústredného pracoviska Praha sa pod názvom Problematika ochrany dochovaného technického dedičtvi venovala otázke začleňovania technických pamiatok medzi chránené pamiatky. Zdôraznila, že hlavným aspektom vedúcim k záchrane tohto fondu je poznanie nielen jeho stavebnej podstaty, ale aj technologických zariadení. Doc. Ing. arch. Jana Gregorová z FA STU pod názvom Transparentnosť a reverzibilita – hlavné trendy architektonickej tvorby v pamiatkovo chránených štruktúrach predniesla príspevok, zameraný na otázky prezentácie chránených pamiatkových štruktúr s nutnosťou zachovania hodnoty autenticity materiálnej podstaty originálu a idey architektonického diela. Jednotlivé princípy prezentovala na príbuzných realizáciách na Slovensku a v zahraničí. Ing. arch. Jarmila Maršáľková z KPÚ Banská Bystrica – pracovisko Kremnica sa v príspevku Technické (architektonické) prvky na streche sústredila na viaceré novodobé detaily, ktoré často bez dôslednejšieho usmernenia, avšak opierajúc sa o STN, menia charakter strešných rovín pamiatok a pamiatkových území. Na záver tohto bloku Ing. Ľubor Suchý z KPÚ Prešov vo svojom Príspevku k ochrane a obnove historických krovových konštrukcií predstavil vydarené príklady ochrany a obnovy týchto donedávna obchádzaných súčastí pamiatok.

Druhý blok s názvom Technické vybavenie otvorili príspevkom Ako eliminovať drastické vstupy technických noriem do pamiatkového prostredia? (Sporné momenty z hľadiska pamiatkových obnov) Ing. Milan Kazimír a Mgr. Daniela Zacharová z KPÚ Trnava. Poukázali na často až absurdné aplikovanie niektorých normami a vyhláškami stanovených požiadaviek, pričom ich realizáciou dochádza k poškodeniam pamiatkových hodnôt. Doc. Ing. Marta Székyová, PhD. zo SF STU sa v príspevku Tvorba vnútorného prostredia v pamiatkovo chránených objektoch venovala na konkrétnych príkladoch z nedávneho obdobia otázke zmien paramet-

rov vnútorného prostredia, vyvolaných zmenami funkcií mnohých historických objektov. Doc. Ing. Jana Peráčková, PhD. z Katedry technických zariadení budov – SF STU predstavila v prednáške Stavebnicové inštaláčny systémy v pamiatkovo chránených budovách progresívne riešenie vkladania nových zdravotno-technických inštalácií pomocou stavebnicových prvkov, osadených pred stavebnými konštrukciami alebo voľne v priestore, pričom nezasahujú do stavebnej konštrukcie, ktorá je chránená, avšak umožňujú viesť potrubný rozvod vo vytvorených inštaláčnych predstenách alebo priečkach. Ing. Michal Štefko sa v príspevku Kto a čo umožňuje pamiatkam prežiť? – problematika riešenia el. rozvodov zamýšľal nad problematikou riešenia elektrických rozvodov pre klasické a moderné technológie v pamiatkových objektoch z pohľadu projektanta a zosúladenia požiadaviek investora, architekta a pamiatkarov. Štvrtkový dopoludňajší blok uzavrel Ing. Oto Makýš, PhD. z Katedry technológie stavieb – Centrum technológie obnovy pamiatok SF STU zaujímavým príspevkom Realizácia prierezov, prestupov a otvorov pri technických inštaláciách, v ktorom poukázal na paradox zvyčajne len menej náročných stavebných úprav, často však znamenajúcich výrazný zásah do vzhľadu budovy. Upozornil na to, že okrem vzhľadu samotných inštalácií sa na konečnom výzore budovy a priestorov prejaví aj spôsob ich ukladania a trasovania (vedenie), i výsledná kvalita a vzhľad súvisiacich murárskych prác.

Očakávaný príspevok Ing. Petra Hrivíka zo SPP a. s. s názvom Technické požiadavky na umiestňovanie plynových zariadení v objektoch sa zamerával na zásady umiestňovania technických plynárenských zariadení súvisiacich s reguláciou tlaku plynu, meraním zemného plynu ako aj umiestnením hlavného uzáveru plynu na plynových rozvodných zariadeniach v budovách. Z príspevku i nasledovnej diskusie vyplynula skutočnosť, že je možné hľadať menej do očí bijúce riešenia umiestnenia niektorých plynárenských zariadení, najmä v pamiat-

kovom prostredí. Norbert Szinghoffer zo Západoslovenskej energetiky, a. s. Bratislava priblížil v príspevku Podmienky pre umiestňovanie elektromerov legislatívu súvisiacu s meraním elektrickej energie, ako aj základné požiadavky na rozmery a vyhotovenie elektromerového rozvádzača a prístupnosti elektromera na odpočet a servis. Poukázal i na prípadné podmienky pre udelenie výnimky pre umiestnenie na menej prístupné miesto. Na záver tohto bloku Prof. Ing. Jaroslav Valášek, CSc. zo SF STU v príspevku Technologické zariadenia fontán uviedol najvhodnejšie zariadenie a distribučné systémy pre vonkajšie ako aj vnútorné fontány.

Aktuálnej problematike zatepl'ovania sa venovalo viacero príspevkov. Prof. Ing. Zuzana Sternová, PhD. z Výskumného vývojového ústavu NOVA v Bratislave s názvom Možnosti zlepšenia tepelnej ochrany a energetickej hospodárnosti pamiatkovo chránených budov sa zamerala na možnosti riešenia požiadaviek na tepelnú ochranu stavebných konštrukcií, na energetickejšiu hospodárnosť budov, na uplatnenie zmien v tepelnej ochrane. Poukázala na nevýhody utepľovania zvnútra. Ing. Ernestína Imlingová z KPÚ Košice priblížila príklady zatepl'ovania v prostredí pamiatkovej rezervácie v príspevku Zatepl'ovacie systémy v mestskej PR Košice – poznatky z praxe.

Príspevok Ing. arch. Ľubice Paučulovej z FA STU poukázal pod nadpisom Problematika zatepl'ovania historických krovov z hľadiska ochrany pamiatkových hodnôt na úskalí zatepl'ovania historických krovov, kde nie sú doriešené viaceré technické problémy, ktoré môžu mať negatívny dopad na zachovanie pamiatkových hodnôt zachovaných prvkov a detailov. Ing. Václav Hadrava z Technického a zkušebného ústavu stavebního Praha, s. p., Brno sa vo svojom príspevku Zatepl'ovacie systémy ETICS – zásady a úskalí návrhu, výberu, realizácie zameral na možnosti a skúšanie, podľa ČSN/STN a ETAG 004. PhDr. Alžbeta Podobová z KPÚ Trenčín poukázala vo svojom príspevku spolu s Ing. arch. Líviou Blahovou na niektoré skúsenosti z pamiatkarskej praxe KPU Trenčín, vyplývajúce z uplatňovania nových technických zariadení. Prof. Puškár zo SF STU sa zameral na otázky hľadania možných riešení súčasných problémov jedného zo základných architektonických detailov v príspevku s názvom Okná. Ing. Peter Matiašovský, CSc., a RNDr. Ľubomír Bágel z Ústavu stavebníctva a architektúry SAV v Bratislave predstavili v príspevku Kapi-

lárne aktívne tepelnoizolačné materiály ich aplikácia na vnútornej strane vonkajších konštrukcií budov výsledky projektu, zameraného na overovanie použitia kapilárne aktívnych tepelnoizolačných materiálov pri aplikácii na vnútornom povrchu vonkajšej konštrukcie bez parozábrany. Použitie takýchto materiálov umožňuje zateplenie vonkajších stien budov v takých prípadoch, keď je tepelná izolácia na vonkajšom povrchu neprípustná.

Piatkový blok zameraný na osvetľovanie otvorila Ing. arch. Beáta Polomová, PhD. z FA STU, ktorá v príspevku Osvetľovanie pamiatok – problém reverzibility zásahov pri realizácii poukázala na potrebu riešiť ilumináciu pamiatok individuálne s dôrazom na hodnoty pamiatky a jej stavebnú podstatu. Upozornila na problém reverzibility, ktorý vzniká pri zásahoch do

stavebnej podstaty pamiatky. Ing. Stanislav Darula, CSc. z Ústavu stavebníctva a architektúry SAV v Bratislave v príspevku Posúdenie denného svetla v budovách podľa technických noriem poukázal na význam denného svetla vo vzťahu k životnému prostrediu a k pohode v interiéroch. Informoval o normách garantujúcich nevyhnutné požiadavky na denné osvetlenie, ale i o predpisoch, podľa ktorých sa vyhodnocuje hospodárnosť osvetlenia za celú budovu. Ing. Lucia Maňková zo SF STU poukázala v príspevku Svetlovody denného svetla na možnosť dovedenia svetla do priestorov bez denného svetla (alebo s jeho nedostatkom), ktoré možno inak osvetliť len svetlom umelým. Vedenie svetla do väčších vzdialeností možno využiť aj v pamiatkovo chránených objektoch. Živú odozvu mala prednáška Prof. Ing. Alfonza Smolu, PhD. z FEI STU Parametre svetelných zdrojov a svietidiel pre ilumináciu pa-

miatkových objektov, ktorý sa sústredil na základné parametre svetelných zdrojov a svietidiel, určených na ilumináciu. Dotkol sa aj ďalších svetelnotechnických zariadení určených na ilumináciu objektov. Zaujímavým príspevkom Predstavenie realizácie osvetlenia a elektroinštalácie v Kostole Svätého Ducha v Žehre ThDr. Radomír Bodziony z r. k. farnosti v Žehre z pozície užívateľa priblížil a zhodnotil práce a postupy pri riešení nedostatočného osvetlenia v miestnom kostole, ktorý je súčasťou lokality zapísanej v Zozname svetového dedičstva. Ing. Jaroslav Španko, CSc. z Fakulty elektrotechniky STU pod nadpisom Vypelost' osvetlenia a elektroinštalácie vo vzťahu k pamiatkovo chráneným objektom poukázal na hľadanie optimálnych riešení osvetlenia a elektroinštalácie v súlade s technickými predpismi a pamiatkovou ochranou. Mgr. Juraj Gembický z KPÚ Košice sa zaoberal rôznymi aspektmi elektrifikácie historických zvonov. Ing. arch. Karol Ďurian z KPÚ Žilina, pracovisko Martin a P. Krušínský zo Stavebnej fakulty Žilinskej univerzity predstavili v príspevku Identifikácia statických problémov novorealizovaného krovu na Kostole sv. Ladislava v Necpaloch cestu hľadania nápravy škôd, spôsobených nesprávnou realizáciou obnovy. Pri monitoringu vznikajúcich trhlin boli využité moderné technológie. Mgr. Zuzana Varechová z KPÚ Košice poukázala na hľadanie vhodných riešení pri umiestnení zariadení GSM v mestskej pamiatkovej rezervácii Košice. Prof. Ladislav Reinprecht z Drevárskej fakulty Technickej univerzity vo Zvolene pod názvom Chemická ochrana drevených pamiatok prehľadne priblížil chemické prostriedky pre ochranu dreva používané v minulosti a v súčasnosti, vrátane retardérov horenia a protipoveternostných náterov. Ing. arch. Briežnik zo spoločnosti Bramac – strešné systémy, poukázal v príspevku Možnosti obnovy striech historických objektov na súvislosti používania strešných krytín, spôsoby a možnosti rekonštrukcie historických objektov pri zachovávaní pamiatkových hodnôt. Ing. Vincent Horváth vo svojom Príspevku k používaniu vhodných materiálov vo vzťahu k funkciám upozornil na rokmi overené základné vlastnosti stavebných materiálov, na ktoré sa zabúda pri hľadaní ich moderného využitia, pričom sa práve na cenných historických pamiatkach experimentuje s neoverenými výrobkami. Na záver sa Doc. Ing. Eva Kráľová z FA STU v príspevku K zásadám materiálovo-konštrukčného riešenia pri stavebnom zásahu na pamiatkovom fonde zamerala na identifikáciu

kritérií vplyvujúcich zo všeobecných princípov pamiatkovej ochrany a na limitujúce faktory úspešnej obnovy za predpokladu použitia primeraných materiálov a konštrukčných väzieb.

Súčasťou podujatia bola i poldňová exkurzia do troch lokalít s mierne odlišeným spôsobom pamiatkovej ochrany – Pezinok (mesto s nehnuteľnými národnými kultúrnymi pamiatkami), Modra – pamiatková zóna a Svätý Jur – mesto s pamiatkovou

rezerváciou v historickom jadre. V diskusií s metodikmi KPÚ Bratislava i s predstaviteľmi miestnych samospráv si účastníci mohli overiť, nakoľko je zaangažovanosť „otcov mesta“ jedným z predpokladov úspešnej pamiatkovej obnovy.

Trojdnňové podujatie naplnené diskusiami pootvorilo v mnohých oblastiach dvierka trinástej komnaty pre pamiatkarov i pre odborníkov z jednotlivých oblastí. Môžeme skonštatovať, že prinieslo v mno-

hých smeroch poznatky, ktoré nahlodali zaužívané (nesprávne) predstavy a poukázali na správne smerovanie pri hľadaní nových, optimálnych riešení. Veríme, že pripravovaný zborník prednášok z podujatia (Monumentorum tutela 19) bude užitočnou pomôckou každého pamiatkara.

Viera Dvořáková
PÚ SR Bratislava
Odbor výkonu štátnej správy
a odborných činností

International UNESCO summer school on the preservation of cultural heritage

V čase od 3. do 12. septembra 2007 sa pod záštitou Poľskej národnej komisie UNESCO konal deviaty ročník medzinárodnej letnej školy ochrany kultúrneho dedičstva (International UNESCO summer school on the preservation of cultural heritage). Spoluorganizátorom a zároveň hosťiteľom bolo mesto Zamość, ktorého historické jadro je súčasťou svetového dedičstva UNESCO a v ktorom sa letná škola konala už deviaty rok.

Primátor mesta M. Zamojski i generálny sekretár poľskej komisie UNESCO S. Ratajski počas oficiálneho otvorenia vyzdvihli úspešnú spoluprácu mesta s organizáciou UNESCO i prínos podujatia nielen pre participantov, ale aj pre samotné mesto, ktoré z výsledkov aktivít letnej školy čerpá nové podnety a inšpiráciu. Nosnými témami tohto ročníka s podtitulom „Managing the value of authenticity: from architectural monument to historical town“ boli hodnoty, zhodnotenie, autenticita, idea trvalo udržateľného rozvoja v súvislosti so zabezpečením ochrany, ďalšieho rozvoja pamiatok architektúry a ich implementácie do „živého organizmu“ mesta s jeho súčasnými potrebami.

Hlavnými lektormi boli W. Affelt, ktorý okrem jednotlivých prednášok viedol workshopy zamerané na riešenie zadaných modelových problémov a prednášajúci „cultural heritage consultant“ D. Rodwell, vedúci prezentácie a diskusie účastníkov. Mimoriadne intenzívny program bol zostavený z prednášok, príspevkov participantov, workshopov a exkurzií. Tematika príspevkov bola pestrá u lektorov aj poslucháčov. Mnohí (A. Szmelter, K. Piotrowska-Nosek a i.) sa venovali lokalitám svetového dedičstva UNESCO v Poľsku, ale aj užším témam, akými sú napríklad problematika fortifikácií, historickej zelene, modernej architektúry v historických zástavbách, urbanizmu či dopravy, výstavby a celkového rozvoja miest v súčinnosti s pamiatkovou starostlivosťou. Osobitným predmetom niektorých prednášok, diskusií i riešenia konkrétnych zadaných úloh bolo hosťiteľské mesto. Niekoľkí predná-

Foto: L. Ulašinová-Bystrianska

Radnica v Zamości

šajúci (B. Skórzyńska-Trelecka, B. Łasocha, J. Lewicki) oboznámili účastníkov s pamiatkami v Zamości i s problémami, ktoré je potrebné riešiť.

Prednášky W. Affelta boli teoretickou prípravou na nasledujúce workshopy. Boli zamerané na prehľad termínov (hodnoty, autenticita, stavebné prostredie, možnosti intervencie, konzervovanie, reštaurovanie, trvalo udržateľný vývoj atď.) a niektorých druhov analýz a postupov (Smart a., SWOT, BEC, AIDA a pod.), potrebných pri vypracovávaní projektov ochrany či revitalizácie pamiatok.

Prvý workshop pozostával z časti, v ktorej boli poslucháčom predstavené (historia, stavebný vývoj, súčasný stav) postupne tri pamiatky: oceľový most, jeden

z gdańských prístavov a továreň na soľ, pre ktoré potom mali v skupinách pripraviť plán revitalizácie pamiatky (využitie, funkcie, hodnoty a pod.), s posterom obsahujúcim prezentačné logo a slogan. Druhý workshop bol zameraný podobne, predmetom však boli pamiatkové objekty nachádzajúce sa v Zamości (mestská brána, časť fortifikácie, palác, bývalý kláštor), ktoré si jednotlivé skupiny vylosovali. Spracovanie projektu pozostávalo z krátkeho písomného reportu, prezentácie a posteru s logom a sloganom. Podľa zadania obsahoval údaje o pamiatke (názov, miesto, vlastník, vznik, vývoj, obnovy, zobrazenie), popis hodnôt, možnosti zhodnotenia, SWOT analýzu, plán využitia a pod. Údaje o pamiatke získavali poslucháči z poskytnutých materiálov, turistických informácií i priamo z terénu. Odprezentované výsledky boli hodnotené veľmi pozitívne a ako najlepšia bola ocenená práca tímu kolegov z Poľska, Česka a Lotyšska. Na slávnostnej recepcii poslucháči získali osvedčenie o absolvovaní kurzu.

Po intenzívnom výučbovom programe účastníci absolvovali niekoľko exkurzií spojených s výkladom k vybraným témam. V rámci exkurzie okrem hosťiteľského mesta navštívili Kazimierz Dolny (mesto), Lublin (zámok, mesto), Janowicz (hrad, dvor) a Varšavu (zámok v Vilanove, kráľovský palác, staré mesto).

Lenka Ulašinová-Bystrianska
PÚ SR Bratislava
Oddelenie architektonických pamiatok

Dni európskeho kultúrneho dedičstva 2007 v Žiline

V dňoch 6. a 7. septembra 2007 sa v Žiline uskutočnilo slávnostné otvorenie Dní európskeho kultúrneho dedičstva na Slovensku. Ďalšie miesto našej krajiny sa mohlo laickej i odbornej verejnosti prezentovať svojou bohatou históriou a tradíciou. Aj keď na prípravu tohto jedinečného podujatia malo nové vedenie mesta Žilina v spolupráci so Žilinským samosprávnym krajom, Považským múzeom Žilina a Krajským pamiatkovým úradom Žilina pomerne krátky čas, podarilo sa mu zorganizovať zaujímavý a nevšedne pestrý program, a to nielen počas dvoch slávnostných dní otvorenia, ale aj v priebehu celého septembra.

V úvodný deň sa za prítomnosti širokej verejnosti v priestoroch historickej radnice mesta uskutočnil odborný seminár s názvom Žilinský región v dejinách Slovenska. Pozvaní prednášajúci vo svojich príspevkoch zvýraznili dôležité postavenie Žiliny v dejinách Horného Uhorska i Slovenska a priblížili jej najhodnotnejšie umeleckohistorické, architektonické a archeologické pamiatky. Prof. Richard Marsina vo svojom úvodnom prejave vyzdvihol historický význam mesta a poukázal na život jeho obyvateľov na základe poznania najstarších písomných prameňov. O nedávnych archeologických objavoch na území mesta, ktoré napomohli lepšie pochopiť a poznať jeho stredovekú históriu, prítomných informoval dlhoročný pracovník Považského múzea Jozef Moravčík. Kritickým poznámkam k metodike obnovy striech a štítov meštianskych domov na Mariánskom námestí zvolenej na konci 20. storočia sa nevyhol riaditeľ KPÚ Žilina Miloš Dudáš, ktorý ďalej prítomných oboznámil s históriou výstavby žilinského evanjelického kostola, jedného z najvýznamnejších medzivojnových funkcionalistických diel na Slovensku. Životu a histórii samotného

Mariánskeho námestia, jeho domom a obyvateľom, venoval svoj príspevok riaditeľ Štátneho archívu Bytča, pobočky Žilina Peter Štanský. Príchod františkánov do Žiliny na začiatku 18. storočia a ich pôsobenie v meste priblížil pracovník Považského múzea Michal Jurecký. Hodnoteniu reštaurátorskej obnovy v širšom okolí mesta a jej odbornometodologickým aspektom sa zaoberal príspevok historičiek umenia KPÚ Žilina Dariny Arce a Miloslavy Michalovej. Vzácnu architektúru zručaniny lietavského hradu, jej najnovší architektonicko-historický výskum a konkrétne činnosti súčasného konzervovania prítomným priblížil súkromný výskumník Michal Šimkovic. Na záver seminára Marián Mrva, riaditeľ Považského múzea,

informoval o aktuálnych možnostiach využitia kultúrneho dedičstva v cestovnom ruchu a prezentoval zaujímavý projekt virtuálneho múzea ako netradičnej formy priblíženia kultúrneho dedičstva širším vrstvám obyvateľstva.

V rámci prvého dňa primátor mesta Ivan Harman otvoril na prízemí žilinskej radnice výstavu Pamiatky pod laubňami, ktorá návštevníkom priblížila najvýznamnejšie archeologické nálezy v meste. V priestoroch bývalej železničnej stanicky Žilina – Záriečie sa zas v neskorých popoludňajších hodinách uskutočnila moderovaná diskusia na tému Pamiatkarský život Žiliny, kde prítomní hostia debatovali na témy problematiky obnovy a pre-

Žilina, Mariánske námestie

zentácie Mestskej pamiatkovej rezervácie Žilina a aktuálnej tvorby zoznamu miestnych pamätihodností. Na udalosti bohatý deň ukončil slávnostný koncert Štátneho komorného orchestra Žilina v priestoroch secesnej budovy Domu umenia Fatra, kde okrem iného zaznela svetová premiéra diela *Sarkazmy pre orchester* od skladateľa Ilju Zeljenku.

Na druhý deň dopoludnia si v kongresovej sále Žilinského samosprávneho kraja z rúk jeho predsedu Juraja Blanára prevzali ocenenia najlepší žiaci a študenti žilinských základných a stredných škôl v literárnej a výtvarnej súťaži *Kultúrne dedičstvo v 21. storočí*. Oficiálne otvorenie Dní európskeho kultúrneho dedičstva a slávnostné odovzdávanie výročných cien

časopisu Pamiatky a múzea za rok 2006 sa uskutočnilo v piatok popoludní v priestoroch nedávno obnoveného Mestského divadla v prítomnosti ministra kultúry Mareka Maďariča, predsedu Žilinského samosprávneho kraja, primátora mesta Žilina a ďalších hostí zastupujúcich kultúrne inštitúcie z celého Slovenska. Víťazi jednotlivých kategórií si svoje ceny prevzali z rúk generálnej riaditeľky Pamiatkového úradu SR Kataríny Kosovej a generálneho riaditeľa Slovenského národného múzea Petra Marákyho. No isté rozpaky v priebehu slávnostného odovzdávania cien spôsobila samotná organizácia, voľba hudobného programu a diskutabilný výber cien. Večerný koncert starej hudby Žilinského miešaného zboru a jeho hostí v interiéri bývalého jezuitskeho Kostola sv. Pavla ukončil celý oficiálny program otváracích podujatí Dní európskeho kultúrneho dedičstva 2007.

Počas dvoch dní žilo mesto Žilina množstvom rôznorodých kultúrno-spoločenských akcií, ktoré približovali jeho obyvateľom a návštevníkom bohaté dejiny samotného mesta, jeho vznik, historický vývoj a zaujímavú a hodnotnú architektúru. Navyše ďalšie sprievodné podujatia, kto-

ré trvali počas celého septembra, vhodným spôsobom obohatili a spestrili celý jesenný kultúrny život mesta. Medzi tie najatraktívnejšie patrila Dlhá noc múzeí a pamiatok spojená s nočnou prehliadkou neďalekého hradu Strečno a šermiarsko-divadelným predstavením. Verejnosť s veľkým očakávaním prijala možnosť sprístupnenia pivníc a krypt jezuitskeho kostola a kláštora na historickom Mariánskom námestí, kde mnohé legendy o neznámych pozemných priestoroch „zaručovali“ osobitný zážitok. Aj prehliadka stredoeurópskych filmov Kinobus s dôrazom na slovenskú kultúru a výstava fotografií historickej Žiliny si našli mnohých obdivovateľov.

Miloš Dudáš
KPÚ Žilina

IV. medzinárodné bienále Industriální stopy Praha 2007

V dňoch 17. – 23. septembra 2007 sa v Prahe konalo IV. medzinárodné bienále Industriální stopy. Už od I. bienále hlavný podiel na príprave pripadá Výzkumnému centru průmyslového dědictví pri ČVUT Praha, ktoré vedie PhDr. B. Fragner.

Bohatý program tvorila celodenná obhliadka vybraných objektov pražského industriálu, dvojdná konferencia, tri dni exkurzií do Kladna, Liberca a Ostravy a dopĺňali ho výstavy fotografií Tvár průmyslové doby v Staromestskej radnici a v mieste konania konferencie. Fakulty architektúry z ČR a SR prezentovali na panelovej výstave študentské práce na tému revitalizácie a využitia industriálnych objektov v súčasnosti. Počas konferencie bola na predaj široká ponuka odbornej literatúry, z nej niektoré novinky – Pražský industriál (druhé revidované a doplnené vydanie) a Liberecký industriál vyšli priamo k termínu konania konferencie (obidve boli zakúpené pre knižnicu PÚ SR). Z konferencie bude vydaný zborník na prelome rokov 2007/2008. Audio a videozáznam z konferencie bol zverejnený na internetovej stránke rádia Lemurie – www.lemurie.cz, informácie o doterajších bienále tiež na www.industrialistopy.cz a na stránke hlavného organizátora <http://vcpd.cvut.cz>.

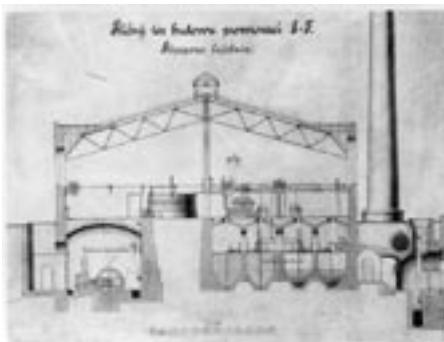
Téma konferencie bola „Priemyselné dedičstvo kultúrnym potenciálom trvalo udržateľného rozvoja“. Tohtoročná konferencia zaznamenala ďalší nárast počtu účastníkov a prvýkrát tiež neobvykle silné zastúpenie odborníkov zo zahraničia, čo svedčí o narastajúcom kredite podujatia. Na programe boli štyri hlavné tematické bloky: 1. Premena hodnotových kritérií objektov a areálov zaniknutého priemyslu – kryštalizačné miesta nového rozvoja sídiel a krajiny, 2. Prepojenie kultúrnych industriálnych ciest ako trás alternatívnej turistiky, 3. Zmysel a váha inštitúcií (vládných i mimovládnych), ich limity pri identifikácii a presadzovaní záchranu a využitia industriálneho dedičstva, 4. Priemyselné dedičstvo ako kontext pre estetický a umelecký zážitok. Zo Slovenska bolo spolu desať účastníkov, s referátom vystúpila Doc. Ing. arch. Eva Kráľová PhD. z Fakulty architektúry STU na tému Ochrana a prezentácia Španej Doliny ako centra raného industriálneho rozvoja v oblasti baníctva.

V priebehu dvoch dní priniesli referáty širokú paletu informácií o prístupe k ochrane industriálneho dedičstva, o spôsoboch jeho odborného skúmania a hodnotenia, o jeho využívaní od udržiavania tradičnej výroby, cez úpravy a konverzie na rôzne účely, až po turistický ruch (resp. podľa intenzity až turistický priemysel). Vo výskume, ochrane a propagácii industriálneho dedičstva sa okrem tradičných inštitúcií štátnej ochrany pamiatok angažujú vo veľkom rozsahu aj iné špecializované odborné organizácie, nadácie a občianske

zduženia, umelecké formácie a pod. a dosahujú pozoruhodné výsledky. Aj vďaka ich činnosti prudko rastie záujem turistov o navštevovanie industriálnych pamiatok, ktorý v západnej Európe takmer prekonáva návštevnosť „klasickej“ pamiatok. Z výnosu z turistického ruchu (nie však iba z neho) plynú značné finančné prostriedky späť na činnosť týchto organizácií. Tie vidia v takejto programovej turistike veľkú možnosť na podporovanie spoločenského vedomia, že industriálna éra je význam-

Čistička odpadových vôd v Prahe-Bubenci

Čistička odpadových vôd, pôvodný projekt

nou epochou histórie, na ktorej vyrástla súčasnosť. Propaguje sa najmä princíp „poznávacej cesty“ po priemyselnej krajine. V Európe je otvorených asi deväť vzorových trás (ERIH – European Route of Industrial Heritage) v Nemecku, Holandsku, Belgicku, Sársku, Lotrinsku, Anglicku, Walese.

Ciele sú jasné, ale cesty k nim neraz veľmi zložité. Aj krajiny s dlhoročnými skúsenosťami v ochrane a využívaní industriálneho dedičstva (už od 60. rokov 20. storočia), ako je Anglicko a Nemecko, priznávajú, že existujú problémy, ktoré sa takmer nedajú riešiť. Je to napríklad veľký úbytok hodnotných industriálnych objektov a najmä ich strojového zariadenia v minulosti, tiež pokračujúci úbytok alebo

znehodnocovanie v súčasnosti, ktorému sa nie vždy podarí zabrániť. Niektorým odvetviam sa venuje pozornosť len v poslednej dobe (napr. v Anglicku pivovarníctvu). English Heritage (štátna ochrana pamiatok v Anglicku) sa snaží napríklad vyvolať na priemyselné kruhy vyšší tlak, aby sa viac starali o tradície svojho odboru. Stále je aktuálna zásadná otázka: udržateľnosť industriálneho dedičstva – ale akým spôsobom, keďže kultúrna udržateľnosť a využitelnosť stoja často (obvykle zbytočne) proti sebe. V tomto zohráva veľkú úlohu prístup architektov a vrstiev s ekonomikou a legislatívnu mocou, ktoré vytvárajú politickú a ekonomickú vôľu. Nutnosťou sa ukazuje pestovanie vzťahu k týmto hodnotám cestou školskej výučby a špecializovaného vysokoškolského štúdia (výchovy odborníkov). V mnohých krajinách účinne zasahujú občianske aktivity proti búraniu starých industriálnych celkov či celých štvrtí, proti špekuláciám v protekcionárskej politike štátnej správy a mestských samospráv. Problémom zostáva revitalizácia industriálu v menších mestách z dôvodu obmedzenej ekonomickej sily a malého tempa rozvoja. Nie vždy ide len o lokálnu problematiku. V rámci globalizácie sa priemysel sťahuje na rozvojové kontinenty a staré rozsiahle industriálne oblasti v Európe sa bez vhodného koncepčného prístupu stávajú „zónami bez budúcnosti“ (napr. nemecko-poľské pohraničie). Neuvážené rýchle demolácie nie sú riešením.

Referáty z Českej republiky hovorili výslovne, že výskum priemyselného dedičstva v Čechách sa nezaobera strojmi a technológiami, pretože tieto sa nezachovali – skončili v šrote. Navyiac, postoj verejnosti k priemyselnému dedičstvu negatívne ovplyvnili ideologické zmeny v druhej polovici 20. storočia a v posledných desaťročiach zas absolutizácia komerčných hľadísk a nevyhovujúca legislatíva. Nedo- statkom je tiež, že štátna ochrana pamiatok okrem jediného pracoviska v Ostrave nemá na ostatných pracoviskách špecializovaných odborníkov na industriál. V tomto zmysle je situácia na Slovensku veľmi podobná, len s tým rozdielom, že v Čechách napriek pretrvávajúcim ťažkostiam už pozoruhodne pokročili, o čom svedčia výsledky v publikáciách a široko nadviazané medzinárodné kontakty. Systematický plošný výskum tu prebieha už asi päť rokov, pričom „výskum technických pamiatok“ sa zmenil na širšie ponímaný „výskum priemyselného dedičstva“.

Zaujímavé boli referáty o umeleckej a dizajnérskej kvalite historického industriá-

lu. Prezentované boli obdivuhodné architektonické kreácie továrenských objektov, ktoré boli vo svojej dobe nielen vecou reprezentácie a prestíže majiteľa, ale tiež holdom a obdivom k sile a možnostiam techniky. Priemysel sa „sakralizoval“, jeho prístrešiem sa stávali nové priemyselné „chrámy“, prípadne „paláce“. Každé slohové obdobie si pre túto stavebnú formu našlo svoju škálu výrazových prostriedkov – neoslohy, secesia i funkcionalizmus. V porovnaní s nimi sú dnešné priemyselné objekty veľmi ambivalentné.

Konferencia nastolila množstvo podnetov, niektoré nové, niektoré už dlhodobo overené. Boli vyslovené výzvy na zapoje-

nie ďalších krajín alebo národných komítetov do veľkých európskych projektov udržateľnosti a využitia historického industriálu.

Ďalšie, 5. bienále sa uskutočnilo v roku 2009 na tému architektúra konverzií, s výstavou medzinárodných príkladov.

Konferencia prebiehala v Ekotechnickom múzeu – bývalej ústrednej čističke odpadových vôd v Prahe-Bubenči, ktorá bola uvedená do prevádzky v roku 1905. Od roku 1991 je vyhlásená za kultúrnu pamiatku. Už 10 rokov slúži ako Ekotechnické múzeum, ktoré poriada množstvo podujatí s industriálnou a ekologickou tematikou, výstavy, prednášky, konferencie, podujatia pre mládež a pod. Múzejným

exponátom je predovšetkým samotný objekt so zachovaným originálnym výrazom nielen nadzemnej architektúry, ale aj podzemia – veľké stoky, odkalovacie a iné priestory pre náročnú technológiu čističky udivujú svojou rozsiahlosťou a dokonalosťou stavebnej techniky. Pôsobivý zážitok poskytuje i kotolňa a časť zachovaných pôvodných parných strojov a obrovských prevodových kolies, ktoré sú funkčné a počas prehliadky, pripravenej pre účastníkov konferencie, boli v prevádzke.

Jana Šulcová
PÚ SR Bratislava

Oddelenie architektonických pamiatok

Pamiatky povojnového obdobia v Holandsku

Holandská vláda sa rozhodla chrániť stavby z obdobia tzv. povojnovej rekonštrukcie pamiatkovým zákonom. Prvýkrát sa tak na zoznam štátom chránených pamiatok dostalo 101 objektov postavených v rokoch 1940 – 1958 ako systematický výber „top pamiatok“ tohto obdobia. Pamiatkový zákon v Holandsku obmedzuje ochranu na stavby staré minimálne 50 rokov. Nie je teda náhoda, že sa práve teraz venuje tomuto obdobiu zvýšená pozornosť.

Wederopbouw, ako sa obdobie rokov 1940 – 1965 v Holandsku nazýva, prinieslo obnovu prvých vojnových škôd, povojnovú obnovu stavebnej produkcie, obnovu prístavov, zakladanie priemyselných štvrtí, obnovu infraštruktúry, rozširovanie miest novými obytnými štvrťami na úkor pôvodných vidieckych oblastí, ale aj obnovu vidieka s tradičnými usadlosťami. Boli to časy ťažkej práce, ale aj invenčných plánov, časy dnes už nepredstaviteľnej núdze, no zároveň plné optimizmu. V dôsledku nedostatku bytov bolo postavených takmer dva milióny príbytkov, ktoré však dnes už nezodpovedajú technickým i spoločenským požiadavkám, sú často zanedbané a ocenenia sa nedostáva ani ich estetickým kvalitám. Napriek tomu evidoval holandský Pamiatkový úrad (Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten – RACM) od polovice 90. rokov požiadavky na pamiatkovú ochranu takýchto objektov.

Potreba ochrany významných povojnových stavieb sa stala ešte viac aktuálnou po tom, čo bol v roku 1997 založený vládny Investičný fond pre obnovu miest, stimulujúci obnovu i reštrukturalizáciu povojnových štvrtí. Obavy z ich drastických transformácií, následná hrozba straty ich kultúrnych hodnôt, ako aj fakt, že čoraz viac objektov v centrách miest začalo strácať svoje pôvodné funkcie, vyústili do požiadavky na výskum a zachovanie ešte existujúcich kultúrno-historických hodnôt tohto obdobia.

Koncom roku 2000 vydalo Združenie holandských obcí v spolupráci s Ministerstvami výstavby a kultúry príručku Povojnové obytné štvrte v historickej perspektíve. Príručka predstavuje analýzu, ktorá

pomáha v procese rozhodovania o zásadných zásahoch do štruktúry týchto štvrtí v rámci obnovy miest a ich bytového fondu. Analýza je založená na vytvorení štyroch základných máp oblasti. Keďže mnohé štvrte boli zakladané ako samostatné celky, v prvej mape sa definuje ohraničenie územia pôvodného plánu z tohto obdobia. Druhá mapuje charakteristické prvky územia. Tretia mapa pracuje so zmenami, ktoré v priebehu času v štvrti nastali (napr. búranie, renovácie). Posledná mapa prináša odporúčania a víziu do budúcnosti. V analýzach sa veľká pozornosť venuje zeleni, infraštruktúre, obytným celkom a budovám so špeciálnymi funkciami.

V roku 2001 začal pod vedením RACM niekoľkoročný projekt inventarizácie objektov povojnového obdobia. V porovnaní so staršími obdobiami sa bolo možné oveľa istejšie oprieť o dobové knižné publikácie, časopisy a materiály uložené v archívoch. Preto sa k tomuto obdobiu pristúpilo nie z hľadiska regionálneho, ale z hľadiska typologického. Výskumom dobových písomných a obrazových materiálov bolo možné zostaviť najprv hrubý zoznam, ktorý poskytol základný prehľad o objektoch a slúži ako záchytný bod pri povoľovaní prestavieb či návrhoch na pamiatkovú ochranu. Výskum ďalej definoval desať základných tém určených charakteristickými typmi stavieb: 1. Strecha nad hlavou (tradičné i nové formy bývania), 2. Zdravotná starostlivosť, 3. Ekonomia (obnova obchodu a zdroj konzumnej spoločnosti), 4. Výroba (industriálna produkcia a poľnohospodárstvo), 5. Technika (technická a vedeckovýskumná vybavenosť), 6. Doprava, 7. Rozkol (spoločnosť a vierovyznanie), 8. Vzdelávanie (podpora

školy, výskumu a rozvoja), 9. Voľný čas, 10. Spomienka (pamätníky).

Prvých sto pamiatok obdobia Wederopbouw tak vzišlo z týchto kategórií a charakterizujú miľníky v rozvoji povojnovej architektúry a urbanizmu v Holandsku. Veľkú časť prirodzene tvoria pamiatky zo zbombardovaných miest, napr. Rotterdam alebo Arnhem. Rozsiahlou skupinou sú aj kostoly, ktoré boli v tých časoch znakmi obnovy kultúrneho a sociálneho života Holandska. Zoznam sa však neobmedzuje len na architektonické pamiatky, patrí sem napr. aj socha Spustošené mesto (autor Ossip Zadkine) alebo Národný pamätník na Dame (Amsterdam). Medzi známymi autormi nechýbajú diela G. Rietvelde, W. M. Dudoka či J. J. P. Ouda.

Holandskí pamiatkari charakterizujú potrebu ochrany diel povojnového obdobia takto: *Dobré formové koncepcie, ktoré boli inovatívne a všestranné, sa spájali v nových stavebných typoch, konštrukciách i materiáloch. O päťdesiat rokov neskôr si tieto stavby vyžadujú primerané ohodnotenie a selektívnu ochranu, pretože kvôli nedostatku povedomia a ocenenia hrozí pamiatkam v povojnových štvrtiach úplné vymiznutie alebo neodstrániteľné prestavanie.* Pri tejto príležitosti je nutné spomenúť, že ani v Holandsku sa všetky významné objekty nedočkali doby, ktorá by ich ocenila. Skôr, než uplynulo polstoročie zákonom stanovené pre ich prípadnú pamiatkovú ochranu, stali sa obeťami demolácií. Architektúra totiž ešte nikdy nežila tak rýchlo a krátkodobou ako dnes.

Terézia Otter-Volková
Holandsko

Stretnutie spracovateľov periodických správ zo strednej a východnej Európy

V dňoch 14. 9. – 15. 9. 2007 sa uskutočnila vo Wroclavi v Poľsku pracovná porada Pokračovanie v spracovaní periodických správ strednej a východnej Európy (Periodic Reporting Follow-Up Meeting for Eastern and Central Europe), kde sa stretli odborníci zodpovední za svetové dedičstvo v jednotlivých štátoch ku koordinácii Predbežných návrhov do Zoznamu svetového dedičstva a kľúčovým aspektom monitorovacieho procesu stavu zachovania svetového dedičstva (SD) a vyhodnoteniu periodických správ.

Stretnutie bolo organizované Centrom svetového dedičstva (WHC) v Paríži, poľským ministerstvom kultúry a národného dedičstva a organizáciou Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, Warszawa - v spolupráci s ICOMOS, IUCN, ICCROM.

Jednanie zahájili zástupcovia Poľska a predstavitelia WHC v Paríži. Úvodný referát predniesla Dr. Mechtild Rösslerová, ktorá zdôraznila nutnosť pravidelnej práce so závermi zo zasadania Výboru Svetového dedičstva a napĺňanie operačnej smernice (OPG). Vyjadrila znepokojenie nad postojmi miestnych autorít jednotlivých štátov Európy k dôležitosti zachovania hodnôt svetového dedičstva a zdôraznila nutnosť uvedomenia si tejto skutočnosti riadiacimi orgánmi. Položila dôraz aj na vzdelávanie v tejto oblasti a iniciatívy smerom k mladej generácii. M. Rösslerová konštatovala, že všeobecne v Európe nie je dostatočne účastníckymi štátmi rozvíjaná legislatíva pre ochranu svetového dedičstva.

V príspevku Kľúčové faktory pre pokračovanie periodických správ (Mechtild Rösslerová, WHC) bol uvedený prehľad periodických správ a ich záverov. Na základe monitoringu svetového dedičstva sú spracovávané štatistické prehľady v zmysle záverov dokumentu Desicion30COM116. Je nutné pripraviť spresnenie „mimoriadnej univerzálnej hodnoty“ u všetkých lokalít svetového dedičstva, hranice lokalít a ich ochranných pásiem zaviesť do aktuálnych máp, pripraviť manažment plány SD, vrátane plánov turistického využitia, ďalej previesť harmonizáciu predbežných zoznamov. Bol položený dôraz na regionálnu kooperáciu a partnerstvo. Podrobne sa referát venoval problematike mimoriadnej univerzálnej hodnoty, ktorá je určená: 1. popisom, 2. kritériami, 3. autenticitou a 4. integritou. Tieto údaje budú v roku 2008 doplnené u všetkých lokalít svetového dedičstva pre európsku databázu, ktorú pripravuje WHC. K tejto problematike bude taktiež uskutočnená osobitná konferencia v januári 2008, usporiadaná ICCROM v Ríme.

M. Rösslerová účastníkov ďalej zoznámila s aktuálnymi úlohami svetového dedičstva, ktoré sú:

1. spracovať krátke popisy jednotlivých lokalít,
2. do 1. 2. 2008 potvrdiť všetky zmeny názvu, kritérií, hraníc, atď., ktoré boli avizované v periodických správach,
3. do konca roku 2007 pripraviť databázu tzv. „site managerov“ (správcov lokalít),
4. manažment plány SD spracovať tak, aby bola zachovaná mimoriadna univerzálna hodnota, ktorá musí byť správne defino-

kumentácií. Novo definovaná mimoriadna univerzálna hodnota lokality musí byť Výboru SD doručená do 1. 2. 2008. Výbor SD preferuje čo najstručnejšie, avšak taktiež čo najpresnejšie určenie tejto hodnoty. Uznesenie k tejto problematike bude prijaté na zasadaní Výboru SD v Québecu v júli 2008.

Súčasťou programu bola aj odborná exkurzia do Jahrhundertshalle (Hala Narodowa), ktorá bola v roku 2007 zapísaná do Zoznamu SD (UNESCO).

Dňa 15. 9. 2007 odborná pracovníčka WHC Alessandra Borchiová hovorila o problematike zmien hraníc lokalít SD a ich ochranných pásem. Tieto zmeny charakterizuje operačná smernica SD – OPG (§ 98-107). Ďalej prezentovala výsledky geografického inventarizačného procesu, zdôraznila nutnosť poskytovať kvalitné mapové podklady už ako súčasť nominačných dokumentácií. Pozornosť bola venovaná údajom, ktoré musia mapy obsahovať, a bol podaný prehľad nedostatkov. Pre náš štát z toho vyplýva, že mapy z nominačnej dokumentácie sú nedostatočné a treba ich zakresliť v nezmenej podobe na súčasnej presnejšie mapy, doplniť geograficko-

Jawor, Kostol pokoja

vaná na základe rozhodnutia Výboru SD a spolupracujúcich organizácií a i. (Tieto problematike bol podrobne venovaný nasledujúci príspevok Ch.Younga.)

Referát, týkajúci sa procedúry prípravy vyhlásenia mimoriadnej univerzálnej hodnoty SD predniesol Dr. Christopher Young. Uviedol, že mimoriadna univerzálna hodnota je základným pojmom, pomocou ktorého je hodnotená lokalita SD. Táto hodnota nie je u všetkých lokalít SD v súčasnosti výstižne definovaná. Od jej spresnenia Výbor SD očakáva zlepšenie správy lokality. V budúcnosti je nevyhnutné u nových lokalít precízne definovať túto hodnotu už v nominačnej dokumentácii. U už zapísaných lokalít je nevyhnutné precizovať jej určenie, pokiaľ to štát považuje za potrebné. Bolo doporučené k tomu využiť: 1. rozhodnutie Výboru SD, 2. odporúčenia ICOMOS, 3. previesť overenie návrhu kritérií v nominačnej do-

sieťou a digitalizovať v termíne do 1. 12. 2007. V tomto zmysle boli štáty požiadané o zaslanie máp SD samostatným listom riaditeľa WHC v Paríži.

Dr. Tamás Fejérdy z Maďarska na príklade niektorých štátov hovoril o štruktúre manažment plánov vybraných lokalít SD a ich príprave (Rumunsko, Taliansko). Štruktúra MP by mala obsahovať:

1. popis, mimoriadnu univerzálnu hodnotu, indikátory a prínos pre lokalitu SD,
2. zásady ochrany a zachovania, spolupráce medzi príslušnými orgánmi a organizáciami vrátane NGO, stanovenie metód pre koordináciu, modernizáciu právnych nástrojov,
3. akčný plán ochrany, zachovania, cestovného ruchu a ďalšie,
4. monitoring SD, určenie site manažéra a jeho ďalšie vzdelávanie, steering group, implementácia.

Plán by mal tiež obsahovať sociálno-

-ekonomickú problematiku, akčný plán turizmu, SWOT analýzu a ďalšie. V súčasnej dobe je spracovávaný manuál tvorby manažment plánov, ktorý by mal byť k dispozícii počas druhého polroku 2008.

Ďalej bol prezentovaný projekt Živé dedičstvo (John Pereira). Je to program pre svetové kultúrne dedičstvo, financovaný zo zdrojov Európskej únie pre propagáciu SD prostredníctvom vizualizácie. Slovenská republika nie je do tohto programu zapojená.

O harmonizácii predbežných zoznamov SD, ktorej bol venovaný pracovný

seminár IUCN v máji 2007 vo Vilniuse (9. – 13. 5. 2007) hovorila Barbara Englesová z Nemecka. Referujúca predniesla rozbor bežných problémov s predbežným zoznamom (neplatný, neaktuálny, zle spracovaný, preferencia kultúrneho na úkor prírodného dedičstva a pod.) a s jeho harmonizáciou. Vyzdvihla skutočnosť, že Výbor SD podporuje usporiadanie subregionálnych pracovných stretnutí s touto problematikou a do budúcnosti preferuje tzv. nadnárodné sériové nominácie.

Na konci podujatia boli prijaté závery, ktoré v zásade boli zhodné s úlohami,

ktoré boli prezentované v prednesených príspevkoch. Spresnenie sa týkalo len termínov spracovania.

Dňa 16. 9. 2007 v sprievode územného konzervátora Dolného Sliezska Grzegorza Grajewskiego bola usporiadaná odborná exkurzia do artikulárneho kostola Jawor, ktorý je zapísaný na Zozname svetového dedičstva (UNESCO).

*Lubica Pinčíková
PÚ SR Bratislava*

Oddelenie pamiatkových území

Medzinárodný epigrafický workshop v Banskej Štiavnici

Snád' nie je prisilným tvrdenie, že principiálna nevyhnutnosť epigrafického výskumu už nie je predmetom diskusie ani na Slovensku. V minulosti však drvivá väčšina bádateľskej obce nechávala výpovednú hodnotu epigrafických pamiatok pre všeobecné dejiny, dejiny umenia, dejiny sociálne, kultúrne a hospodárske, pomocné vedy historické či jazykovedu bez povšimnutia.

Práve nutnosť pristúpiť k systematickému spracovaniu a evidencii epigrafických pamiatok, resp. možnostiam, ako to uskutočniť, bolo venované medzinárodné stretnutie zástupcov troch krajín (Slovensko, Maďarsko, Česká republika), ktoré sa uskutočnilo v Banskej Štiavnici v dňoch 10. – 12. októbra 2007. Workshop organizácie zastrešovala Filozofická fakulta UK. Medzi účastníkmi nechýbali ani odborní pracovníci Pamiatkového úradu SR, ktorí tak okrem prezentovania vlastných skúseností v tejto sfére mali možnosť nadobudnúť mnohé cenné poznatky od kolegov z Maďarska a Čiech, kde je problematika nápisového materiálu vedecky analyzovaná omnoho dlhšie obdobie a navyše z rôznych uhlov pohľadu.

Jiří Roháček z Ústavu dejín umění AV ČR sa vo svojom príspevku venoval metodologickému prístupu k tvorbe českého epigrafického odborného katalógu, známeho pod názvom Corpus inscriptionum Bohemiae. Zmienil sa tiež o obdobných aktivitách v iných krajinách, pričom ako priamy vzor slúži českým epigrafikom nemecká epigrafická edícia Die Deutschen Inschriften.

Skúsenosti, poznatky, ale aj problémy, ktoré sa pri takejto rozsiahlej práci nevyhnutne vyskytnú, s veľkou pozornosťou vnímali aj slovenskí účastníci workshopu. Veď jedným z výsledkov rozbiehajúceho sa epigrafického bádania na Slovensku by mala byť edícia podobná tej českej či nemeckej, samozrejme zohľadňujúca slovenské špecifiká. Otázky spojené s pripravovaným projektom Corpus inscriptionum Slovaciae nastolil Juraj Šedivý z Katedry archívniectva a pomocných vied historických na FiF UK v Bratislave, ktorý je jeho iniciátorom.

Niektoré základné metodologické

pravidlá o evidencii zvonov a o stave ich výskumu na Slovensku prezentoval Juraj Gembický z KPÚ v Košiciach. Zmienil sa tiež o spôsobe popisovania zvonov a o základnej kampanologickej terminológii. Znovu tak potvrdil známy fakt, že kampanológia je nevyhnutnou integrálnou súčasťou širšieho epigrafického záujmu. Na spôsob evidovania obrazového materiálu zachytávajúceho nápisy na pôde Archívu Pamiatkového úradu SR sa zamerl Miroslav Čovan. Vyzdvihol fakt, že obrazová dokumentácia s nápisovým materiálom je

Kamenné epitafy v murive Starého zámku v Banskej Štiavnici

jednak, čo do kvality, veľmi rozdielna a jednak rozptýlená vo viacerých fondoch a zbierkach, ktoré z tohto dôvodu bude nutné podrobne preskúmať. O podmienkach evidencie a skúmania nápisov z hľadiska KPÚ v Trnave oboznámila poslucháčov Zuzana Rábiková. Na priamych príkladoch dokumentovala bohatstvo tohto mesta i celého okolitého regiónu na najrôznejšie typy nápisového materiálu.

O vyše tridsaťročnej práci kolektívu odborníkov na vedeckom katalógu náhrobných kameňov stredovekého Uhorska referoval Pál Lővei z Úradu pre ochranu kultúrneho dedičstva v Budapešti. Katalóg, ktorý v súčasnosti obsahuje okolo 1500 položiek, zahŕňa územie Karpatskej kotliny, severne od rieky Sáva. Zoltán Váradý z univerzity v Pécsi prezentoval v súvislosti s epigrafickými pamiatkami v Zадunajske niektoré svoje nové závery, ktoré uzreli svetlo sveta aj v knižnej podobe.

V rámci stretnutia v Banskej Štiavnici mali jeho účastníci možnosť sledovať epigrafické pamiatky aj priamo v teréne. Táto časť workshopu bola dôležitá v podstate rovnako ako teoretický blok. Bohatý program zahŕňoval exkurziu a sledovanie epigrafických pamiatok v samotnej Banskej Štiavnici a v neďalekej obci Ilija. Na druhý deň to boli kostoly v obciach Zolná, Čerín, Poniky a na záver tiež farský kostol v Banskej Bystrici. Diskusia, takpovediac in situ, o najrôznejších praktických otázkach, ako je meranie, fotografovanie či snímanie nápisov z epigrafických pamiatok, bola obohatením aj pre odborníkov študujúcich nápisový materiál dlhé roky.

Je zrejmé, že pre epigrafiu, ktorá má takú silnú tendenciu k interdisciplinarite, či už smerom k ostatným pomocným vedám historickým, či k dejinám umenia alebo histórii, sa kooperácia sprostredkovaná tiež stretnutiami tohto typu javí stále viac nenahraditeľná. Z hľadiska nás, pracovníkov v oblasti pamiatkovej starostlivosti, je dôležité vedomie, že je priam našou povinnosťou zapojiť sa do tohto procesu postupne sa rozvíjajúcej spolupráce.

*Miroslav Čovan
Archív PÚ SR Bratislava*

Architektúra kláštorov a rehoľných domov na Slovensku

Už takmer dvadsať rokov môžu rehoľné komunity v slobode rozvíjať svoje povolanie a poslanie, násilne prerušené začiatkom päťdesiatych rokov minulého storočia. Paralelne s tým sa vďaka uvoľneniu pomerov a slobody bádania začal intenzívnejšie rozbiehať na Slovensku výskum dejín a kultúry rehoľných komunít.

Bilancovanie situácie do roku 1989 a prvé výsledky historického výskumu sa prezentovali na dvoch konferenciách v priebehu deväťdesiatych rokov: Dejiny a kultúra rehoľných komunít na Slovensku v roku 1993 na Trnavskej univerzite v Trnave a Rehole a kláštory v stredoveku, zorganizovaná Katedrou histórie Fakulty humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici v roku 1999. Vyvrcholením dlhoročnej práce na archeologickom výskume a záchrane zaniknutého kartuziánskeho kláštora v Slovenskom raji pod vedením doc. PhDr. Michala Slivku, CSc. bola medzinárodná vedecká konferencia Stredoeurópske kartúzy v rodine kartuziánskej rehole v septembri 2007. Poznávanie dejín najmä stredovekých rehoľných komunít na Slovensku posúvajú sporadické príspevky prezentované na pravidelných konferenciách českých a slovenských archeológov stredoveku a najnovšie dva ročníky letných sympózií organizovaných Michalom Slivkom a Martinom Homzom na Kláštorsku v rokoch 2005 a 2006 s názvom Človek-sacrum-prostredie, ktorých sa zúčastnila prevažne nastupujúca generácia mladých historikov.

Medzinárodná vedecká konferencia Architektúra kláštorov a rehoľných domov na Slovensku, ktorú organizoval Ústav dejín a teórie architektúry Fakulty architektúry STU v Bratislave v spolupráci s Katedrou archeológie Filozofickej fakulty UK v Bratislave v rámci rovnomenného grantového projektu VEGA č. 1/2127/05 teda nestavala na zelenej lúke, ale pokúsila sa zhostiť historickej témy cez médium architektúry. Cieľom konferencie bolo poskytnúť priestor pre prezentovanie najnovších výsledkov archívnych, archeologických, architektonicko-historických, umelecko-historických a reštaurátorských výskumov k dejinám architektúry historických areálov kláštorov a rehoľných komunít na území Slovenska a zároveň venovať pozornosť problémom ich pamiatkovej ochrany a obnovy.

Konferenciu, ktorá prebiehala 28. a 29. novembra 2007 v priestoroch Fakulty architektúry STU poctil svojou prítomnosťou biskup Mons. František Rábek, predseda Rady pre vedu, vzdelanie a kultúru pri

Konferencii biskupov Slovenska. Interdisciplinárny charakter konferencie podčiarkla aktívna účasť prevažne mladých odborníkov a vedeckých pracovníkov z odboru dejín umenia, histórie, archeológie, archívniectva, teológie, architektúry, reštaurovania, ba aj prírodných vied. Aktívne sa zúčastnili zástupcovia rehoľných komunít z radov cistercitov, františkánov, kapucínov. O širšom záujme verejnosti svedčí, že medzi poslucháčmi sa objavili dokonca aj zástupcovia tretieho sektora, angažujúci sa v záchrane kláštornej architektúry.

Na konferencii odznelo 39 zo 41 pôvodne prihlásených referátov. Väčši-

nikánskeho kláštora v Mestskej pamiatkovej rezervácii Banská Štiavnica. Rastislav Rusnák prezentoval nález stredovekého hypocausta v areáli dominikánskeho kláštora v Košiciach. O výsledkoch archeologického výskumu zaniknutého benedikťánskeho kláštora sv. Kozmu a Damiána v Ludaniciach oboznámil Martin Hanuš, ktorého doplnili Marián Čurný, Miloš Gregor a Martin Hložek príspevkom o výpovednej schopnosti tehál z predmetného náleziška.

Druhý blok bol venovaný architektúre cistercitov. Najnovšie výsledky archeologického výskumu kláštora v Žirku spolu s digitálnou rekonštrukciou kláštorného kostola prezentovali hostia z Maďarska László Ferenczi, Bernát Berzi, O.Cist. a Csaba Benkő. Zaniknutý kláštor cistercitov v Spišskom Štiavniku sa konečne dočkal sústredenejšieho záujmu v rámci zisťovacieho výskumu, o ktorom referovali Pavol Jakubčín a Michal Slivka.

Poobedňajší blok prvého dňa venovaný stredovekej architektúre opäť ukázal dôležitosť štúdia archívnych prameňov pri objasňovaní súvislostí stavebného vývoja. Michal Slivka pretlmočil príspevok Jozefa Šimončiča o dokumentoch k dejinám kláštorov na Slovensku v rímskych rehoľných archívoch. Najnovšie poznatky z archívneho výskumu v Slovenskom národnom archíve, relevantné k novovekým

stavebným dejinám Kláštora premonštrátov v Lelese, prezentovali Henrieta Žažová a Michaela Kalinová. Daniela Pellová analyzovala Kláštor pavlínov v Trebišove v dokumentoch archívu rodu Drugethových. Rehoľa pavlínov sa objavila ešte raz v referáte Branislava Resutika o najnovších výsledkoch archeologického výskumu Kláštora paulínov v Marianke. Všeobecnejšie bol orientovaný referát Miroslavy Čulenovej o živote medzi kláštornými múrmi. Sedemstoročné výročie narodenia sv. Alžbety Durínskej zarezonovalo v referáte Kataríny Nádaskovej o kulte sv. Alžbety v monastickom prostredí.

Blok venovaný architektúre novovekých kláštorov a rehoľných domov zahájili príspevky reflektujúce aktivity jezuitov na území Slovenska. Zatiaľ čo Martin Čičo

Červený Kláštor, Archív PÚ SR, sign. A 9743

na príspevkov sa venovala stredovekým kláštorom. Konferenciu otvoril Michal Slivka úvodným referátom Vývoj monastickej architektúry a jej aplikácia na území Slovenska. Potom nasledoval blok viazaný na architektúru žobravých rádov. Bibiana Pomfyová analyzovala stav výskumu a problémové okruhy stredovekej architektúry žobravých reholí na Slovensku. Výtvarnému charakteru najstarších mendikantských stavieb sa venoval Štefan Oriško. Najnovšie výsledky z revízieho archeologického výskumu býv. kláštora dominikánov v Banskej Štiavnici prezentovali Martin Miňo a Martin Hanuš. Predmetný kláštor rezonoval aj na druhý deň v bloku venovanom pamiatkovej ochrane v príspevku Jany Gregorovej Perspektívy obnovy archeologického náleziška domi-

sa v úvodnom všeobecnejšie ladenom príspevku venoval východiskám k budúcemu spracovaniu architektúry jezuitských domov a kolégií, ďalší referujúci venovali pozornosť konkrétnym lokalitám: Zuzana Dzurňáková obrátila pozornosť k stavbám iniciovaným Spoločnosťou Ježišovou v Trnave, Ivan Gojdič referoval o najnovších výsledkoch architektonicko-historického výskumu býv. kláštora jezuitov v Nižnej Myšli. Konferenčný maratón uzavreli zaujímavými príspevkami Barbora Matáková s témou Maliarske cykly zo života sv. Jozefa Kalazanského v piaristickom kostole a kláštore v Prievidzi a Daniel Pivko prednáškou Kamenná výzdoba kláštorných kostolov v Bratislave.

Nebyť príspevku Viery Obuchovej Archívno-historické pramene k dejinám Kláštora milosrdných bratov v Bratislave a Jany Pohaničovej Kláštor redemptoristov v Michalovciach, takmer celý druhý rokovací deň by ovládla téma novovekých františkánskych a kapucínskych kláštorov.

Všeobecný prehľad a typologická inventarizácia novovekých františkánskych kláštorov v príspevku Magdy Kvasnicovej dokumentovala úlohu rehole ako jedného z najväčších stavebníkov 17. a 18. storočia na Slovensku. Všeobecnejšie sa venoval téme kapucínskych kláštorov Marián Babirát. Andrej Botek podrobne analyzoval stavebný vývoj Kláštora kapucínov v Bratislave. Výskum nástenných malieb v presbytériu františkánskeho kláštorného Kostola Panny Márie v Hlohovci priniesol zaujímavé výsledky, o ktorých referoval Ján Hromada.

Referujúci v záverečnom bloku, ktorý sa venoval prezentácii výsledkov pamiatkovej obnovy kláštorov, naniesli rôzne problémové témy, súvisiace s ťažkosťami udržiavania, nového funkčného využitia, finančného zabezpečenia a obnovy kláštorných areálov a rehoľných domov, ktoré rezonovali najmä v príspevkoch Ladislava Tkáčika, OFMCap. (Rekonštrukcie kapucínskych stavieb na Slovensku po roku

1989), Juraja Mihályho, OFM (Obnova františkánskych kláštorov – širšie súvislosti), Terézie Rybárovej (Využitie kláštorného areálu v Hronskom Beňadiku), Jozefa Hlinického, Beaty Polomovej a Anny Dobruckej (fenomén kláštorných záhrad). Reflexia pamiatkovej obnovy kláštorov v prvej polovici 20. storočia zaznela v príspevku Lucie Porubskej, aktuálne problémy pamiatkovej obnovy v referátoch Jany Gregorovej (dominikáni v Banskej Štiavnici), Andreja Boteka (františkánsky kostol v Bratislave) a Nadeždy Hraškovéj (kláštor františkánov v Kremnici).

Na Slovensku sa v horšom-lepšom stave zachovali desiatky kláštorov. Predstavujú obrovské architektonické dedičstvo, ktoré treba skúmať, poznávať a o ktoré sa treba postarať. Táto konferencia bola jedným z krokov, ktoré by mali viesť k naplneniu tohto cieľa.

*Magda Kvasnicová
Fakulta architektúry STU Bratislava*

Secesia v Bojniciach

V dňoch 26. a 27. septembra 2007 sa v Bojniciach pri príležitosti ukončenia výstavy „Secesia“ konalo rovnomené odborné sympózi-um. Odznelo na ňom mnoho podnetných príspevkov, v ktorých sa ich autori, predovšetkým na základe zbierok v našich múzeách, pokúsili zmapovať jednotlivé odvetvia umenia a umeleckého remesla, ktoré zasiahol tento posledný univerzálny sloh na území strednej Európy.

V úvodnom príspevku Katarína Malečková načrtla obraz obdobia secesie ako celku, v nasledujúcich vystúpeniach boli predstavené jednotlivé umelecké oblasti. Marcel Pecník poukázal na secesné spracovanie platidiel v dejinách Slovenska, Magdaléna Zuberová predstavila dobovú odevnú kultúru na Slovensku, Marta Janovíčková zas nábytok z tohto obdobia. V nadväznosti na tento príspevok Andrea Jamrichová priblížila nábytkovú tvorbu Dušana Jurkoviča na základe zbierok Múzea Červený Kameň. Secesné sklo v zbierkach Múzea mesta Bratislavy prezentovala Zuzana Francová, Renáta Kollárová vo svojom príspevku predstavila niekdajšiu tvorbu secesných petrolejových lúčok v zaniknutej sklárni v Uhrovci a tento blok uzavrel Anton Fiala vykreslením vplyvu secesie na kachliarske remeslo v Bratislave. Posledným bodom programu prvého dňa sympózia bola nočná prehliadka bojnického zámku po spoločnej večeri.

Druhý deň otvorila program Hana Kližanová s príspevkom o obraze „Dáma v zelenom“ ako reprezentatívnom portréte obdobia secesie. Cez portrét sa snažila poukázať na spôsob zobrazovania žien a ich postavenie v tomto období. Secesné zbierky z majetku Slovenského banského múzea v Banskej Štiavnici prezentovala

Foto: Archív PÚ SR

Hurbanovo, Kostol sv. Ladislava

Mária Čelková. Mimo pôvodného programu vystúpila tiež Mária Zajíčková so zaujímavým príspevkom o secesii v mestskom prostredí Skalice. Podobne Dita Nociarová priblížila secesiu v malom meste na príklade zbierkových predmetov Novohradského múzea v Lučenci, nadviazala na ňu Andrea Moravčíková, ktorá sa zaoberala secesnou architektúrou v tom istom meste. V architektonickej téme pokračovali aj

nasledujúce príspevky. Silvia Lorinčíková predstavila mauzóleum Andrášiovcov v Krásnohorskom Podhradí a Vladimír Krupa zas secesnú architektúru v Piešťanoch.

Záverečný blok sympózia otvorila Eva Hrušková s príspevkom o secesnom porceláne, pokračovala Monika Škvarnová, ktorá poukázala na secesné prvky v sakrálnej tvorbe Jozefa Hanulu a s problematikou secesnej sakrálnej architektúry nadviazala Adriana Récka, ktorej príspevok o Kostole sv. Ladislava v Hurbanove sympóziom uzavrel.

Niektoré plánované príspevky, napríklad o secesných šperkoch, maliarstve či spracovaní kovov v tomto období, sme si bohužiaľ nemohli vypočítať, ale dúfame, že sa objavia v pripravovanom zborníku.

Toto stretnutie na pôde bojnického zámku ukázalo, že i v strednej Európe a na Slovensku sa secesia prejavila vo všetkých oblastiach umenia a umeleckého remesla, podobne ako v západnej Európe. Veľké množstvo inšpiratívnych informácií, ktoré tu odzneli, však túto zaujímavú tému zďaleka nevyčerpávajú, ale skôr otvárajú možnosti pre ďalšie bádania.

*Lucia Porubská
PÚ SR Bratislava
Oddelenie výtvarných pamiatok*

Mestá a šľachta, mešťania a šľachtici

Medzi najvydarenejšie odborné akcie v roku 2007 možno zaradiť vedeckú konferenciu Mestá a šľachta, mešťania a šľachtici, ktorú usporiadala Sekcia pre dejiny miest a Sekcia pre rodové štúdie Slovenskej historickej spoločnosti SAV za výdatnej pomoci pracovníkov Štátneho archívu v Leviciach a Tekovského múzea v Leviciach. Konferencia sa uskutočnila v levickom hradnom areáli v dňoch 3. – 5. októbra 2007.

Téma vzájomných vzťahov miest a šľachty zaujala mnohých slovenských, českých i maďarských odborníkov, ktorých príspevky naplnili mimoriadne bohatý program rozdelený do ôsmich blokov. Jednotliví autori pristúpili k danej problematike rôznym spôsobom. O komplexnejší pohľad sa pokúsili Ferdinand Uličný, Vladimír Segeš, Jozef Novák a István Németh. Väčšina prednášajúcich prezentovala svoje výskumy na príkladoch konkrétnych miest a mestečiek, resp. regiónov (napr. Bratislava, Stoličný Belehrad, Skalica, malokarpatské mestá, Trnava, Prešov, Stupava, Levoča, Trenčín, banské mestá, Dolný Kubín, Levice, Trebišov, Zemplín, Spiš), šľachtických rodov a osobností (napr. Páni z Lomnice, Grófi zo Svätého Jura a Pezinka, Aponiovci, Révaiovci, Točekovci, Dóciovci) a na vzťahy medzi nimi v určitom úseku dejín (napr. Ujlakyovci a Hlohovec, Zápoľskovci a Kežmarok, Pálfiovci a Šamorín, Andrášiovci a Rožňava). Vzťahy miest a šľachty sa v minulosti hodnotili väčšinou negatívne. Mnohé skúmané prí-

klady však ukázali, že tomu tak nemuselo byť, a že sa našli aj šľachtické rody, ktoré priniesli mestám a ich obyvateľom veľa pozitívneho.

Prednesené príspevky, ako aj slová, ktoré odzneli v diskusiách ukázali, že súčasný stav bádania zďaleka nie je vyčerpaný, že v histórii slovenských miest a mestečiek je ešte veľa bielych miest, ktoré si žiadajú hlboké, interdisciplinárne a komparatívne výskumy. Takisto sa ukázalo, že slovenská historická veda nie je jednotná a celistvá, že prináša viaceré rôznych pohľadov na ten istý predmet výskumu. Veľkým problémom je samotná terminológia, s ktorou vedci pracujú. Rôzna interpretácia jednotlivých pojmov a cudzojazyčných výrazov vnáša do slovenskej histórie zmätok a výrazne ovplyvňuje pohľad na dejiny i hodnotenie ich významu (napr. v záverečnej diskusii odznelo hneď niekoľko vysvetlení slova

Levický hrad

Foto: M. Orosová

comes). Účastníci konferencie sa zhodli na potrebe špeciálneho seminára, ktorý by bol venovaný len terminológii a ktorý by sa mohol uskutočniť už v prvej polovici roka 2008. Dúfajme, že výsledky bádania starších i mladších historikov sa dočkajú aj kvalitného a rýchleho publikovania. Čitatelia sa určite majú na čo tešiť.

Martina Orosová
Archív PÚ SR Bratislava

Umenie na Slovensku v historických a kultúrnych súvislostiach

V dňoch 24. – 25. októbra 2007 sa uskutočnil na pôde Trnavskej univerzity ďalší ročník konferencie Umenie na Slovensku v historických a kultúrnych súvislostiach, ktorá bola tentoraz venovaná 625. výročiu úmrtia kráľa Ľudovíta Veľkého. Konferenciu každoročne organizuje Katedra dejín umenia a kultúry na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity.

V prvý deň konferencie odznelo množstvo zaujímavých a podnetných referátov. Prvé dva bloky prednášok boli venované prevažne architektonickým pamiatkam – problematike dispozície stredovekého Kostola sv. Mikuláša v Trnave, Kostolu sv. Michala archanjela v Krajnom, gotickej sakrálnej architektúre vinohradníckych sídel pod Malými Karpatmi, stavebným premenám veže a kaplnky na Čachtickom hrade, františkánskeho kostola a kláštora v Bardejove. Dva príspevky boli venované Kostolu Nanebovzatia Panny Márie v Slatvine, a to jeho architektonickému vývoju a stredovekým nástenným malbám. Ďalej sa mohli poslucháči oboznámiť s podobou interiérov hradu Červený Kameň na konci 19. a v prvej polovici 20. storočia, či s podmienkami výstavby drevených artikulačných kostolov. E. Križanová poukázala na omyly a nedostatky pri realizácii architektonicko-historického a archeologic-

kého výskumu Kežmarského hradu v 70. rokoch.

Nasledujúci súbor prednášok bol venovaný rôznorodejším témam. K. Šotkovská priblížila postavu Ľudovíta Veľkého v tlačiarňach Trnavskej univerzity, K. Kahoun zmapoval existenciu odboru dejín výtvarného umenia v rokoch 1950 – 1990 na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. E. Brtáňová sa venovala zbierke kázni a kazateľskej metóde barokového autora Alexandra Máčaya. Príspevok K. Chmelinovej sa zamerával na Kaplnku sv. Františka v Nižnej Šebastovej, jej vnútorné oltárne a sochárske vybavenie, ako aj maliarsku výzdobu, ktorej autorom je maliar Andrej Ignác Kajetán Trtina. Posledná skupina príspevkov sa venovala veľkému obrazovému cyklu Antona Jasuscha, figurálnemu reliéfu sochára Róberta Kühmayera z roku 1907 v nedávnej dobe objavenému v budove základnej školy na

Jesenského ulici v Bratislave a umeleckému spracovaniu peňazí, konkrétne korunovej meny v 20. storočí. Príspevky prednesené na konferencii budú publikované v zborníku.

Druhý deň konferencie bola na programe exkurzia. Prvou zastávkou bol Hlohovec, kde si účastníci prezreli empírové divadlo v areáli zámku, na ktorom práve prebiehajú reštaurátorské práce. Ďalej nasledovala prehliadka farského Kostola sv. Michala, františkánskeho kostola a kláštora, v ktorom dnes sídli Vlastivedné múzeum. V Piešťanoch sa uskutočnila prehliadka zrúcanín časti presbytéria zaniknutého kláštorného kostola. Poslednou zastávkou exkurzie bolo Nové Mesto nad Váhom, návšteva prepoštstva a Kostola Narodenia Panny Márie.

Bronislava Porubská
Archív PÚ SR Bratislava

PhDr. Libuša Cidlinská

*1924 – †2007

Len nedávno, v roku 2004, oslavovala svoje významné životné jubileum. Ako vždy, intenzívne sa zaujímal o dianie v oblasti umeleckého života, ale najmä o Pamiatkový úrad SR, ktorému viac-menej venovala s vynútenými prestávkami takmer celý život.

Poznávanie, prvý terénny výskum, ale aj propagácia pamiatkového fondu sú nerozlučne spojené s menom tejto energetickej a neúnavne pracujúcej historičky výtvarného umenia, ktorá počas rokov vykonávania praxe či už pamiatkara – výskumníka, alebo dokumentačného pracovníka ústavu, tiež aj galerijného knižničného pracovníka oboch týchto vrcholných odborných inštitúcií na Slovensku vždy hájila pozície maximálnej odbornosti.

V roku 1951, po ukončení vysokoškolského štúdia nastupuje do práce na novozaloženom Pamiatkovom ústave a ihneď v roku 1952 získava aj doktorát obhajobou práce „Sochárstvo na Slovensku v dobe Márie Terézie“. Neblahé päťdesiate roky 20. storočia sa dotknú negatívne aj osoby pani Cidlinskej. Neprechádza kádrovými previerkami a odchádza pracovať do Slovenskej národnej galérie, kde viedla v rokoch 1958 – 1964 knižnicu. Na Pamiatkový ústav sa vracia opätovne v roku 1964 po úspešne absolvovanom súbehu. V dokumentačných materiáloch ústavu sa stretávame s jej odbornými výskumami a štúdiami zameranými najmä na výtvarné pamiatky. Venuje sa systematicky tiež riešeniu úloh dokumentácie a evidencie štátneho zoznamu pamiatok, ktoré sa spájalo v období 70. rokov 20. storočia s mikročipovým spracovaním nášho pamiatkového dedičstva. Veľké penzum svojej energie venovala úlohe revízie štátneho zoznamu pamiatok, precizovala a rozšírila poznatky

o vývoji najmä fondu hnutelných pamiatok.

Treba povedať, že jej práce o vývoji gotických oltárov na Slovensku, publikované jednak v umelecko-historickej revue Slovenskej akadémie vied Ars a niekoľko štúdií v časopise Umění ju predstavuje ako odborníčku, ktorá hlboko vnikla do poznania problematiky stredovekých krídlových oltárnych architektur, najmä diela Majstra Pavla z Levoče. Všetko toto jej úsilie vrcholí v syntetizujúcom diele „Gotické krídlové oltáre na Slovensku“, ktoré vychádza v prestížnom vydavateľstve Tatran v roku 1989.

V terénnom výskume pamiatok v okresoch Trnava a Rožňava sa ukázala ako odborníčka, ktorá dokáže zo štúdia archívnych materiálov získať množstvo spresňujúcich poznatkov o skúmanom pamiatkovom fonde. Spresňuje dátáciu a autorov pamiatok, podrobne analyzuje štýlové znaky, dopracováva podrobné popisy, sústreďuje sa i na komplexné spracovanie odbornej literatúry dotýkajúcej sa jednotlivých národných kultúrnych pamiatok. V tomto smere nemožno opomenúť, že spracováva aj bibliografiu pamiatkovej literatúry za roky 1969 – 1975.

Až úplná bibliografia prác p. Cidlinskej, ktorá ešte nie je v plnom rozsahu spracovaná preukáže, aký široký rozsah jej dielo predstavuje, ale aj aký bude jeho prínos pre dejinné poznanie nášho kultúrneho dedičstva. Už dnes však môžeme povedať, že zástoj tohto mena v dejinách pamiatkovej ochrany na Slovensku bude neprehliadnuteľný a nezastupiteľný.

V tomto roku sa život a dielo Libuše Cidlinskej uzavrelo. Už nevidím na trhovisku Miletičova, v blízkosti ktorého bývala, jej šibalský pohľad, nebudem počuť nezameniteľný energický hlas „Magdo, Magdo, čo nového na pamaťáku“, neposťahuje si na bolesť nôh a ani si spolu nezaplávame na kúpalisku Matador. Bude mi to všetko, spolu s jej encyklopedickými znalosťami, ktorými ma častokrát prekvapovala, veľmi chýbať

Magdaléna Brázdilová
Bratislava

Podakovanie

Pani Cidlinská myslela na svoje dlhoročné pôsobisko aj vo svojom závete – Knižnici PÚ SR darovala 50 000 Sk na nákup literatúry. Za tento nekaždodenný dar jej vyslovujeme úprimnú vďaku.

Za PhDr. Máriou Kodoňovou, CSc. *1935 – †2007

Asi každý človek vždy ustrnie, keď sa dozvie alebo zistí, že niekto z jeho okolia odišiel tam, odkiaľ už niet návratu. Takáto správa je vždy horšia, keď je to niekto, s kým ste strávili nemalo času a spoločne pracovali.

Dňa 26. 11. 2007 na svoju poslednú cestu odišla naša bývalá a viacročná kolegyňa PhDr. Mária Kodoňová, CSc., rodená Fabrická, ktorá v roku 1968 po skončení Filozofickej fakulty UJEP v Brne nastúpila na Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislave ako

odborná pracovníčka. Makula, ako sme ju familiárne volali, sa narodila 12. 2. 1935 v rumunskom Nadlaku, kde chodila do slovenských škôl. Po príchode do Bratislavy ukončila stredoškolské štúdium s maturitou a vyštudovala vysokú školu s ukončením ako historik umenia. Odbornou praxou a doktorskou prácou na tému Beckov – hrad: Stavebno-historický vývoj získala doktorát filozofie. Na SUPSOP-e do roku 1983 pracovala ako samostatná odborná pracovníčka špecialistka v oblasti výskumov a programov pamiatkových úprav kultúrnych pamiatok – bratislavského Podhradia, hradov Beckov, Banská Bystrica či Banská Štiavnica, ale aj domov v Sabinove, Starej Ľubovni, Levoči i Spišskej Soboti.

V roku 1983 obhajobou dizertačnej práce na tému Západoslovenský pozdnogotický výtvarný okruh – Beckovské panstvo získala vedeckú hodnosť kandidáta vied a ako vedecká pracovníčka spracovávala výskumy v ďalších lokalitách. Spolupracovala na Zásadách pamiatkovej starostlivosti pre Beckov, Banskú Bystricu, Tvrdošín, Oravský Podzámok, Prešov a Spišskú Sobotu. Ako vedúca oddelenia národných kultúrnych pamiatok a vybraných solitérov v rokoch 1982 – 1985 viedla

a spracovávala previerky stavu národných kultúrnych pamiatok Slovenska.

Výsledky svojej odbornej činnosti pravidelne publikovala a prednášala na rôznych odborných podujatiach. V ústave pracovala až do odchodu do dôchodku. Ako kolegyňa nepokazila žiadnu spoluprácu, ale aj zábavu, ku ktorej vedela niekedy dodať nielen veselé, ale aj mysteriózne príbehy, ktorých pôvod bol asi v krajine jej detstva.

Mária Kodoňová veľkú časť svojho života zasvätila bádaniu historickej architektúry a spracovávaniu rôznych odborných a výskumných úloh najmä v oblasti hradov i meštianskych domov, ale aj v historických jadrách miest a pamiatkových rezervácií typu mesta. Za dlhoročnú aktívnu prácu v oblasti pamiatkovej starostlivosti na Slovensku jej v roku 1985 udelil minister kultúry SSR čestný titul zaslúžilý pracovník kultúry.

Aj keď sme nedopovedali všetko v tomto uponáhlanom svete, spomíname na spoločne strávený čas, prácu i zábavu.

Češť tvojej pamiatke!

*Ludmila Husovská
Bratislava*

Jubilantka Marta Hrušovská

V tomto období oslávila svoje životné jubileum ďalšia z dlhoročných pracovníčok predchodcov Pamiatkového úradu SR v Bratislave. Pracovala ako zodpovedná redaktorka a neskoršie vedúca odborná pracovníčka edično-propagačného útvaru Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody.

Mgr. Marta Hrušovská, rodená Polednová absolvovala Filozofickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave v roku 1960 a v tom istom roku získala miesto redaktorky v Slovenskom vydavateľstve krásnej literatúry v Bratislave. Sľubnú literárno-vedeckú kariéru prerušila jej anga-

žovanosť v roku 1968.

Od roku 1969, keď nastúpila na SUPSOP, bola zostavovateľkou a redaktorkou všetkých odborných článkov i štúdií, ktoré vychádzali na pôde ústavu. Redigovala jediný zborník o pamiatkovej starostlivosti vo vtedajšom Československu Monumentorum tutela – Ochrana pamiatok. Spolupracovala pri vydávaní časopisu Pamiatky a príroda – dnes Pamiatky a múzeá. Viedla celú edíciu Štúdiijných zvestí, rôznych metodických príručiek, Bibliografie pamiatkovej literatúry Slovenska a iných. Samozrejme, že k jej pracovnej náplni patrila aj tvorba edičného plánu, výkon funkcie tajomníčky redakčnej rady ústavu a náročná spolupráca s vydavateľstvami. Riadila edično-propagačný útvar, kde rôznymi ďalšími činnosťami zabezpečovala vydávanie odbornej literatúry v oblasti vtedajšej pamiatkovej starostlivosti. Brillantnou znalosťou slovenského jazyka, jeho pravidiel či zákonitostí pomáhala zrozumiteľnosti odborného štýlu a poznamenala takmer všetky články, príspevky či štúdie.

Svojimi znalosťami a kvalitou práce veľkou mierou prispela k tomu, že naše publikovanie k problematike kultúrnych pamiatok a pamiatkovej starostlivosti boli správne aj z hľadiska slovenského jazyka. Hoci bola vlastným osudom tvrdo skúšaná,

a najmä podľa vtedajších socialistických kritérií preverovaná najmä pri jej cestách do „západného“ sveta ako manželka významného hudobného skladateľa prof. PhDr. Ivana Hrušovského, CSc. nestratila zmysel pre kvalitu života a trvalo pracovala na vydávaní odbornej literatúry v ochrane pamiatok a pamiatkovej starostlivosti.

V roku 1987 dostala sa za svoju dlhoročnú, profesionálne aktívnu a zodpovednú prácu v oblasti pamiatkovej starostlivosti čestný titul Vzorná pracovníčka kultúry. K povinnostiam ako vedúci odborný pracovník pre edičnú činnosť pribudli aj činnosti pre zahraničné styky ústavu. V roku 1993 odišla do dôchodku.

Dodnes členstvom v redakčnej rade Pamiatok a múzeí aktívne prispieva k propagovaniu v oblasti súčasnej ochrany pamiatok. Od nástupu do dôchodku pôsobí v rôznych funkciách v oblasti menšinových kultúr ako dobrovoľná pracovníčka a donedávna aj ako členka Rady vlády SR pre národnostné menšiny a etnické skupiny.

Milá Marta, prajeme Ti pevné zdravie, veľa dobrej nálady a dostatok síl na splnenie všetkých Tvojich osobných či profesijných plánov.

*Ludmila Husovská
Bratislava*

Krajský pamiatkový úrad Košice

Tradícia ochrany pamiatok u nás, na východnom Slovensku, siaha až k počiatkom ochrany pamiatok v Uhorsku v 19. storočí. V Košiciach sa narodil Imrich Henszlmann, zakladateľ a prvý predseda Uhorskej pamiatkovej komisie, na tunajšej reálke vyučoval Viktor Myskovszky, významný dokumentátor našich pamiatok. Prvé premiestnenie historickej budovy – dreveného kostolíka z Kožuchovec do záhrady Východoslovenského múzea – sa na Slovensku uskutočnilo v období prvej ČSR. V roku 1971 boli založené okresné pamiatkové správy v Rožňave a Spišskej Novej Vsi, v tom istom roku vznikla Mest-

kulturológia, história a archívniectvo, historická zeleň) spolu rieši komplikované procesy ochrany pamiatkového fondu.

Záujmové územie KPÚ Košice predstavuje 11 bývalých okresov: Košice I. - IV, Košice – okolie, Rožňava, Spišská Nová Ves, Gelnica, Trebišov, Michalovce a Sobrance, spolu 1433/1833 nehnuteľných a 2651/4361 hnuteľných národných kultúrnych pamiatok. Máme na starosti mestskú pamiatkovú rezerváciu Košice, pamiatkové zóny v Medzeve (pôvodne Nižnom), Vyšnom Medzeve, Turnianskej Novej Vsi, Rožňave, Štítniku, Lúčke, Spišskej Novej Vsi, Markušovciach, Spišských Vlachoch,

Hlavná 25, Košice – sídlo KPÚ

ská správa pamiatok v Košiciach. K týmto inštitúciám sa v roku 1973 pričlenila štátna ochrana prírody a od roku 1983 boli príslušné OPS a MSP zaradené do štruktúry Krajského ústavu štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Prešove. Od toho roku máme spoločné dejiny s prešovskými kolegami. Medzitým, najmä po roku 1989, sa viackrát menili pomenovania inštitúcie a v rámci nej upravovali záujmové územia i kompetencie, až sme sa v roku 2002 stali špecializovanou štátnou správou – úradom. Forma sa menila, ale obsah sa nemenil, iba vyvíjal. V rámci KPÚ Košice (22 osôb), vrátane pracoviska v Rožňave (5 osôb) a pracoviska Spišská Nová Ves so sídlom v Levoči (4 osoby), skupina odborníkov rôznorodých profesií (archeológia, architektúra, stavebníctvo, dejiny umenia, výtvarné umenie, estetika,

Gelnici, Smolníku, Michalovciach a spolu s prešovským KPÚ spoločnú lokalitu na Zozname svetového kultúrneho dedičstva – Spišský hrad a okolie. Od platnosti nového pamiatkového zákona sú v počte „vybavenej agendy“ najviac vyťažení archeológovia, ktorí sa z hľadiska ochrany archeologických nálezov a nálezísk vyjadrujú k územným a stavebným konaniam na území celého kraja. Je toho skutočne priveľa a snažíme sa rozložiť sily tak, aby sme to zvládli ako celok. (Len tak pre zaujímavosť: v tomto roku je v registratúre k začiatku decembra evidovaných 1376 písomností za košické okresy na PhDr. Ďurišovou, 873 písomností za tri okresy na Zemplíne a časť okresu Košice-okolie na Mgr. Pristáša a 602 písomností za okresy Spišská Nová Ves, Gelnica a Rožňava na PhDr. Karabinoša.)

O nás

Informátor Archívu Pamiatkového úradu SR

Keďže KPÚ sídli v územne najrozsiahlejšej mestskej pamiatkovej rezervácii na Slovensku, kde je čulý hospodársky ruch, aj väčšina našej činnosti v Košiciach sa týka obnov a úprav v pamiatkovej rezervácii Košice a jej širokom ochrannom pásme. Nemusíme teda veľa cestovať, aby sme spracovali terénne zistenia alebo vykonali štátny dohľad, ale táto blízkosť má aj „nevýhodu“. Mnoho vlastníkov a projektantov si začalo overovať svoju prípravu obnovy z kroka na krok viacerými konzultáciami s metodikom počas jediného týždňa, čo nás v nedávnej minulosti začínalo brzdiť. Preto sme si prísne vymedzili stránkové dni a hodiny, kedy sme stránkam k dispozícii (v pondelok od 8.00 do 16.00 a v stredu od 8.00 do 17.00 okrem času obeda), ostatné tri dni je pre stránky prístupná len podateľňa a my máme čas na prácu v teréne a na spracovanie rozhodnutí, stanovísk a záznamov či revízií zo štátneho dohľadu. Celý režim v sídle KPÚ je podriadený tomuto časovému rozvrhu. V stredu poobede máme metodické porady, kde sa navzájom informujeme o našich

odborných problémoch. Multidisciplinárny charakter ochrany pamiatkového fondu si vyžaduje tímovú prácu, kde sú zastúpení odborníci viacerých súvisiacich kvalifikácií. Každý kolega, ktorý práve nekonzultuje so stránkou, je v stredu prítomný na pracovisku, a tak ani dlhšia porada nepredstavuje zdržiavanie v práci, naopak, tento režim podporuje možnosť špecializácie na užšiu problematiku. Na poradách sa zvyčajne zúčastňujú aj vedúci pracovísk. Až pri tomto ujasňovaní metodických názorov si uvedomujeme, akou pomôckou sú digitálne fotoaparáty. Všetci kolegovia si môžu pozrieť v počítači podrobnú fotodokumentáciu k riešenej veci. No a čo je tiež dôležité, pre mladších kolegov, ktorí k nám nastúpili ako čerství absolventi univerzít, predstavuje takáto porada aj cvičenie sa v prezentácii vlastného odborného názoru a vo formulovaní argumentov v diskusii, čo je nenahraditeľná prax pre styk s vlastníkami, (asertívnymi) investormi a projektantmi. Pri nástupe mladých kolegov na pracoviská mimo Košíc sme v posledných rokoch zaviedli niekoľkotýždňovú „prax“, keď nový kolega trávil niekoľko týždňov najprv v sídle KPÚ v Košiciach, aby mal možnosť stretnúť sa s mnohorakými metodickými problémami (i úskaliaми správneho konania) a mohol aj sledovať ich riešenie. Vzájomnú odbor-

nú komunikáciu v rámci KPÚ považujeme za prvotnú podmienku pre presadenie nami zastupovaných záujmov „vo vonkajšom svete“. Snažíme sa navzájom informovať aj o metodicky nepochybných, ale rozsahom významných obnovách. Toto má zmysel najmä pri identifikácii tzv. čiernych stavieb, ktorých je, žiaľ, v Košiciach veľmi veľa, je to akási miestna choroba. Odborná verejnosť – projektanti, reštaurátori, samospráva si na naše interné porady už zvykla, kedysi sa dokonca istý projektant opýtal kolegyně na svoj návrh: tak čo,

Pracovníci pracoviska Spišská Nová Ves so sídlom v Levoči

Pracovníci pracoviska Rožňava

už ste mali tie vizualizácie na tom vašom summite? No a z vlastnej skúsenosti môžem potvrdiť, že mnoho vlastníkov pri podaní zámeru obnovy či úpravy sa prejaví rozčúlene, ba i agresívne pri informácii o tridsaťdňovej lehote, ale žiaden sa nikdy nesťažoval, keď sa dozvedel, že jeho dom bude predmetom porady viacerých odborníkov. V argumentácii v záujme ochrany pamiat-

kových hodnôt oproti predimenzovaným či inak nežiaducim zámerom vlastníkov nám veľmi napomáha skutočnosť, že Magistrát mesta Košice umiestnil v roku 2005 nami spracované Zásady ochrany mestskej pamiatkovej rezervácie Košice vo formáte PDF na svoju webovú stránku v sekcii Strategické dokumenty, spolu s uznesením mestského zastupiteľstva, podľa ktorého aj jednotlivé zložky mestskej samosprávy v rámci vlastných kompetencií majú postupovať v súlade s týmito Zásadami.

Veľký stavebný ruch je okrem Košíc aj v Spišskej Novej Vsi. Tu je síce menšia pamiatková zóna, ale s rozsiahlym ochranným pásmom. V ostatných pamiatkových zónach na našom území i v prípade solitérnych národných kultúrnych pamiatok je neporovnateľne menší počet obnov a úprav. To presne odzrkadľuje nevyváženosť oblastí z ekonomického hľadiska. Za ostatné roky môžeme konštatovať aj to, že väčšina žiadostí o štátnu grantovú podporu MK SR je od vlastníkov z regiónu mimo mesta Košice. Vlastníci v Košiciach (až na výnim-

ky) peniaze majú, podporu nepotrebujú, lebo ich žiadosti sa netýkajú udržiavania, reštaurovania či konzervácie, ale rôznorodého rozširovania využiteľnej plochy a jej „vylepšovania“ – zobytnenia podkrovia, prístavby vo dvore či úsilia o celoplošnú zástavbu parcely dvora, zateplenia fasády a zavedenia klimatizácie, osadenia výťahu do reprezentačného schodiska či umiestnenia bazény so saunou do suterénu a pod.

Pri porovnávaní počtu žiadostí o vyjadrenie z jednotlivých regiónov v rámci kraja dostaneme veľmi skresľujúce údaje. Na území Gemera i našej časti Spiša je množstvo vzácnych, nielen vekom, ale i výtvarnými hodnotami významných pamiatok. Na Gemeri je však vysoká nezamestnanosť, zanikajúci priemysel, zlá prístupnosť, a teda málo peňazí na obnovu či nevyhnutné udržiavacie práce. To isté sa vzťahuje na južnú časť Spiša: okolie Gelnice, Krompách či Jakloviec. Tu musia vlastníci žonglovať, robiť zázraky s haliermi, aby sa ich pamiatky zachovali do doby, kým sa tu trhové hospodárstvo oživí. Dovtedy sa im snažíme pomáhať. Asi vás prekvapí, že prvú databázu pamiatkových objektov ponúkaných vlastníkom na dlhodobý prenájom či predaj spracovali ešte pred rozšírením internetu vo forme farebnej „hard-copy“ naše kolegyně v Rožňave ako odbornú metodickú pomoc obciam

a vlastníkom. Až neskôr sa táto databáza rozšírila na celé Slovensko a objavila sa na webovej stránke Pamiatkového úradu SR.

Tri zemplínske okresy predstavujú veľmi rôznorodé územie. Od úrodných rovín na južnej hranici cez slovenskú Tokajskú oblasť je územie s mnohými románskymi kostolmi a významnými archeologickými nálezmi, zo severnej strany sú gréckokatolícke obce s drevenými kostolmi v hornatom teréne. Práve táto variabilita je charakteristická pre naše územie. O to je naša práca zložitejšia a nehrozí nám pocit „rutiny každodennosti“.

Doteraz sme sa zaoberali územím nášho kraja, teraz sa pozrime von. V úvode sme spomínali tradície. Aj my sme založili jednu tradíciu, už niekoľko rokov sa stretávame s kolegami z prešovského KPÚ vždy v máji pri výročí narodenia Viktora Myskovszkého. Spočiatku to bolo v Bardejove pri jeho buste, neskôr i v Prešove. Je to pre nás príležitosť aj na vzájomnú prezentáciu našej práce, aj na následné diskusie kolegov o našich spoločných problémoch, ktorí by sa inak stretli len sporadicky, na zasadaní niektorej z odborných sekcií PÚ SR.

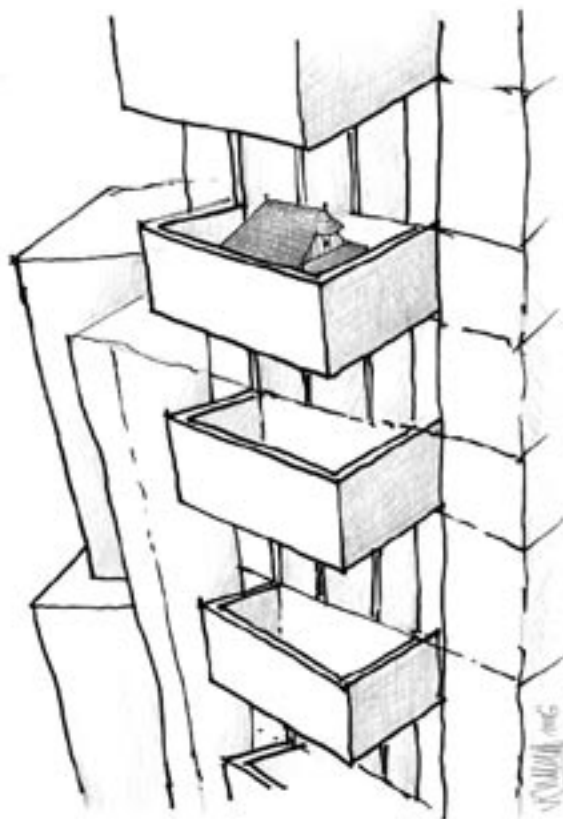
V ostatných rokoch sa dívame aj ku kolegom na južnej strane. Nadviazali sme pravidelnú výmenu skúseností s maďarskými kolegami z Regionálneho úradu pre ochranu kultúrneho dedičstva v Miskolci.

Mali sme už niekoľko stretnutí u nás i v Maďarsku, tému stretnutia si určí hosťujúca strana. Tohto roku sa nám nepodarilo uskutočniť plánovanú stáž, pretože úrad v Miskolci prešiel komplexnou obnovou, pracovníci boli dočasne premiestnení do náhradných priestorov a tento núdzový režim neprial „osobitnému programu“, aj keď bol zakotvený v tohtoročnej dohode o medzinárodnej spolupráci medzi PÚ SR a KÖH. Problematika prezentácie zručností a archeologických nálezísk na oboch stranách hranice teda ostáva na budúci rok. V sídle nášho KPÚ má svoje pracovisko aj PhDr. A. Balega, ktorý pre PÚ SR už dlhé roky organizačne zabezpečuje spoluprácu s maďarskými pamiatkarmi.

Popri počítaní doručeníek zo správnych konaní a nariaďovaní obhliadok sa snažíme upevňovať svoj „imidž“ v očiach odbornej verejnosti (i vo svojich vlastných) tím, že využívame možnosť prezentácie našej práce na vedeckých konferenciách a seminároch na Slovensku i v zahraničí, zúčastňujeme sa (niektorí pravidelne, niektorí príležitostne) na univerzitnom vyučovaní špecializovanými prednáškami z oblasti ochrany pamiatkového fondu, niektorí kolegovia sú dokonca členmi riešiteľských kolektívov grantových výskumných projektov. Publikujeme odborné články a štúdie (archeológovia aj výsledky svojich výskumov), príležitostne

i populárno-náučné texty pre širšiu verejnosť. Nedokážeme však nahradiť verejné médiá, ktorých osvetová činnosť v tejto oblasti temer absentuje. Pamiatkar sa v médiách objavuje zriedkavo, aj to nanajvýš ako brzda pokroku alebo úplný ignorant. Nemôžeme suplovať ani prácu vzdelávacích systémov, ktoré dlhodobobochádzajú pamiatkové témy. Ale keď si to tak vezmem s väčším odstupom, porovnáam podmienky, v akých chránili pamiatky naši predchodcovia, či okolnosti a možnosti, ktoré si aj my niektorí pamätáme, musím uznať, že dnes sa nám robí oveľa lepšie. V minulosti nás bolo podstatne menej, techniky nebolo. Nejestvovali ešte digitálne fotoaparáty a internet, lebo ich ešte nevymysleli, ale nemali sme ani adekvátne profesné zloženie v rámci „krajského“ či „mestského strediska“, nejestvovali špecializované sekcie ani odborné pamiatkové komisie. O výmene skúseností so zahraničím sme ani nesnívali, veď sme sotva vedeli, čo sa deje s pamiatkami v susednom kraji. Na bezmocnosť odborníkov, keď o obsahu vtedajšieho záväzného stanoviska rozhodoval „orgán“ na národnom výbore, už môžeme spomínať len v programe pre pamätníkov. Vážme si, čo máme, lebo nikdy nebolo lepšie!

*Kristína Markušová
KPÚ Košice*

Spoznáte ma?

Vo fonde Archívu PÚ SR sa občas nájdu fotografie objektov s nesprávnym alebo žiadnym popisom. Touto cestou by sme chceli našich čitateľov požiadať o pomoc pri ich identifikácii.

Obr. č. 1

Obr. č. 2

Obr. č. 3